

ЖАХОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

ПАУЛО
КОЭЛЬО

Алкимїёгар

ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

ПАУЛО
КОЭЛЬО

Алкимёгар

Роман

2- нашри

„O'QITUVCHI“ НАШРИЁТ-МАТБАА ИЖОДИЙ УЙИ
ТОШКЕНТ – 2018

УЎК: 821.134.3(81)

КБК 84(7Бра)

К-75

Алкимёгар

«Одамзоднинг бу дунёдаги якка-ю ягона, олий вазифаси — ўз Тақдирини рўёбга чиқаришга эришишдир...

Барча одамлар ёшлик пайтларида Ўз Тақдирларини биладилар... Аммо фурсат ўтиши билан сирли бир куч уларни Ўз Тақдирларини рўёбга чиқариш имконсиз эканлигига ишонтира боради.

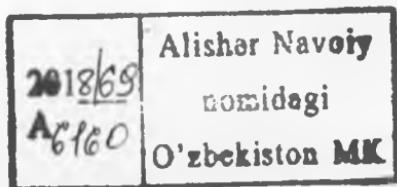
Бу сирли қудрат инсон зотига ғанимдай туюлади, аслида эса ўз тақдирини қандай рўёбга чиқариш Йўлни худди ана шу қудрат кўрсатиб беради. У инсоннинг руҳини ва эркини ўша буюк вазифага тайёрлайди. Бу курраи заминда олий бир ҳақиқат мавжуд: қачонки сен ниманидир астойдил истасанг, албатта унга эришасан, чунки бундай истак Оламнинг Руҳида дунёга келган бўлади. Сен ер юзида худди ана шунинг учун яратилгансан».

«Алкимёгар» романи замиридаги ушбу ҳикмат ўтмишида ўтган ёхуд ривоят қаҳрамони бўлган кимнингдир ҳаётигагина таалуқли эмас, бу сиз-у биз учун ҳам, биздан кейингилар учун ҳам ўтилажак Йўлдир. Балки бугун бу китобнинг дунёдаги 120 мамлакатда севиб ўқилаётгани ҳам, Пауло Коэльонинг дунёнинг энг машҳур ёзувчисига айлангани ҳам бежиз эмасдир.

«Алкимёгар» ҳақида гапирганда Ричард Бахнинг «Жонатан исмли чағалай», «Тасаввурлар» ёки Экзюперининг «Кичик шаҳзода» сингари эртак-ривоятларини эсламасликнинг сира ҳам иложи йўқ. Аммо «Алкимёгар» уларнинг ҳеч бирига ўхшамайди.

Таржимон: Азиз САИД

Масъул муҳаррир: **Нормурод Нарзуллаев,**
Ўзбекистон ҳалқ шоири

ISBN 978-9943-22-236-6

N1 32279
3

© Пауло Коэльо
© „O'qituvchi“ НМИУ, 2018

ЎЗ ТАҚДИРИМИЗ ЎЗ ҚҰЛИМИЗДА¹

Чүпон йигит Сантягонинг саёҳатлари ҳақида ҳи-
коя қилувчи «Алкимёгар» асари замиридаги асосий
түшунча — «Ўз Тақдирим» түшунчасидир. «Ўз Тақди-
рим» — нима ўзи бу? Бу — ҳаётимизнинг олий моҳия-
ти — рўйи заминдан умргузаронлигимиз учун Танг-
римиз тайёрлаб қўйган Йўл. Бироқ энг муқаддас ор-
зулари истиқболига ана шу Йўлдан боришга журъат
топиш ҳаммага ҳам насиб қиласермайди.

Нега ҳамманинг ҳам орзу-умидлари рўёбга чиқа-
вермайди?

Бунга йўлдаги тўртта ғов ҳалақит беради. Бирин-
чиси шуки — одамзодга гўдаклигигидаёқ ҳаётдаги энг
катта орзулари — амалга ошмайдиган орзулар, деб синг-
дирилади. У ана шу түшунча билан улгаяди, йиллар
ўта борган сайин унинг қалби беҳисоб истиҳолалар
ва қўрқувдан қурум боғлаб боради, гуноҳкорлик ҳис-
сига тўлиб қолади. Бир куни шундай лаҳза келадики,
Ўз Тақдири Йўлидан бориш истаги ана шу чиркин
юқ туфайли унга ўлимдан ҳам қўрқинчлироқ бўлиб
туюлади ва ўшанда инсон ўзини бу дунёга нима учун
келганлигини англаш туйғусидан маҳрум бўлиб қол-
гандай ҳис қиласади. Аслида ўшанда ҳам ўзининг олий
моҳияти борасидаги түшунча ҳали қалбida жон сақ-
лаб турган бўлади.

Мабодо инсонга ўз қалбининг туб-тубига чўккан
орзуларини қутқариб олишга журъат етса ва уни рў-
ёбга чиқармоқ учун курашдан воз кечмасликка аҳд
қиласа, у одамни янги бир синов кутиб туради: Му-

¹ «Ўз тақдиримиз ўз құлимиизда» сўз бошиси романнинг рус
тилидаги нашрига ёзилган бўлиб, баъзи қисқартишлар билан
берилмоқда (*марж.*).

ҳаббат! У ҳаётнинг қандай неъматига рўбарў келганини, қандай ҳиссиётларни бошдан кечириши мумкинлигини билади, аммо ҳамма нарсадан воз кечиб, орзуларимга эргашиб кетсам, яқинларимни азоб ва изтиробга қўяман, деб қўрқади. Бу эса ўша одам муҳаббат тўсиқ эмаслигини, у халақит бермаслигини, аксинча, олға интилишга мадад беришини англамайди деган гап. Аммо ўша инсонга кимки эзгулик соғинса, унга қўлини чўзади, тушунишга ва бу йўлда уни қўллаб-қувватлашга ҳаракат қиласди.

Қачонки инсон муҳаббат тўсиқ эмаслигини, йўлдаги йўлдош, қўмакчи эканлигини англаб етган чоғуни тўртинчи ғов қарши олади: омадсизлик ва мағлубият қўрқуви! Ўз орзуси учун курашаётган инсон бошқаларга нисбатан кўпроқ азоб чекади, қайсиdir амали айтганидай чиқмай қолса: «Садқаи сар, ўзим ҳам ўлиб турганим йўқ эди», қабилида қўл силташга ҳам ҳаққи йўқ. Чунки бу фақат ўзининг хоҳиши эканлигини ва бу йўлда борини тикканлигини ҳам яхши билади. У яна ўз Тақдири белгилаган йўл бошқа йўллар сингари машаққатли эканлигини, бу йўлда «Қалби ўзи билан бирга» эканлигини ҳам яхши англайди. Шунинг учун ҳам Олам Жангчиси ҳаётнинг энг мушқул дамлариди аскотадиган сабр-бардошга эга бўлмоғи ва унинг орзуси ақл бовар қилмас тарзда бўлса ҳам ушалмоғига бутун Олам ёрдам беришига ишониши лозим.

Сиз: «Мағлубиятлар ҳам шунчалик зарурми?» деб сўрашингиз мумкин. Зарурми, йўқми — улар юз беради. Инсон ўз орзу-умидлари учун эндиғина курашга кирган чоғида тажрибасизлиги туфайли жуда кўп хатоларга йўл қўяди. Ҳаётнинг моҳияти ҳам аслида шу — етти марта йиқилиб, саккиз марта оёққа туриб кета олишда.

Сиз яна: «Агар шундай экан, Ўз Тақдиримизга эргашганлигимиз туфайли бошқаларга нисбатан кўпроқ азоб чекар эканмиз, нима кераги бор эргашишнинг?» деб сўрашингиз мумкин.

Шунинг учунки, омадсизликлар ва мағлубиятлар ортда қолган кун — бир куни албатта ортда қолади — биз ўзимизни бутунлай баҳтли ҳис қиласиз ва ўзимизга күпроқ ишона бошлаймиз. Чунки қалбимизнинг туб-тубида биз ўзимизни файриоддий ҳодисалар юз беришига лойиқ олам, деб ҳисоблаймиз. Ҳаётимизнинг ҳар бир куни, ҳар бир соати бу — Шарафли Жангнинг лаҳзаларидир. Секин-аста биз умримизнинг ҳар бир дақиқасидан завқ-у шавқ олишга, ҳар бир дақиқасидан роҳатланишга ўргана борамиз. Куттилмаганда бошимизга тушадиган балои қазодан тортадиган азобимиз нақадар кучли бўлмасин, тезда ўтиб кетади, унутилади. Лекин чидаса бўладигандек, унчалик катта фожиа эмасдек туюладиган бошқа азоб бор: бундай азоб йиллаб давом этади, билинтирмасдан, муттасил равишда қалбимизни емира боради ва ҳеч қачон чора топиб бўлмайдиган ғам бўлиб қалбимизда батамом ўрнашади, ҳаётимизни эса сўнгги кунигача қора қайғуга айлантиради.

Шундай қилиб, инсон, ўз қалбининг тубига чўкиб бораётган олий орзусини қутқариб олиб, беқиёс меҳр ва муҳаббат билан парвариш қиласи, уни рӯёбга чиқариш йўлида орттирган юрагидаги жароҳатлар ва чандиқларга ҳам парво қилмайди, даъфатан у шунча узоқ интилган орзуси ушалаётганини, ҳатто эрта-индин рӯёбга чиқиши мумкинлигини сезиб қолади. Айни шу дамда уни сўнгги ғов, сўнгги синов кутиб туради: ҳаётининг энг олий орзуси ушалиши олдидаги кўркув.

Оскар Уайлд: «Одамзод доимо ҳаётидаги энг севган нарсасини барбод қиласи», деб ёзган эди. Ҳақиқатан ҳам шундай. Инсон умр бўйи интилган орзуси амалга ошаётганлигини англаған дақиқада қалби гуноҳкорлик туйғусига тўлади. Атрофга қараб орзу-умидларига эришолмаган кўплаб одамларни кўради ва «Мен ҳам бу баҳтга муносиб эмасман», деб ўйлай бошлайди. Инсон шу орзусини деб чеккан изтиробларини, азобларини, берган қурбонликларини унутади.

Мен шундай одамларни биламанки, ўз Тақдири йўлидан бориб, бутун қалби ва вужуди билан интилган олий орзуларига қўл чўзса етадиган даражада яқин қолганларида, сўнгги лаҳзада шундай тентакликлар қилишганки, натижада орзулари яна орзулигича қолиб кетаверган.

Ана шу тўртта ғовдан энг доғулиси, номаълум бир муқаддаслик, илоҳийлик либосига буркангандек туюладигани — музafferлик нашидаси ва қувончидан воз кечиш туйғусидир! Агар қачонки инсон, ўзи жидд-у жаҳд билан курашган орзусига ўзини муносиб ҳисобласа, у гўёки Худонинг қўлидаги қуролга айланади, мана шу оламга, Курраи Заминга ташрифининг асл моҳияти унга аён бўлади.

«Алкимёгар» романни ана шулар ҳақида рамзий бир шаклда ҳикоя қиласди.

*Пауло КОЭЛЬО,
2000 йил, июл*

СҮЗ БОШИ

«Алкимёгар» — рамзий роман эканлигини, бирорта ҳам сўзи тўқиб ёзилмаган «Сеҳргарнинг кундалиги» асаридан шуниси билан ҳам фарқ қилишини ўкувчиларга айтиб қўйишни ўз бурчим, деб биламан.

Мен ҳаётимнинг ўн бир йилини алкимёни ўрганишга багишиладим. Сеҳргарлик дунёсига илк қадам қўйган одам учун биргина хоҳлаган маъданни олтинга айлантира олиш ёки Боқийлик ал-Иксирини¹ то-пиш орзусининг ўзигина нақадар жозибали. Тўғриси-ни айтишим керак, ал-Иксир фикр-у хаёлимни бутунлай эгаллаб олган эди, чунки мен ҳали Худонинг мавжудлигини тўла ҳис қилмас эдим, қачондир ҳамма нарса бутунлай интиҳосига етиши мумкинлигини ҳам ақлимга сифодирломасдим. Шу аснода мен ердаги умргузаронликни узоқ йилларга чўза оладиган суюқлик тайёрлаш мумкинлиги ҳақида эшишиб қолдим ва ўшани тайёрлашга ўзимни бутунлай бағишилашга қарор қилдим.

Бу етмишинчи йилларнинг бошидаги, ҳали ғайрииilmий фанлар борасида жиддий ишлар қилинмаган, аммо катта ўзгаришлар арафасидаги гап. Ушбу китобдаги қаҳрамонларнинг бирига ўхшаб, мен ҳам алкимё ҳақида бутун дунёда ҳозирга қадар ёзилган китобларни сотиб олишга бор-будимни сарфладим, мақсадим — уларнинг мураккаб, рамзий тилини ўрганиш эди. Рио де-Жанейрода Буюк Яратувчилик билан жиддий шуғулланаётган бир неча олимларни излаб

¹ Адабиётларда «Элексир», «Оби ҳаёт», «Тириклик суви» деб ҳам юритилади (*тарж.*).

топдим, аммо улар мен билан учрашишни истамадилар. Үзларини алкимёгар деб эълон қилган, маҳсус тажрибаҳоналари (лабораториялари) бўлган ва хоҳланларга афсонавий пуллар эвазига сирларини очишга тайёр турган «халқ» билан ҳам танишдим; үзларини билимдон деб биладиган соҳаларидаги уларнинг гирт саводсиз эканликлари бугун менга кундай равшан.

Менинг саъй-ҳаракатларим, интилишларим ҳавога соврилди. Алкимё китобларининг қуёш, ой, шер ва ажларҳоларга тўлиб тошган рамзий тилида баён қилинган бирорта амални бажара олмадим. Доим үзим-үзимга тўғри йўналишдан кетмаётгандек тувлаверардим: маълумки, рамзий тил нотўғри талқинлар учун беҳисоб имкониятлар қолдиради. Астойдил уринишларим давомида бир баҳия ҳам олға силжий олмаганимдан умидсизликка тушиб, 1973 йилда ўта бир бемаъни иш қилиб қўйдим. Ўша вақтда Mai-Gross штати Таълим Бошқармаси мени театр санъати бўйича машғулотлар олиб боришга таклиф қилди, мен эса талабалар театр-студиясида Зумрад-Лавҳ мавзусида спектакл қўйишга қарор қилдим. Бу ишим менга қимматга тушди. Сеҳргарликнинг омонат пойдеворига мустаҳкамроқ ўрнашиб олиш учун қилган саъй-ҳаракатларим, ўтказган тажрибаларим оқибати шу бўлдики, бир йилдан сўнг «Калава қанчачувалмасин, бари-бари ниҳояси бўлади» мақолини үзимда синааб кўрдим.

Кейинги олти йил ичидаги файб илмига оид ҳар бир нарса кулгимни қистатадиган бўлиб қолди. Ана шу руҳий бадарғалик давомида үзимга бир қанча муҳим хulosалар чиқариб олдим: биз у ёки бу ҳақиқатни аввал бошда уни бутун қалбимиз билан рад қилганимиздан сўнг қабул қиласиз; ўз тақдирингдан қочишнинг ҳеч ҳожати йўқ — барибир қочиб қутуолмайсан; Худонинг қаҳри қаттиқ, аммо Унинг марҳамати ҳам чек-чегарасиз.

1981 йилда ҳаётимга устозим — Рама кириб келди, унга мени аввалги йўлимга қайтариш тақдир қи-

линган экан. Рамадан олаётган билимларимга қўшимча равишда, таваккал қилиб яна алкимёни ўрганишга киришдим.

Бир куни кечкурун, тинкани қуритадиган узоқ телепатик амалдан сўнг устоздан:

— Нега алкимёгарлар бунчалик мураккаб ва ноаниқ ёзадилар, — деб сўрадим.

— Алкимёгарларнинг уч тоифаси бор, — деб жавоб берди у. — Биринчиси фақат мавҳумлик томон судралади, чунки ўз фанини ўзи билмайди. Кейингиси билади, лекин уларнинг алкимё тили қалбга эмас, ақлга йўл излайди.

— Учинчи тоифаси-чи? — сўрадим мен.

— Учинчиси — алкимё ҳақида умуман эшитмаган, аммо ўз ҳаётлари билан ҳикмат Тошини яратса олгарлардир.

Ана шундан кейин иккинчи тоифага мансуб бўлган Устозим менга алкимёдан сабоқ беришга киришиди. Тез орада алкимёнинг шу пайтгача мени адаштириб ва ғашимга тегиб келган рамзий тили — Оlam Руҳини англашнинг ягона йўли эканлигини тушундим. Юнг Олам Руҳини «оммавий онгсизлик»¹ деб номлаган эди. Мен ўз Йўлимни ва Тангри Аломатларини кашф этдим — булар ниҳоятда оддий бўлгани боис менинг тафаккур даражам қабул қилмай келган ҳақиқат аломатлари эди. Буюк Яратувчиликка эришиш вазифаси эса бир ҳовуч ноёб одамларнинг эмас, балки ушбу сайёрадаги бутун инсониятнинг қисмати эканлигини ҳам билиб олдим.

Тўгри, Буюк Яратувчилик ҳамма вақт ҳам қарши мизда битта тухум ва бир шиша суюқлик шаклида намоён бўлавермайди, лекин ҳар битта инсон Олам Руҳини кашф этишга ва унга уйғунлашиб кетишга қодир.

¹ Карл Густав Юнг (1875 — 1961) швецариялик руҳшунос, файласуф. Бизнингча «оммавий онгдан ташқари» бўлса керак (*тарж.*).

Мана, «Алкимёгар» нима учун рамзий китоб бўлди, унинг саҳифаларида мен нафақат алкимё ҳақида билганларимни тасвирилаганман, балки Умумбашарий Тилни эгаллаган буюк ёзувчиларнинг: Хэмингуэй, Блейк, Борхес (менинг китобим унинг бир ҳикояси-даги ўрта асрларда Эронда бўлиб ўтадиган воқеага ўхшаб кетади), Малба Тагана ва бошқаларнинг улуғ хизматларини эътироф этишга ҳаракат қилганман.

Ҳаддан зиёд кенгайиб кетган сўзбошим ниҳоясида Устозим учинчи тоифага қайси алкимёгарларни киритганлигини ойдинлаштириш учун, у зот бир куни таржирахонада айтиб берган воқеани баён қилмоқчиман:

Кунлардан бир куни Биби Марям қўлидаги чақалоғи Исо билан ер юзига тушибди ва роҳибларнинг ибодатхонасига кирибди. Таширифдан фаҳр-у фууруга тўлган роҳиблар саф тортишибди ва Биби Марям шарафига ҳар бири ўз маҳоратини намоён қила бошлабди: бирори ўз шеърларидан ўқиб берибди, бошқаси Тавротни нақадар мукаммал билишини намойиш қилибди, яна бири эса жамики авлиёларнинг номини санаб берибди. Шундай қилиб, роҳибларнинг ҳар бири ўз кучи ва иқтидорига қараб Биби Марям ва чақалоқ Исони шарафлабди.

Охирида фариб-у бечора бир роҳиб бола қолибди, у ҳатто Муқаддас Китоб дуоларини ҳам ёдлаб айтолмас экан. Унинг ота-онаси ҳам саводсиз бўлиб, сайёр масҳарабозлар экан, шу сабаб ўғилларини ҳам фақат шарларни отиб ўйнашга ва ҳар хил содда кўзбойловчилик ўйинларини кўрсатишга ўргатишган экан.

Роҳиб боланинг навбати етганда барибир Биби Марямга ҳеч вақо айтиб ҳам беролмайди, устига устак ибодатхонани шарманда қилиши ҳам мумкин деб роҳиблар тантанани якунлаб қўя қолишмоқчи бўлишибди.

Лекин у Биби Марям ва гўдак Исога ўзини бирлаҳза бўлса ҳам бахшида этиш заруратини юрак-юракдан ҳис этибди.

Ниҳоят, роҳибларнинг таънали нигоҳларидан хижолат ҳолда чўнтағидан бир неча пўртахол¹ олибди ва ҳаётида ўрганган ягона ҳунарини намойиш қилибди — уларни чаққонлик билан осмонга отиб, илиб ола бошлабди.

Фақат ана шу лаҳзалардагина Исонинг лабларида табассум пайдо бўлибди ва у чапак чалиб юборибди. Биби Марям эса фақат ана шу бечора қизиқчига ўғлини қўлда кўтаришини ишонибди ва Исони унга узатибди.

Муаллиф

¹ Пўртахол — апельсин.

Ж. га бағишиланаади

— Буюк Яратиш сирини кашф этган алкимёгарга

Улар узоқ йұл босдилар. Исо бир қишилоққа келди; бу ердаги Марфа исмли аёл Уни үз уйига қабул қылды;

Унинг Марям исмли синглиси бор эди, у Исонинг пойида ўтирап ва Унинг сұзларини тинглар эди. Марфа катта меҳмондорчилек тадоригини күрарди ва яқин келиб деди:

— Ҳазратим! Синглим хизмат қилишни менинг бир үзимга қолдирди. Сенинг бунга муҳтожлигинг йүқми? Унга айт, менга ёрдам берсін.

Исо унга жавобан шундай деди:

— Марфа! Марфа! Сен күп нарсаларнинг ғамини еяпсан ва куйиб-пишяпсан, аслида битта нарса керак; Марям эса хайрли улушни танлади, у бундан маҳрум қилинмайды.

***Инжил,
Лука 10: 38 — 42***

МУҚАДДИМА

Алкимёгар қайсиdir сайёҳ келтирган китобни қўлига олди. Китоб муқовасиз эди, аммо муаллифнинг номини топди — Оскар Уайлд — уни варақлаётib, ўз-ўзига ошиқ бўлган гул — Наргис ҳақидаги ривоятга кўзи тушди.

Бутун кунларини булоқдаги ўз аксига маҳлиё бўлиб ўтказадиган гўзал йигитча ҳақидаги афсона Алкимёгарга таниш эди: Наргис ўз-ўзига шунчалик узоқ термулиб ўтирадики, охир-оқибатда сувга кулаб чўкиб кетади, қирғоқда эса бир гул униб чиқади, унга Наргис деб ном берадилар.

Лекин бу ривоятни Оскар Уайлд ўзгача ҳикоя қиласди: «Наргиз ҳалок бўлгандан сўнг ўрмон илоҳалари — нимфалар булоқнинг суви кўз ёшлардан шўр бўлиб қолганлигини пайқадилар. «Нега йиғлаётисан?» деб сўрадилар ўрмон илоҳалари. «Наргизга мотам тутяпман», деб жавоб берди булоқ. «Ажабланмаса ҳам бўлади, — дейишиди ўрмон илоҳалари. — У ўрмондан ўтганда биз унинг изидан югурап эдик, фақат сен унинг жамолини яқиндан кўргансан». «У чиройли эдими?» деб сўради булоқ. «Буни сендан яхшироқ биладиган бормикан? — ҳайрон қолди ўрмон илоҳалари. — Ахир у субҳи содиқдан кун ботгунга қадар сенинг қирғоқларингда сувларингдан кўз узмай ўтирасмиди?»

Булоқ узоқ жим қолди ва ниҳоят жавоб қилди: «Мен Наргиснинг гўзалигини пайқамаган бўлсан ҳам, унга мотам тутяпман, у ҳар гал қирғоқларимга келиб бош кўтаролмай сувларимга термулганида унинг кўзлари тубида менинг гўзалигим акс этар эди, ана шунинг учун кўз ёшларимни тиёлмай йиғлаяпман».

«Нақадар гўзал ривоят», деб ўйлади Алкимёгар.

БИРИНЧИ ҚИСМ

Худо бу дүнёдаги ҳар бир банданинг йўлини аломатлар билан белгилаб қўйган, хазинага йўлни ўши аломатлар орқали топиб борасан. Аломатларнинг фақат сен учун ёзилганларини ўқий олмогинг даркор.

Йигитчани Сантяго деб аташарди. У қўйларини яримвайрона, ташландиқ черковга олиб кираётганда дунё ҳокимлигини тун ўз кўлига олаётган эди. Черков гумбази аллақачонлар чўкиб, афтода ҳолга келган, қачонлардир ибодат ашёлари сақланган жойни баҳайбат чинор эгаллаган эди.

Сантяго шу ерда тунашга қарор қилди ва сурувчиқиб кетмаслиги учун эшикни тахталар билан тўсиб қўйди. Бу атрофда-ку бўрилар йўқ, лекин баъзан қўйлар тентираб кетиб қолишарди, кейин адашган битта қўзичоқни топаман деб кун бўйи сарсон бўласан киши.

Сантяго камзулини срга тўшади, яқиндагина ўқиб тутатган китобини боши остига қўйди ва чўзилди. Уйқуга кетишдан олдин «Китобларнинг қалинроғидан олиш керак экан, ҳам узоқ ўқийсан, ҳам қулайроқ ёстиқ бўларди», деб хаёлидан ўтказди. У уйғонганида ҳали қоронғу эди, гумбаз ёриқлари ва қолдиқлари аро чарақлаган юлдузлар Сантягони жимгина кузатишарди.

«Яна бироз ухласам бўлар», деб ўйлади Сантяго.

Тушида ўтган ҳафта кўрган туши яна такрорланди, яна ниҳоясига етмай узилди.

У туриб ўтирди, бир қултум шароб ичди. Чўпонтаёғини олиб, ухлаб ётган қўйларни турта бошлади.

Аммо қўйларнинг кўпчилиги Сантяго кўзини очган лаҳзадаёқ уйғонган эди, улар емиш ва сув излаб икки йилдан буён биргаликда кезишар, ўрталарида сирли, илоҳий бир вобасталик пайдо бўлган эди. «Улар менга шунчалик боғланиб қолишибдики, феълимни, ҳамма одатларимни ўрганиб олишибди, — деб Сантяго ўзига-ўзи минғирлади. — Ҳатто кун тартибимни ҳам билишади».

Ана шулар ҳақда бироз хаёл сургач, ўйлаб қолди — балки тескарисидир — балки Сантяго қўйларнинг табиатини ўрганиб олган ва уларнинг ҳаёт тарзи билан яшашга одатлангандир.

Аммо айрим қўйлар Сантяго таёғининг учи билан туртқиласа ҳам, отини айтиб чақирса ҳам ўрнидан қўзғалишга шошилмасди. Умуман, Сантяго нимаики демасин, қўйлар жуда яхши тушунишига ишончи комил эди, шунинг учун ҳам баъзан китобидаги ўзига маъқул тушган жойларни қўйларига овозини чиқариб ўқиб берар ёки чўпоннинг ёлғизлиги, қувончли кунлари камлиги ҳақида гапириб ўтирас ёки бўлмаса ўзи ўтиб келган шаҳар-у қишлоқларда эшитган янгиликларни уларга айтиб берарди.

Йигитча кейинги пайтларда уларга фақат бир қиз ҳақида гапиради — у шаҳарлик савдогарнинг қизи бўлиб, Сантягонинг ўша шаҳарга етиб боришига тўрт кунлик йўл қолган эди. Сантяго қизни ўтган йили, фақат бир маротаба кўрган эди, холос.

Мовут ва жун билан савдо қилувчи дўкондор қўйларнинг жунини кўз олдида қирқтириб сотиб олишни ёқтиарди — шундай қилса, ҳеч ким уни алдаёлмасди. Сантягонинг танишларидан бири унга ана шу савдогарни тавсия қилган ва у қўйларни шу дўкон ёнига ҳайдаб келган эди. «Жун сотмоқчиман», деганди ўшанда у савдогарга.

Пештахта ёнида одам тирбанд бўлгани учун хўжайн чўпондан тушгача кутиб туришини сўради. Сантяго рози бўлди ва йўлакка ўтириб, елкасидаги қопчиғидан китобини чиқариб ўқишга тутинди.

— Вой, чўпонлар ҳам ўқиши билади, деб сира ўйламаган эканман, — ногаҳон ёнгинасидан қиз боланинг овози жаранглади.

Сантяго бошини кўтариб қизни кўрди — у ҳақиқий андалусиялик эди: қоп-қора, майин соchlари тақимига тушган, кўзлари бир замонлар Испанияни забт этган маврларники каби чарос кўзлар эди.

— Чўпонлар ўқиши билишларининг ҳожати йўқ: қўйлар уларга ҳар қандай китобдан кўра кўпроқ нарсани ўргата олади, — деб жавоб қилди Сантяго.

Шу алфоз гапдан гап чиқиб, улар роппа-роса иккни соат суҳбатлашиши.

Қиз шу дўкондорнинг қизи эканлигини ва ҳаёти ниҳоятда зерикарлилигини, кунлари гўё икки томчи сувдай бир-бирига ўхшашлигини айтиб ҳасрат қилди. Сантяго эса унга Андалусия водийлари ҳақида, йўли тушиб келган катта шаҳарларда эшитганларини ҳикоя қилиб берди.

У суҳбатдошидан ниҳоятда мамнун эди — қўйлар билан гаплашиш қаёқда-ю, бу суҳбат қаёқда.

— Ўқиши қаерда ўргангансан? — деб сўради қиз.

— Ҳамма қаерда ўрганса, мен ҳам ўша ерда — мактабда, — деди Сантяго.

— Хат-саводинг бор экан, нега қўй боқиб юрибсан?

Сантяго жавоб бериш ўрнига гапни бошқа ёққа бурди: қиз уни тушунмаслигига ишончи комил эди. У ўз саёҳатлари, саргузаштлари ҳақида ҳикоя қилар, қиз мавританча шаҳло кўзларини ҳайратдан гоҳ қисиб, гоҳ катта-катта очиб тингларди. Бақт буларнинг суҳбатларига қулоқ тутиб, сездирмай ўтиб борар ва Сантяго бу кун ҳеч қачон тугамаслигини, дўкондор харидорлардан сира қутулолмаслигини ва жун қирқиши уч кунлаб кутишни жуда-жуда хоҳларди. У ҳеч қачон ана шу лаҳзалардагидай фараҳбахш ҳолни хис қилмаган, шу ерда бутунлай қолиб кетгиси келаётганди.

Қорасоч қиз билан ўтказадиган кунлари ҳеч қачон икки томчи сувдай ўхшаш бўлмас эди.

Шу пайт дўкондан қизнинг отаси чиқиб келди ва сурувдан тўртга қўйни жунини қирқиши учун танлаб олди. Сўнгра ҳақини тўлади ва:

— Бир йилдан кейин келсанг, яна оламан, — деди.

Мана, белгиланган муддатга бор-йўғи тўрт кун қолди. Йигитча бўлғуси учрашувни кўз ўнгига келтириб қувонар, шу билан бирга юрагида хавотир ҳам бор эди: қиз уни эсдан чиқариб юборган бўлса-чи? Озмунча чўпонлар уларнинг шаҳридан қўйларини ҳайдаб ўтадими?!

— Унутса унугар, — деди у қўйларига. — Шуям қайғу бўптими. Қизлар бошқа шаҳарларда ҳам тўлиб ётибди.

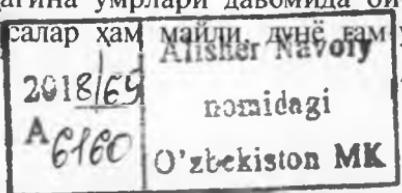
Лекин Сантяго бу ҳақиқатан ҳам қайғу эканлигини юрак-юракдан ҳис этиб туради. Чўпонларнинг ҳам, денгизчиларнинг ҳам ва дунё кезадиган савдо-гарларнинг ҳам битта азиз, қадрдан шаҳри бўлади — у ерда маҳбубалари яшайди, улар учун эркинлик ва озодликни ҳам қувонч билан қурбон қилиш мумкин.

* * *

Тонг олам бозорига аллақачон зебу зийнатларини ёйган, савдо қилиш учун чиққан дўкондор — қўёш ўз ўрнида эди, Сантяго сурувини унинг истиқболи томон бошлади.

«Қўйларга маза-да, — деб ўйлади у, — бирор нарса ҳақида бош қотиришларининг ҳожати йўқ. Балки шунинг учун менга интилишар, менинг атрофимда фуж бўлиб юришар».

Умуман, уларга ҳеч нарсанинг керагиям йўқ — оёқлари остида ўт-ўлан бўлса, ичгани сув бўлса кифоя. Сантяго токи Андалусиянинг сара яйловларини билар экан, қўйлар унинг қадрдан дўсти бўлиб қолаверадилар. Кунлари бир зайлда кечаверса ҳам майли, тонгдан шомгача бўлган фурсатнинг ўтиши мангуликтай чўзилса ҳам майли, қисқагина умрлари давомида бирорта китоб ўқимаган бўлсалар ҳам майли дунё замони у Ansher Navory

шодликларини бир-бирларига ҳикоя қиласидиган одам-зод тилини билмасалар ҳам майли — сув ва ўт-ўлан етарли экан, улар ўзларини баҳтиёр ҳис қиласидилар. Бунинг эвазига эса ўз юнгларини, ўз дўстликларини, вақт-вақти билан ўз гўштларини одамзодга тухфа этаверадилар.

«Мабодо мен ёввойи ҳайвонга айланиб, қўйларни бирма-бир бўғизлай бошлаганимда ҳам, сурув қариб қирилиб битгандагина улар нима гап бўлаётганини англанилари мумкин, холос, — деб ўйлади Сантяго. — Қўйларни егулик топиладиган жойларга бошлаб бора олганим туфайли ва фақат ана шунинг учун, улар ўз савқи табиийлари — сезгиларидан ҳам кўра менга кўпроқ ишонадилар.

Миясига «ташриф буюраётган» бундай фикрлардан Сантягонинг ўзи ҳам ҳайратда эди. Балки бу кеч тунаб қолган жойи — меҳробида тутанжир чирмовиқлари ўсиб ётган черков бало-қазолар маконидир. Аввалига, илгари кўрган тушини қайта кўрди, энди эса ўзининг содиқ ҳамроҳларидан аччиқланяпти. У кечагидан қолган шаробдан ҳўплади ва камзулига яхшироқ ўраниб олди. Бор-йўғи бир неча соатдан сўнг қуёш тиккага келиб шунақсанги жазирама бошланадики, қўйларни тақир яйловдан ҳайдаб ўтиш ҳам амри маҳол бўлиб қолади, Сантяго буни яхши биларди. Ҳозир бутун Испания уйкуда. Жазирама кечга томон ҳовуридан тушади, унгача зил-замбил камзулни эгнида кўтариб юриши лозим. Нимаям қиласиди: тонг из-фиринидан ҳам уни ана шу камзул асрайди.

«Яхиси, об-ҳавонинг кутилмаган совгаларига тайёр турганим маъқул», деб ўйлади Сантяго иссиқ ва оғиргина камзулига миннатдорлик туйфуси билан. Умуман олганда, камзул ҳам ўз қисматига битилган вазифани бажаради, Сантяго ҳам. Сантягонинг қисмати — дунё кезиш, мана, икки йил давомида Андалусия тоғликлари ва текисликларини кезиб, унинг ҳамма шаҳар-у қишлоқларида бўлди. Бу сафар Сантяго мовутчининг қизига қандай қилиб оддий чўпон

хат-саводли бўлганини тушунтириш учун йўлга отланган.

Хуллас, саводхонлигининг сабаби шунда эдики, у ўн олти ёшгача семинарияда ўқиди.

Сантягонинг ота-онаси унинг руҳоний бўлишини орзу қилишарди, бу оддий қишлоқ оиласи учун фахр эди. Ота-онаси худди қўйларга ўхшаб фақат егулик топиш илинжидаги оғир меҳнат қилишарди.

Сантяго семинарияда лотин, испан тиллари ва илоҳиётдан сабоқ олли. Аммо уни болалигиданоқ тинч қўймаган — дунёни билишга қизиқиши Худони ва одамзод қавмининг гуноҳларини ўрганишга бўлган интилишларидан устун чиқди. Ва бир куни ота-онасини кўришга келганда руҳоний бўлишга майли йўқлигини айтишга журъат қилди. Сантяго саёҳат қилишни хоҳларди.

Отаси бу гапни эшитиб:

— Ўғлим, — деди, — бизнинг қишлоғимизга кимлар келиб кетмаган. Бу ерга бутун дунёдан одамлар нимадир янги нарса топаман деб келишади, лекин азалдан қандай яратилган бўлсалар шундайликларича қайтиб кетадилар. Улар қадимий қасрни кўриш учун тоқقا кўтариладилар ва ўтмиш бугундан кўра афзалроқ эканлигига шоҳид бўладилар. Улар сариқ сочли ёки қора танли бўлсалар ҳам, қишлоғимиздагилардан ҳеч бир фарқлари йўқ.

— Лекин мен уларнинг юртида қанақа қасрлар борлигини билмайман-ку, — деб эътиroz билдириди Сантяго.

— У одамлар бизнинг ерларимизни, бизнинг аёлларимизни кўришгач, шу жойда умрбод қолишни хоҳлашларини айтишади, — деб давом этди отаси.

— Мен эса бошқа ерларни, бошқа аёлларни кўришни хоҳлайман. Улар шундай дегани билан ҳеч қачон қишлоғимизда қолиб кетишмайди-ку.

— Саёҳат учун катта пул керак. Бизнинг қавмиздан эса фақат чўпонларгина уйда ўтиришмайди, холос.

— На илож, унда чүпон бўламан, — деди Сантяго.

Отаси ҳеч нарса деб жавоб қилмади. Эрталаб Сантьагонинг қўлига бир ҳамён тутқазди, унда учта эски тилла танга бор эди.

— Бир куни даладан топиб олгандим. Осмондан тушган деб ҳисоблайвер. Бунга бир сурув қўй сотиб ол-да, токи бизнинг қасримиз дунёдаги қасрларнинг энг асосийси эканлигини ва бизнинг аёлларимиздан гўзалроқ аёллар ҳеч қасрда йўқлигини англагунингча оламни кезавер.

Отаси фотиҳа бераркан, Сантяго унинг қўзларига қараб бир нарсани англаб етди — ёши ўтиб қолганига қарамасдан дунё кезиш иштиёқи отасини ҳам бекиёс бир куч билан ўзига тортиб турарди. Бу иштиёқни ўтроқ ҳаётнинг неъматлари бўлмиш бошпана-ю қорин тўқлиги каби юпанчлар билан енгишга қанчалар ҳаракат қилмасин, нигоҳларида қачонлардир ёқилган, аммо ўчмайдиган олов янглиғ яшаётган эди.

* * *

Уфқ осмонига тортилган мато қип-қизил ранга бўялди, сўнgra мусаввир — қуёшнинг ўзи чиқиб келди. Отасининг гапларини эсларкан, Сантягонинг завқи келди: у шу пайтгача жуда кўп қасрларни ҳам, соҳибжамолларни ҳам кўрди, лекин икки кундан сўнг висолига мушарраф бўладиган қизга ҳеч бири тенглашолмайди. Унинг қўйлари ҳам, камзули ҳам бор, хоҳлаган пайтда бошқасига алмаштириб олиши мумкин бўлган китоби ҳам бор. Энг асосийси — юрагидаги муқаддас орзусига эришяпти: у дунё кезяпти. Мабодо Андалусиянинг қир-адирлари жонига тегса, истаган пайтда қўйларини сотиши ва денгизчиликка кетиши мумкин.

Агар қачондир денгизда сузишдан ҳам безор бўлса — у вақтгача бошқа шаҳарларни кўради, бошқа аёллар билан танишади — баҳтли яшашнинг бошқа йўлларини ўрганади.

«Семинарияда Худони топиш кўлимдан келармиди, йўқми, билмасдим», деб ўйлади Сантяго осмон матосига янги ранглар билан зеб бераётган қўёшни кузатаркан.

Сантяго ўз саёҳатлари давомида доимо номаълум, ҳали синалмаган йўллардан юришни хуш кўради. Ушбу ўлкаларга тез-тез келиб туришига қарамасдан, бу черковда ҳали бирор марта ҳам тунамаган эди. Дунё кенг ва бекиёс экан, йўл танлашни бир муддат қўйларнинг ўз ихтиёрига қўйса кифоя, албатта, бу йўлда фаройиб бир нарса учрайди. Ҳар кун янги бир йўл топиб юраётганликларини, яйловлар ҳам, йил фасллари ҳам ўзгариб турганлигини қўйларнинг ўзи тушунмайди, холос: уларнинг калласида емиш топишдан ўзга хаёл йўқ. «Балки биз ҳам шундайдирмиз, — деб ўйлади чўпон йигитча. — Ахир мен ҳам мовутчининг қизи билан танишганимдан бўён бошқа аёлларни хаёлимга ҳам келтирганим йўқ-ку».

Сантяго осмонга тикиларкан, тахмин қилди — Тариф шаҳрига пешингача етиб борса бўлади. У ерда китобни бошқасига, қалинроғига алмаштириб олиши, сувдонига шароб тўлдириши лозим, мовутчининг қизи билан учрашувга тайёр бўлиш учун соқолини олиши, сочини текислатиши керак. Бошқа бир чўпоннинг ундан олғирроқ чиқиб қолиши ҳақида эса ўйламасликка тиришарди.

«Ҳаёт шуниси билан қизиқки, тушлар ўнгидан келиши ҳам мумкин», деб ўйлади Сантяго осмонга қараб-қараб қадамини тезлаторкан. У Тарифда тушларни таъбирлай оладиган кампир яшашини эслади. Мана, марҳамат қилиб айтсин-чи, икки марта кўрган бир хил туши нимани билдирап экан.

* * *

Кампир меҳмонни орқа томондаги хонага бошлади, бу хона билан ошхонани рангли пластмасс мунчоқлардан қилинган парда тўсиб турарди.. Хонада

иккита курси ва стол бор эди, деворга эса Исонинг Юраги тасвиirlанган сурат осиғлиқ эди.

Үй соҳибаси Сантиагони ўтиришга таклиф қилди ва ўзи ҳам қархисига чўкиб, унинг икки қўлидан ушлади, аввалига паст овозда бир дуо ўқиди.

Лўлиларнинг дуоси бўлса керак. Чўпонга лўлилар тез-тез рўбарў келишарди — улар ҳам гарчи қўй боқ-масалар-да, дунё кезиб юришарди. Одамлар уларни — фирибгарлик билан яшашади, қалбларини иблисга сотишган, болаларни ўғирлашади, сўнгра уларни ўз тўдаларида қул қилиб олиб юришади, деб гапиришарди. Сантиаго ҳам болалигига ўзини лўлилар ўғирлаб кетишидан ўлгудай қўрқарди, ҳозир мана шу кампир қўлларидан ушлагач, ўша қўрқув яна уйфонди.

«Ахир бу ерда муқаддас Исо Юраги бор-ку», деб ўйлади ўзига бўйсунмаётган титрофини босиб, хотиржам бўлишга уринаркан. Сантиаго бу ҳолатини кампир сезиб қолишини истамас эди. Дадиллик учун «Отамизга ҳамд-у санолар» дуосини ўқий бошлади.

— Жуда қизиқ, — деб фўлдиради кампир унинг кафтларидаги чизиқлардан кўз узмай, сўнгра яна сутуга чўмди.

Йигитча баттарроқ безовта бўлди. Қўллари ҳам титрай бошлаган эди, дарров тортиб олди.

— Кафтигма қараб фол кўришинг учун келганим йўқ, — деди у шу оstonадан ўтганига ҳам афсусланиб: «Яххиси, сўраган пулини бериб, бу ердан тезроқ жўнаб қолсаммикан. Икки марта кўрилган қандайдир туш ҳақида ҳар балони ўйласа бўлади».

— Биламан. Сен бу ерга тушингни таъбиrlашим учун келгансан, — деб жавоб қилди лўли кампир. — Тушлар — бу Худонинг биз билан гаплашадиган тили. Худо дунё тилларидан бирида гапирган пайтда уни таржима қилишга қурбим етар. Лекин агар Худо сенинг қалбининг тилида сенга мурожаат қилса, Унинг айтганлари фақат сенгагина тушунарли бўлади. Пул масаласига келсак, тушингнинг таъбирини билмоқчимисан, пулини ҳам тўлайсан.

«Балога қолдим шекилли», деб ўйлади Сантяго, лекин энди ортга йўл йўқ эди. Чўпонлар хавф-у хатарга ўрганиб қолишган: ҳали бўрилар сурувга ҳужум қиласи, ҳали қурғоқчилик юз беради. Тўғриси, ҳаётнинг мазмуни ҳам ана шу хавф-у хатарлар билан.

— Мен икки бора бир хил туш кўрдим, — деди у. — Гўё қўйларимни ўтлоқда боқиб юрган эмишман, кейин битта болакай кўринди, қўйларим билан ўйнамоқчи бўлди. Мен бирорвнинг қўйларимга яқинлашишини ёқтирамайман, чунки улар бегоналардан кўрқишиди. Билмайман нима учун фақат болаларнигина чўчимасдан яқинларига йўлатишади. Одамнинг ёшини қўйлар қандай фарқлади — ҳеч тушунолмайман.

— Тушингни гапир, — унинг сўзини бўлди кампир. — Тез бўл, ёғим куйиб кетяпти. Сенинг пулинг кам, менинг вақтим эса қиммат туради.

— Болакай қўйлар билан роса ўйнади, — Сантяго бироз уялинқираб давом этди, — кейин тўсатдан мени қўлига кўтарди-да, Миср эҳромлари ёнига олиб келди.

Лўли кампир эҳромларнинг нималигини биладими-йўқми, деб Сантяго иккиланиб тўхтаб қолди. Кампир жим эди.

— Миср эҳромларига олиб келди, — деб Сантяго секин, аниқ-аниқ қилиб такрорлади, — ўша ерда менга: «Агар яна шу жойларга йўлинг тушса кўмилган хазинани топасан», деди. Эндинга хазина яширилган жойни кўрсатмоқчи эди, уйғониб кетдим. Иккичи тушимда ҳам худди шу воқеа такрорланди.

Кампир узоқ сукут сақлади, кейин яна Сантяго нинг икки қўлидан тутиб, кафтларига дикқат билан тикилди.

— Ҳозир сендан бир чақа ҳам олмайман, — деди у ниҳоят. — Аммо хазинани топсанг, ўндан бири — менини.

Йигитча қувонганидан кулиб юборди — тушидаги хазина арзимаган танга-чақаларини асраб қоляпти. Кампиршо ҳақиқатан ҳам лўлига ўхшайди: лўлиларни, ўзи, сал жиннироқ бўлади, дейишади.

— Бўпти, тушимнинг таъбирини айтсанг-чи, энди, — деди Сантяго.

— Аввал қасам ич. Ҳазинанинг ўндан бирини бераман, деб қасам ич, таъбирини кейин айтаман.

Қасам ичишга тўғри келди. Аммо кампир қасамни Муқаддас Исо Юраги тасвирига қараб такрорлашни талаб қилди.

— Худо сен билан Умумбашар Тилида гаплашибди, — деди кампир. — Таъбирлашга ҳаракат қиласман, лекин бу жуда машаққатли меҳнат. Ана шунинг учун ҳам сендан ҳазинанинг ўндан бирини сўрайтман-да. Бўлмаса қулоқ сол: сен Мисрга бориб, ўша эҳромларингни топишинг керак. Мен бунаقا нарсани эшишмаганман, модомики болакай уларни сенга кўрсатибдими, демак, ҳақиқатан ҳам мавжуд. Ҳуллас, эҳромларни қидириб йўлга туш — ўша ердан ўз ҳазинангни топасан ва бойиб кетасан.

Сантягонинг кўзларига аввал ҳайрат, сўнгра пушаймонлик қумлари сепилгандай бўлди. Кампиршони шундан шунга бўлмағур икки оғиз гапи учун излаб келдими. Яхшиям пул олмади.

— Сени деб шунча вақтим бекор кетди, — деди Сантяго.

— Тушингни таъбирлаш қийин, деб огоҳлантирдим. Бирор нарса қанчалик ғайритабиий бўлса, кўзингга шунчалик оддий кўринади, уларнинг асл маъносини англаш эса фақат донишмандларнинг қўлидан келади. Кўриб турибсан, менинг донишмандлигим ўзимга яраша, шунинг учун бошқа ҳунарни — кафтга қараб фол очишни ўрганишга тўғри келди.

— Мисрга қандай қилиб бораман?

— Бу энди-и-и менинг бошоғриғим эмас. Мен тушларни таъбирлайман холос, рўёбга чиқариш қўлимдан келмайди. Бўлмаса кўрардинг, ўз қизларимдан тиланиб, гадойга ўхшаб яшаб юрамидим.

— Агар Мисргача етиб боролмасам-чи?

— Боролмасанг — кўрган таъбиirimга тўлайдиган пулингдан қуруқ қоламан, тамом. Бунақаси кўп бўл-

ган. Энди туёғингни шиқиллат, гаплашадиган бошқа гапимиз қолмади.

Сантяго лўлининг олдидан ҳафсаласи пир бўлиб чиқди, энди туш деган нарсага ўлса ҳам ишонмайди. Бирданига эсига тушди — энди ўз ишларини ҳал қилса ҳам бўлар: дўконга кириб у-бу егулик олди, китобини қалинроқ китобга айирбош қилди, янги шаробни синаб кўриш учун бозормайдондаги ўриндиқقا чўкди. Иссиқ айни забтига олган пайтда бу шароб мўъжизанинг ўзи бўлди-да — йигитчанинг ичидағи ўтни ўчириб, муздай қилди.

Сантяго қўйларини шаҳар ташқарасидаги янги ўртоғининг қўтонида қолдирган эди, унинг бутун музофотда дўстлари кўп эди — шунинг учун ҳам сайд-у саёҳат деса жон дерди. Янги дўст топдингми, бўлди — у билан ҳар куни кўришишинг шарт эмас. Худди диний семинариядагидай атрофингда доим бир хил одамлар бўлса — улар ўз-ўзидан сенинг ҳаётингга кириб қолади.

Ҳаётингга кирдими, бироз вақт ўтгандан сўнг уни ўзгартиromoқчи бўлишади. Агар сен ўзгармасант, улар хоҳлагандай одамга айланмасант — хафа бўлишади. Бу дунёда қандай яшаш лозимлигини гўё уларнинг ҳар биттаси аниқ билади.

Лекин негадир ҳеч ким ўз ҳаётини изга солиб ололмайди. Бу лўли кампирнинг ишига ўхшаган гап — тушни таъбирлай олади, уни рўёбга чиқариш эса қўлидан келмайди.

Сантяго қўйларини ўтлатишга олиб чиқиш учун офтобнинг қайтишини кутадиган бўлди. Мовутчининг қизи билан учрашувга ҳали яна уч кун бор. Сантяго шаҳардаги руҳонийдан алмаштириб олган янги китобни ўқишига тушди. Бу қалин китобнинг биринчи саҳифасида кимнидир кўмиш маросими тасвирланган эди, бунинг устига қаҳрамонларининг номларига тилинг ҳам айланмайди.

«Мабодо мен қачондир китоб ёзсан, — деб ўйлади йигитча, — китобимнинг ҳар бир саҳифасида янги-

янги қаҳрамонларни қатнаштирадим, токи ўқувчиларга уларнинг номини эслаб ўтиришнинг ҳожати ҳам қолмасин».

Эндиғина мутолаага жиддийроқ шўнғиган ҳам эдики, қандайдир бир чол ёнига келиб ўтирди. Китобда эса қорни ковлаб бир марҳумни кўмишаётгани тасвирланган эди, қуёш заптига олиб қиздираётганига қарамасдан Сантягони қалтироқ босди. Шу пайт қария гап ташлаб қолди:

— Улар нима қилишяпти? — деб сўради у бозор майдонидаги одамларни кўрсатиб.

— Ишлашяпти, — қуруққина жавоб қилди йигитча ўзини мутолаага машғул кўрсатиб.

Аслида эса Сантяго мовутчининг қизи олдида ўзини нимага қодирлигини кўрсатиб қўйиш учун тўртта қўйнинг жунини қандай эпчиллик билан қирқиши ҳақида ўйлаётган эди. У бу манзарани бот-бот тасаввур қилиб кўрар, ҳар сафар қўй жунини думидан бошига қараб қирқиши лозимлигини ҳайратланиб турган қизга фикран тушунтираси эди. Қирқим пайтида қизнинг дилини хуш қилиб туриш учун ҳар турли гаройиб воқеаларни хотирасида саралар эди. Бу саргузаштларни у китобларда ўқиган бўлса ҳам, қизга худди ўзи бошидан кечиргандай қилиб айтиб бермоқчи эди. Қиз буни икки дунёдаям билолмайди: ахир, у ўқий олмайди-ку. Қария жуда ўжар чиқиб қолди. Чанқаб кетдим деб, бир қултум шароб сўради. Сантяго сувдонини узатар экан, шу билан қутулсан керак, деб ўйлади.

Каерда дейсиз, қариянинг гурунглашгиси келаётганди. Сувдонини қайтараётib, йигитчадан қанақа китоб ўқиётганлигини сўради. Сантягонинг шартта ўрнидан туриб бошқа ўриндиққа бориб ўтиргиси келди, лекин отаси уни катталарни иззат қилишга ўргатган эди, шунинг учун китобни қарияга жимгина узатиб қўя қолди: ажаб эмас, китобнинг номи қандай ўқилишини билса. Мабодо қария саводсиз бўлса, нур устига нур, уялганидан ўзи жўнаб қолади.

— Ҳм-м... — деди у бунақа нарсага биринчи бор дуч келгандай китобни у ёқ-бу ёғини айлантириб күриб. — Яхши китоб, муҳим нарсалар ёзилган, лекин жуда зерикарли.

Сантяго ҳайратланди: чоли тушмагур, саводли бўлиш нари турсин, айнан шу китобни ўқиб ҳам чиққан экан-у. На илож, агар китоб ҳақиқатан ҳам зерикарли бўлса, ҳалиям кеч эмас, бошқасига алмаштириб олади.

— Бу китобнинг мавзуси ҳамма китобларнинг мавзуси билан бир хил, — деб давом этди қария. — Яъни одамзод ўз тақдирини ўзи танлай олмаслиги ҳақида. Бу китоб инсонлар оламдаги энг буюк ёлғонга ишониб яшашлари учун яратилган.

— Оламдаги энг буюк ёлғон нима ўзи? — ҳайрон бўлди Сантяго.

— Шундай лаҳзалар бўладики, ҳаётимиз бизнинг хоҳишимизга бўйсунмай қўяди, уни тақдир бошқара бошлайди. Ана шу — энг буюк ёлғон.

— Буни тушунишим қийинга ўхшайди, — деди Сантяго. — Мана, масалан, мени руҳоний қилишмоқчи эди, чўпонликка кетиб қолдим.

— Жуда соз, — деб маъқуллади қария. — Ахир сен дунё кезишни яхши қўрасан-ку.

«Худди фикрларимни ўқиётганга ўхшайди-я», деб ҳаёлидан ўтказди йигитча.

Қария эса қалин китобни шошилмай варакларди, гўё китобни қайтариб беришни умуман хаёлига келтирмаётгандай эди. Қариянинг эгнида араблар яктаги борлигини Сантяго энди пайқади — умуман олганда, у ажабланарли ҳол эмасди: Тарифни Африка соҳиларидан бир неча соатда кечиб ўтиш мумкин бўлган торгина бир бўгоз ажратиб турарди. Араблар бу шаҳарга тез-тез келишар — майда-чуйдалар сотиб олишар ва бир кунла бир неча бор ғалати иболат билан машғул бўлишарди.

— Сиз қасрдансиз? — деб сўради Сантяго қариядан.

— Ҳамма жойдан.

— Бунақаси бўлмайди, — деди йигитча. — ҳеч ким ҳамма жойдан бўлолмайди. Масалан, мана мен чўпонман, дунёни кезиб юраман, лекин мен ҳам битта жойдан — тогида қадимий қалъаси бор шаҳарданман, ўша жойда дунёга келганман.

— Ундин бўлса, мен Салим шаҳрида туғилганман.

Сантяго Салимнинг қаердалигини билмасди, уялиб қолмаслик учун сўраб ўтирмади. У бозор майдонига кўз ташлар экан, у ёқдан-бу ёққа зир югуриб ўтаётган одамларнинг ташвишли қиёфалари эътиборини тортди.

— Хўш, Салим тинчми, нима янгиликлар?

— Ҳар доимгидай.

Сантяго шаҳар ҳақида ҳеч вақо билолмади. Лекин бир нарса аниқ, бу шаҳар Андалусияда эмас, бўлмаса, Сантяго албатта биларди.

— Хўш, сиз у ёқда нима иш қиласиз?

— Нима иш қиласман? — қария хохолаб кулиб юборди. — Уларга ҳукмронлик қиласман. Мен — Салимнинг шоҳиман.

«Баъзан одамлар нималарни валдирашмайди, — деб ўйлади йигитча. — Тўғриси, ейиш-ичишдан бошқа нарсани хаёлига келтирмайдиган гунг қўйлар билан гаплашган минг марта афзал. Ёки китоб ўқиш кепрак — улар гаройиб ривоятларни айтиб беради, униям сен хоҳлаган пайтингда, холос. Одамлар билан сўзлашсанг, тамом, томдан тараشا тушгандай бир гап айтади, кейин аҳмоқ қилингандай ўтирасан — нима деб жавоб беришингни билмай».

— Менинг исмим Маликсиддиқ, — деди қария. — Қанча қўйинг бор?

— Етарли, — Сантяго ҳам аниқ жавоб қилмади.

— Ростданми? Қўйларингни етарли деб ҳисобласанг, демак, менинг ёрдамим керак эмас экан-да.

Йигитчанинг астойдил аччиғи чиқди. У ёрлам-пордам сўрамаган бўлса. Қариянинг ўзи аввалига шароб сўради, сўнгра китобини сўради, яна у билан валақлашиб ўтиришга мажбур қиляпти-ю, гапини қаранг.

— Китобимни беринг, — деди Сантяго. — Йўлга тушадиган пайтим бўлди.

— Сурувингдаги қўйларнинг ўндан бирини менга берсанг — хазинага қандай етиб боришни ўргатаман.

Йигитчага ҳамма нарса оп-оидин бўлди: лўли кампир бир чақа ҳам олмади, бу қария унинг эри бўлса керак, гап билан бошини айлантириб, чўнтагини қоқлаб кетиш учун атайлаб юборилган.

Аммо Сантяго ҳали оғзини гапга жуфтлагани ҳам йўқ эдики, қария чўп билан қумга нималир чиза бошлади. У энгашган вақтда қўкрагига осилган бир нарса шундай ярқираб кетдики, йигитчанинг қўзи бир муддат ҳеч вақони кўрмай қолди. Лекин қария ёшига хос бўлмаган чақонлик билан якtagига ўраниб олди, Сантягога кўриш қобилияти қайтганда оёклари остида қария чизган ёзувларни кўрди.

Бу мўъжаз шаҳарнинг бош майдонини қоплаб ётган қумда у ота-онасининг исми-шариfinи ва ўз ҳаётининг то шу лаҳзагача бўлган тарихини ўқиди, болаликдаги ўйинларини ўқиди ва диний семинариядаги совуқ тунлари тафсилотини ўқиди. Мовутчининг қизи исмини ilk бора ана шу қумда ўқиди. У ҳаётидаги ҳеч қачон, ҳеч кимга айтиб бермаган воқсаларни ўқиди: бир сафар буғу овлайман, деб отасининг милтигини сўрамасдан олганини ўқиди ва ҳаётида ilk ва сўнгги бора аёл билан бирга бўлганини ўқиди.

* * *

Кариянинг «Мен Салимнинг шоҳиман», дегани ёдига тушди.

— Нега шоҳ ҷўпон билан гаплашяпти? — Сантяго бироз ҳадик ва торгинчоқлик билан сўради.

— Бунинг сабаблари кўп, лекин энг асосийси — сенинг ўз Тақдиринг йўлидан бора олишга қодирлигинг.

— Тақдир дегани нима ўзи? — сўради йигитча.

— Жамики одамлар ёшликтарыда ўз Тақдирларини биладилар. Ана шу умр баҳорида ҳамма нарса оддий ва ҳамма йүллар очиқ бұлади. Улар орзу қи-лишдан құрқмайдилар ва нимаики истаклари бўлса, ўшани рўёбга чиқариш учун интиладилар. Аммо фур-сат ўтиши билан сирли бир қудрат уларни ўз Тақдирларини рўёбга чиқариш мумкин эмаслигига ишонтира боради.

Сантяго қариянинг гапларидан унчалик таъсирланмади, лекин «сирли қудрат»га қизиқиб қолди — бу сўзларни эшитса, мовутчи қизининг оғзи очилиб қо-лиши аниқ.

— Бу сирли қудрат одамзодга ғанимдай туюлади, аслида эса ўз тақдирини рўёбга чиқариш Йўлини худди ана шу қудрат кўрсатиб беради. Инсоннинг руҳи-ни ва эркини ўша буюк вазифага тайёрлайди. Бу кур-раи заминда олий бир ҳақиқат мавжуд: сен ким бўли-шингдан ва нима билан шуғулланишингдан қатъий назар, бирор нарсани чин дилдан истасанг, ўшанга албатта эришасан, чунки бундай истак Оламнинг Ру-ҳида дунёга келган бўлади. Сен Ер юзида худди ана шунинг учун яратилгансан.

— Менинг бор-йўқ истагим дунё кезиш ёки мовутчининг қизига уйланиш бўлса-чи?

— Ёки, дейлик, хазинани топишни истарсан. Олам Руҳи одамзоднинг баҳтидан қувват олади. Шу билан бирга қайғусидан ҳам, ҳасадидан ҳам, рашиқидан ҳам. Инсоннинг якка-ю ягона вазифаси бор: ўз Тақдири йўлидан охиригача бориш. Ҳамма гап ана шунда. Ёдингда сақла, бирор нарсани астойдил истасанг, бу-тун Олам шу истагингни рўёбга чиқариш учун ёрдам беради.

Улар бир муддат майдонга ва ўткинчиларга жим-гина термулиб қолишли. Сукунатни биринчи бўлиб қария бузди:

— Шундай қилиб, нима учун чўпонликни танла-динг?

— Дунё кезишни яхши кўраман.

Қария майдон бурчагида қызил аравачаси билан үрнашиб олган маккабодроқ сотувчига ишора қилиб деди:

— Ёшлигіда у ҳам сайр-у саёхатларга орзуманд эди. Аммо кейинчалик бодроқ сотиш ва пул йиғиши афзал билди. Қаріб қартайганидан сұнг бир ойга Африкага бориб келади, холос. Инсон үз орзусини рүёбға чиқариш учун доимо имкониятта эга эканлинини англаш унга насиб қылмаган.

— Яхиси, унинг құй боққани маъқул эди, — деди Сантяго.

— Бу ҳақда ҳам үйлаб күрган. Лекин кейин савдо билан шуғулланишга қарор қылған. Чүпон яланғ ерда, осмон остида ухлайди, савдогарнинг эса бошпанаши бор. Қизларнинг ота-оналари ҳам чүпондан күра савдогар күёвни афзал қуришади.

Сантяго мовутчининг қизини эслади ва юрагига бир нарса санчилгандай бўлди. Балки қиз яшайдиган шаҳарчада ҳам кимдир қызил аравачасини судраб юргандир.

Қария ҳамон китобни вараклар, афтидан ўқишига жуда берилиб кетганди. Сантяго узоқ кутди, охирокибат қарияни безовта қилишишга қарор қылди — ахир у ҳам боягина Сантягони ўқишидан чалғитган эди-ку:

— Нега энди айнан шу ҳақда гап қўзғаб қолдингиз?

— Чунки сен ўз Тақдиринг йўлидан боришга уриниб келаётгандинг. Ҳозир эса бу йўлдан чекинишга тайёр турибсан.

— Ҳамма вақт ҳам шундай лаҳзаларда пайдо бўласизми?

— Ҳамма вақт. Керак бўлса, бутунлай ўзга шакл-у шамойилда ҳам ҳозир бўлишим мумкин. Баъзан тўғри бир азм-у қарор, баъзан ноёб бир фикр-у хаёл бўламан. Гоҳо ҳал қилувчи лаҳзаларда мушкул бир ҳолатдан чиқиши учун йўл кўрсатиб юбораман. Ҳаммасини санаб чиқиши қийин. Аммо, одатда, одамлар менинг ҳозир-у нозир бўлганимни англамайдилар.

Сүнгра қария ўтган ҳафта бир жавоҳир излов-чининг қаршисида тош қиёфасида пайдо бўлганини айтиб берди. У одам бир пайтлар ҳамма нарсасидан воз кечиб, зумрад излашга киришган экан. Дарё бўйида заҳмат чекиб, беш йиллик умрини сарфлабди ва ҳеч курса бир дона қимматбаҳо тош топиш умидида 999 999 та тошни бўлаклаб чиқибди. Ниҳоят, сабр-у тоқати тугабди ва ўз орзусидан воз кечишга қарор қилибди, ҳолбуки қаршисида биттагина тош қолган экан, ўшани ҳам бўлакласа ўзи излаган зумрадни то-пар экан. Шунда қария бу ишга аралашишга, қатъият билан ўз йўлидан бораётган жавоҳир изловчига ёрдам беришга қарор қилибди. Қария тошга айланибди ва унинг оёқлари остига юмалаб борибди, лекин беш йиллик меҳнатлари зое кетганидан умидсизликка тушган, дарғазаб жавоҳир изловчи тошни тепиб юборибди. Шундай шиддат билан тепибдикি, тош учеби бо-риб бошқа бир тошга зарб билан урилибди ва уни бўлаклаб юборибди. Унинг ичидан дунёдаги энг чиройли зумрад чиқибди ва қуёш нурларида ярақлаб кетибди.

— Инсонлар ўз ҳаётларининг маъносини жуда эрта англайдилар, тўғрироғи, уларга шундай туюлади,— деди қария, Сантьяго унинг кўзларида беадад бир фам сузуб юрганини илғади.— Балки шунинг учун ҳам одамзод ўз ҳаётининг асл маъносидан бу қадар эрта воз кечар. На чора, дунё шундай яралган экан.

Сұхбат хазинадан бошланғанлиги йигитчанинг ёди-га тушиб қолди.

— Хазиналарни жилғалар ва дарёлар ер юзига олиб чиқади ва ана шу жилға ва дарёларнинг ўзи уларни замин қаърига дағғи этади,— деди қария, — ўз хазинанг ҳақида батағсил билиб олишни истасанг, сурувингдаги қўйларнинг ҳар ўнтасидан биттасини менга берасан.

— Балки ўша тонадиган хазинамнинг ўндан бири-ни берганим маъқулроқдир?

— Ўзинг эга бўлмаган нарсани ваъда қилиш, ўшан-

га эгалик ҳуқуқингни бой бериш, демакдир, — деб таънаомуз гапирди қария.

Шундан сўнг Сантяго хазинанинг ўндан бирини лўли кампирга ваъда қилганини айтди.

— Лўлилар ҳақларини қандай ундириб олишни билишади, — деб хўрсинди қария. — Сен шу нарсани билиб қўй — дунёдаги ҳамма нарсанинг ўз баҳоси бор. Оlam Сарбозлари одамзодга худди ана шуни таълим беришга ҳаракат қиласди. — У Сантягога китобни узатди. — Эртага худди шу пайтда қўйларингнинг ўндан бирини олдингга солиб келасан. Хазинани тошиш йўлини ўшанда айтиб бераман.

Қария майдон бурчиди ғойиб бўлди.

* * *

Сантяго яна китобга кўз тикди, аммо сўзлар буйсунмади — у фикр-у ёдини жамлай олмасди. Қария билан сұхбатдан сўнг ҳали ўзига келмаган, ҳаяжонда эди, чунки қария ҳақиқатни айтганлигини ҳис қилиб турарди. Йигитча маккабодроқчининг араваси ёнига борди ва бодроқ сотиб олди, бир хаёли сотувчига қария у ҳақда нима деганини айтсамми деб ўйлади-ю, «Барибир фойдаси йўқ», деб фикридан қайтди.

«Баъзан ҳаммасини ўз ҳолича қолдирган маъқул, — деб ўйлади у. — Айтсанг тамом, қизил аравачасига кўнишиб қолган сотувчи шу ишимни ташласаммикан, деб уч кечаш-ю уч кундуз ухламай чиқади. Шу азобдан уни халос қилиб қўя қолай».

Сантяго хаёлларга гарқ бўлиб, боши оққан томонга қараб йўл олди, бир пайт ўзига келиб қараса, бандаргоҳда, мўъжазгина деразаси бор кичкина уйчанинг ёнида турибди. Бу ерда Африкага борадиган кемаларга чипта сотилар экан. Дарвоқе, Миср деганлари Африкада-ку.

— Нима хизмат? — деб сўради чипта сотувчи.

— Балки эртага сизлардан чипта сотиб оларман, — деб жавоб қилди Сантяго ва нари кетди.

Бор-йўғи битта қўйни сотсанг, олам гулистон — ўзингни Африкадаман деб ҳисоблайвер. Бу фикр уни довдиратиб қўйди. Паттачи эса ёрдамчисига ҳасрат қилди:

— Ҳаёлпастлардан яна биттаси. Чўнтағида ҳемири йўқ, яна саёҳатга чиқмоқчилар.

Чиптахона деразаси ёнида тураркан, Сантиягонинг ёдига қўйлари тушиб кетди ва бирданига уларнинг ёнига қайтиш истаги вужудини қамраб олди. У роппа-роса икки йил давомида чўпонлик санъатини мукаммал эгаллади — энди жун қирқишида ҳам, қўзилашибда ҳам, қўйларни бўрилардан ҳимоя қилишда ҳам унинг олдига тушадигани йўқ эди. Андалусия яйловларини беш бармоғидай билар, ҳар бир қўйнинг баҳосини эса қўзини юмиб айтиб бера оларди.

Суруви кутиб турган қўтонга қайтаркан, Сантияго энг узок йўлни танлади. Бу шаҳарнинг ҳам ўз қасри бор эди, йигитча қиялиқдан кўтарилиб, қалъа деворига чиқиб, бир оз ўтиришга аҳд қилди. Бу ердан Африка қўриниб турарди. Аллазамонлар худди ана шу Африкадан маврлар сузиб келишиб, қарийб бутун Испанияни забт этишганини кимдир унга ҳикоя қилиб берганди. Сантиягонинг маврларни кўрарга кўзи йўқ эди: лўлиларни ҳам ўшалар олиб келган бўлса керак.

Қалъа деворидан яқиндагина улар қария билан суҳбат қурган бозор майдони кафтдагидек қўриниб турарди.

«Уни менга дуч қилган лаҳзаларга лаънатлар бўлсин», деб хаёлан қарғанди йигитча. Ахир бор-йўғи лўли кампир тушни таъбирласа кифоя эди. Қизиқ, на лўли, на қария унинг касби чўпонлигига эътибор ҳам қилишмади. Қўриниб турибди, булар ҳеч кими йўқ, дунёдаги ҳамма нарсадан ҳафсаласи пир бўлган одамлар, шунинг учун ҳам чўпонлар қўйларига бутун қалблари билан боғланиб қолишини тушунмайдилар. Сантияго ҳар битта қўйининг қанақалигини миридан сиригача айтиб бера оларди: мана буниси — қисир, униси эса икки ойдан сўнг қўзилайди, анавилари — энг ял-

қовлари. Агар лўлининг гапига лаққа тушиб, кетишга қарор қилса борми, улар Сантягоны қўмсашилари ва бу қўрқинчли дунёда йўқолиб қолгандай ҳолга тушишлари аниқ.

Шамол қўзғалди. Сантяго бу шамолни яхши биларди — одамлар уни «левантин шамоли» деб аташар, чунки маврлар кемалари елканларига худди ана шу шамол куч-қудрат билан уфуриб, уларни Ўрта Ер денгизи шарқидаги Левантдан олиб келган эди. Йигитча илгари Тариф шаҳрида бўлмаган ва Африка қирғоқлари бу қадар яқинлигини хаёлига ҳам келтирмаган эди. Хатарли қўшничилик — маврлар яна ёпирилиб келиб қолиши мумкин. «Ўзимни икки пора қилиб, қўйларим ва хазинага бағишлолмайман-ку ахир», деб ўйлади Сантяго. Кўникиб қолган ҳаёт бир томон, оҳанрабодай ўзига тортаётган хазина бир томон — танлаш керак. Ҳа, яна мовутчининг қизи ҳам бор-ку, лекин қўйлар муҳимроқ, чунки уларнинг тақлири Сантягога боғлиқ, қиз эса Сантягосиз ҳам яшай олади. Дарвоқе, қиз уни эслай олармиカン? Мабодо у икки кундан сўнг қизнинг ҳузурига боролмай қолса ҳам қиз буни сезмаслигига Сантягонинг ишончи комил эди. Чунки ўтаётган барча кунлар қизга икки томчи сувдай бир хил туюларди, агар кунлар бирбирига ўхшаса, одамлар ҳар куни қуёш чиққанидан бошлаб, ўз ҳаётларида юз берадиган гўзал ҳодисаларни илғамай қўядилар.

«Мен отамни ҳам, онамни ҳам, қишлоғимдаги қасрни ҳам ташлаб келдим, — деб ўйлади у. — Улар айрилиқда яшашига қўникдилар, мен ҳам қўникдим. Демак, менинг йўқлигимга қўйлар ҳам қўникса керак».

У баландлиқдан бозор майдонига яна кўз ташлади. Маккабодроқ савдоси авжида эди, у қария билан суҳбат қурган ўриндиқда энди ошиқ-маъшуқлар ўтипар эди.

«Сотувчи...» деб ўйлади Сантяго, аммо фикрини якунлашга улгурмади — «левантин шамоли»нинг янги бир шиддатли тўлқини юзига урилди.

Бу шамолнинг хизмати нафақат босқинчи маврлар кемалари елканларини тўлдириб уфуриш бўлган, у юракларга қутқу солгувчи саҳро ҳидларини ҳам, чодра ёпинган аёллар бўйларини ҳам, номаълум хазиналар излаб, олтин ва саргузаштлар излаб йўлга чиққан саргашталарнинг орзу-умидлари ва тўккан терлари ҳидини ҳам, ўша мафтункор эҳромлар ҳидини ҳам кўринмас қанотлари қатида олиб келарди. Йигитчанинг бу ҳур ва эркин шамолга ҳасади келди ва унга менгзай олиши мумкинлигини ҳис қилди. Ўзидан бошқа ҳеч ким унинг йўлига тўғаноқ бўлаётгани йўқ. Қўйлари, мовутчининг қизи, Андалусия яйловлари — буларнинг барчаси ўз Йўлига қадам-бақадам яқинлашишдир.

Эртаси куни тушга яқин олтита қўйни олдига солиб, бозор майдонига келди.

— Галати иш бўлди, — деди у қарияга. — Менинг дўстим сурувимдаги ҳамма қўйларни индамай сотиб олди ва бир умр чўпон бўлишни орзу қилардим, деб айтди. Хайрли аломат.

— Доим шундай бўлади, — жавоб қилди қария. — Бунинг номи Хайрли Ибтидо. Масалан, сен умрингда биринчи бор қўлингга қарта ушлаганингда ҳам албатта ютган бўлардинг, менимча. Омад — бошловчиларга келади.

— Нега бундай бўлади?

— Чунки ўз тақдиринг йўлидан боришингни ҳаётнинг ўзи хоҳлайди ва ғолиблиқ нашидаси ила сенинг иштаҳангни қўзгайди.

Сўнгра қария қўйларни кўздан кечира бошлади ва биттаси оқсоқланаётганини сезди. Йигитча бунинг аҳамияти йўқлигини, қолаверса, сурувдаги энг ақлли кўй эканлигини ва энг кўп жун беришини тушунтириди.

— Хўш, хазинани қаердан излаш керак энди?

— Мисрдан, эҳромлар ёнидан.

Сантьаго эсанкираб қолди. Лўли кампир ҳам худди шу гапни айтган, лекин эвазига ҳеч нарса олмаган эди.

— Худо бу дунёдаги ҳар бир банданинг йүлини аломатлар билан белгилаб қўйган, хазинага йўлни ўша аломатлар орқали топиб борасан. Аломатларнинг фақат сен учун ёзилганларини ўқий олмоғинг даркор.

Сантяго жавоб қилишга улгурмади, у билан қария ўртасида капалак чарх уриб айлана бошлади. У ёшлигига бобосидан капалаклар омад келтириши ҳақида эшитган эди. Қора чигиртка, калтакесак ва беданинг тўрт парракли япроғи ҳам омад элчилари экан.

— Худди шундай, — деди қария Сантягонини хаёлларига жавоб тарзида. — Бобонг ҳақ. Сен йўлдан адашиб кетмаслигинг учун яратилган аломатлар — ана шулар.

Шундай леб қария яктагининг ёқасини сермаб, кўксини очди, ҳайратда қолган Сантяго кеча ярқираб кўзини олган нарсани эслади. Қариянинг қимматбаҳо тошлар билан безатилган, қўйма олтиндан қилинган нишонни бўйнига тақиб юриши бежиз эмас. У ҳақиқатан ҳам шоҳ бўлса керак, қароқчилар ҳужум қилмаслиги учун кийимини ўзгартириб юрибди чоғи.

Қария олтин нишондаги оқ ва қора тошни кўчириб олиб, Сантягога узатди:

— Мана, ол. Бу тошлар Урим ва Туммим дейилади. Оқ тош — «Ҳа» дегани, қора тош — «Йўқ» деган маънени билдиради. Аломатларни англашда иккилансанг, улар сенга ёрдам беради. Сўрасанг бас — жавоб беришади. Умуман олганда, — давом этди қария, — ўзинг қарор қабул қилишга ҳаракат қил. Энди хазина эҳромлар ёнида эканлигини биласан, олтига қўйингни эса сенинг қарор қабул қилишингга ёрдам берганим учун оламан.

Йигитча тошларни қопчиғига солди. Бундан буёқ Худога таваккал қилиб, фақат ўзи қарор қабул қиласди.

— Ёдингда сақла — Оламда ҳамма нарса бир бутун. Ёдингда сақла — аломатлар гапиради. Ёдингда сақла — энг асосийси, сен ўз Тақдиринг йўлидан охиригача боришинг лозим. Энди эса сенга қисқагина бир ривоятни айтиб бераман:

Бир савдогар баҳтнинг сир-асорини билиб келиш учун ўғлани энг улуғ донишманднинг ҳузурига юборибди. Йигитча қирқ кечак-ю қирқ кундуз саҳрода юрибди, ниҳоят, бир тоғнинг тенасидаги олиймақом қасрни кўрибди. У қидириб юрган Донишманд ўша ерда яшар экан.

Йигитча куттилмаган манзарага дуч келибди, қаср узлатга чекинган тақвадорнинг кимсасиз даргоҳига ўхшамас, одамларга тұла экан: савдогарлар ўз молларини мақтаб, у ёқдан-бу ёққа зир югуришар, бурчак-бурчакларда тұда-тұда одамлар гаплашиб туришар, машоқлар созидан майин күйлар таралар, меҳмонхона үртасида эса энг танқис ноз-неъматларга тұла дастурхон тузалган экан.

Донишманд меҳмонлари билан шошилмасдан саломалик қилиб юрган экан. Йигитча нағбати келишини икки соатта кутибди.

Ниҳоят, Донишманд йигитчанинг не мақсадда келганини эшишибди, аммо баҳтнинг сир-асоридан воқиға қилишга ҳозир фурсати ыўқлигини айтабди. Йигитчага қасрни айланиб, саир қилиб чиқишини ва икки соатдан сүнг шу меҳмонхонага қайтиб келишини тақлиф қилибди.

— Сенга яна бир штимосим бор, — дебди у йигитчага икки томчи ёғ томизилған чойқошиқни узатиб. — Бу қошиқчани ўзинг билан олиб юр, фақат эҳтиёт бўл, ёғи тўкилмасин.

Йигитча қошиқдан кўз узмай икки соат давомида қасрнинг зиналаридан чиқибди, тушибди, ниҳоят, Донишманднинг ёнига қайтиб келибди.

— Ҳуш, — дебди у, — емакхонадаги эроний гиламлар сенга ёқдими, моҳир боғбонлар ўнлаб йиллар давомида парвариши қилган боғдаги дараҳтлар ва гуллар маъқулми? Менинг кутубхонамдаги қадимиий қўлёзмалар, терига битилган китоблар-чи?

Уялиб қолган йигитча бу ажойиботларнинг ҳеч бирини кўролмаганини, бутун эътибори ишониб топширилган икки томчи ёғда бўлганини тан олибди.

— Орқангга қайт ва менинг уйимдаги барча мўъжизаларни кўздан кечир, — дебди Донишманд. — Одамнинг

қаерда ва қандай яшаётганини билмай туриб, унга ишониш мумкин эмас.

Йигитча құлида чойқошиқ билан яна дағылзлар ва хоналар бүйлаб қаср саирiga йүл олибди. Бу сафар у үзини әркін тутынб, хоналарни безаб турған осори-ати-қаларни, санъат асарларини томоша қилибди. Богларга ва қасрни ўраб турған тоғларга маҳлиә бўлибди, гулларнинг гўзаллигига, суратлар ва ҳайкалларнинг моҳи-ронада жойлаштирилганига қойил қолибди. Донишманд-нинг ёнига қайтиб, кўрганларини батофсил сўзлаб берибди.

— Хўш, энди айт-чи, мен тўқмасдан қайтариб олиб кел, деб илтимос қилганим — икки томчи ёғ қани? — деб сўрабди Донишманд.

Йигитча қараса, қўлидаги қошиқда ёғдан асар ҳам қолмабди.

— Сенга берадиган битта-ю битта маслаҳатим худди ана шу эди, — дебди йигитчага донолар доноси. — Бахтнинг бутун сир-у асрори — дунёning мўъжизалари ва гўзаллигини бус-бутун кўриш ва кўтар экансан, чойқошиқдаги икки томчи ёғни ҳеч қачон унугиб қўймасликда.

Сантяго ривоятни эшишиб, узоқ жим қолди. Қария унга нима демоқчи эканлигини англаб етди. Чўпон дунё кезишни яхши кўради, лекин ҳеч қачон ўз қўйларини унугиб қўймайди.

Шоҳ Маликсиддиқ Сантягога диққат билан тикилиб турди-да, қўлларини бирлаштириб, унинг боши узра ҳавода сирли бир шаклда айлантириди. Сўнгра қўйларни олдига солиб, ўз йўлига равона бўлди.

* * *

Аллазамонлар маврлар қуриб кетган қадимиий қалъя мўъжазгина Тариф шаҳрига салобат баҳш этиб турарди. Агар минорага чиқиб назар ташланса, макабодроқ сотувчининг кўчма дўкони жойлашган майдон кафтда тургандек намоён бўлади, ҳатто уфқдан

Африка соҳиллари ҳам элас-элас кўзга ташланади. Ўша куни Салим шоҳи Маликсиддиқ юзини кунчиқар шамолига тутганча, қалъа девори устида ўтиради. Қўйлар эса тақдирларида бирваракайига юз берган шунча ўзгаришлардан безовталаниб, янги хўжайинидан узоқроқда тўдалашиб туришар, уларни ҳар доимгидек бир нарса — емиш қизиқтиради.

Сафарга шай турган кичкина кемага тикиларкан, Маликсиддиқ бу йигитчани энди ҳеч қачон қайта кўрмаслиги ҳақида ўйларди, Иброҳим билан ҳам худди шундай бўлган эди. Ўндан бирини бериб кетгач, уни қайта учратмади.

Умрбоқийларда орзу-ҳавас бўлмаслиги керак, чунки уларнинг бу фоний дунёда ўз йўллари йўқ. Шунга қарамай, Маликсиддиқ Сантяго исмли бу йигитчага омад ёр бўлишига қалбининг туб-тубидан, пинҳона хайриҳоҳ эди.

«Афсуски, у ҳозироқ менинг номимни ҳам унутиб уборди, — деб ўлади у. — Исмимни яна бир бор эслатиш керак эди. У мени — номаълум қарияни Салим шоҳи — Маликсиддиқ деб хотирлаши лозим».

У кўзларини осмонга тикди ва бироз хижолат бўлиб пиҷирлади:

— Эй, Тангри, биламан, Сенинг наздингда буларнинг бари ўткинчи, беҳуда. Лекин баъзан бу қартайган шоҳнинг ҳам ўзидан фуурлангиси келиб қолади.

* * *

Сирли жой экан бу Африка», деб хаёлидан ўтказди Сантяго.

У кичкина тамаддихонада ўтиради — бундай ошхоналар ушбу шаҳарнинг тор кўчаларида ҳар қаламда учтарди. Бир неча одам катта чилимни қўлма-қўл қилиб навбат билан чекишарди. Бу пайтгacha у жуда кўп нарсаларни кўришга улгурди: қўл ушлашиб юрадиган эркакларни ҳам, юzlари ёпилган аёлларни ҳам,

баланд мезанага чиқиб, бор овози билан азон айтадиган сұғиларни ҳам, уларнинг овози чиқиши билан атрофдаги одамларнинг тиз чўкканини ва пешонала-рини ерга қадашганини ҳам.

«Мусулмонлар ўлкаси. Уларнинг урф-одатлари», дерди у ўз-ўзига. У болалигиде қишлоғидаги черковда Муқаддас Ёкуб сувратини кўрган эди — маврлар устидан ғалаба қозонган ғолиб қўлида қилич, оқ отнинг устида эди, унинг қаршисида эса юзтубан тушган, дарғазаб қиёфали, ҳозир Сантяго билан тамаддихонада ўтирганларга жуда ўхшаб кетадиган одамлар тасвирланган эди. Йигитчанинг жуда кайфияти тушиб кетди — у ўзини дунёда якка-ёлғиз қолгандай ҳис қиласади.

Бунинг устига, сафарга жўнаш талотўпидан бир нарсани умуман назардан қочирган экан, бу эса хазинага йўлни узоқ вақтлар боғлаб қўйиши мумкин эди. Бу мамлакатда ҳамма араб тилида гапиради.

Тамаддихона хўжайнини унинг ёнига келди ва Сантьаго қўшни столдагилар ичаётган нарсадан олиб келишини имо-ишора билан тушунтирди. У эса аччиқ дамланган чой бўлиб чиқди. Йигитчага бундан кўра шароб маъқулроқ эди.

Тўғрисини айтганда, майда-чуйдалар унчалик аҳамиятга эга эмас — асосийси, хазина ва унга қандай етиб бориш ҳақида ўйлаш лозим эди. Қўйларни соғиб мўмайгина пул қилди, мана, чўнтағида турибди. Пул — пул-да, сеҳрли кучини кўрсатишга ҳам улгурди — пул бўлса одамга ёлғизлик ҳам унча билинмайди. Тез орада, бор-йўғи бир неча кундан сўнг у эҳромлар ёнида бўлади. Соғ олтиндан қўйилган лавҳосиб олган оқсоқол бир тўда қўй деб, уни лақиллатмагандир.

У йигитчага аломатлар ҳақида гапирганди ва Сантьаго ҳам бўғозни кечиб ўтаркан, фақат шуларни ўйларди. Гап нима ҳақдалигини у англарди: Андалусияни кезиб юрганда, ер ва осмондаги аломатлар нималардан огоҳ этишини йигитча ўрганиб олган эди. Куш қаердадир пусиб ётган илондан хабар беради;

буталар эса яқин орада булоқ ёки дарё борлигини билдириб туради. Буларнинг ҳаммасига уни қўйлари ўргатган.

«Агар ҳаммасига Худо раҳнамолик қилаётган бўлса, у менинг ҳам адашишимга йўл қўймайди», деб ўйлади Сантяго ва бироз тинчланди. Ҳатто чой ҳам аввалгидай аччиқ туюлмади.

— Сен кимсан, оғайни? — ногаҳон испанча савол янгради.

Сантяго бирданига енгил тортди: у аломатлар ҳақида ўйлаётган эди, мана, аломат ҳам билдирилди. Мурожаат қилувчи оврўпocha кийинган, қарийб ўзининг tengдоши экан. Фақат терисининг ранги унинг шу ерлик эканлигини билдириб туарди.

— Испанчани қаердан биласан? — сўради Сантяго.

— Бу ердагиларнинг деярли ҳаммаси билади. Испания икки соатлик йўл.

— Ўтири, сени меҳмон қилмоқчиман. Ўзингга ҳам, менга ҳам шароб буюр. Чой менга ёқмайди.

— Бу мамлакатда шароб ичмайдилар, — жавоб берди у. — Дин таъкидлайди.

Сўнгра Сантяго унга эҳромларга етиб бориши лозимлигини маълум қилди. Ҳазина ҳақида ҳам лақиллаб қўйишига сал қолди, лекин вақтида тилини тишлади: ким билади, ёрдамлашгани учун ҳақ сифатида хазинанинг бир қисмини талаб қилса-чи, у қариянинг сўзларини эслади: ўзингга тегишли бўлмаган нарсани ваъда бермаслик керак.

— Мени эҳромларгача олиб бороласанми? Ҳақингни тўлар эдим.

— Сен уларнинг қаерда эканлигини ҳеч бўлмаса тасаввур қилоласанми ўзи?

Сантяго тамаддихона хўжайини уларга яқинроқ келганини ва суҳбатларига диққат билан қулоқ туваётганлигини сезиб қолди.

Унинг олдида гапиргиси келмади, лекин тезда топила қолган бу йўлбошчини қўлдан чиқариб юборишидан чўчириди.

— Бутун бошли Саҳрои Кабирни кесиб ўтишинг керак, — деди йўлбошловчи. — Бунинг учун эса пул керак бўлади. Пулинг борми ўзи?

Сантиягони бу савол ҳайрон қолдирди. Лекин у қариянинг сўзларини эслади: «Агар сен бирор нарсани чин дилдан хоҳласанг, ниятинг амалга ошиши учун бутун Олам мададкор бўлади». Сўнгра чўнтағидан пулларини олиб, арабга кўрсатди. Тамаддихона хўжайини янада яқинроқ келиб, уларга бақрайиб туриб олди, сўнг ҳалиги йигитга арабчалаб бир неча сўз айтди. Сантиягога хўжайнининг недандир жаҳли чиқаётгандай туюлди.

— Кетдик бу ердан, — деди ҳалиги йигит. — У бизнинг бу ерда ўтиришимизни хоҳламаяпти.

Сантияго хурсанд бўлиб ўрнидан турди ва чойнинг ҳақини тўламоқчи бўлди, лекин хўжайн унинг қўлига маҳкам ёпишиб, нималарнидир гапира бошлади. Сантиягонинг унинг қўлидан халос бўлишга кучи етарди, аммо у ўзга мамлакатда эди ва бундай ҳолларда ўзини қандай тутиш кераклигини билмасди. Баҳтига янги таниши хўжайнин итариб юборди ва Сантиягони тамаддихонадан кўчага етаклаб чиқди.

— У сенинг пулларингни тортиб олмоқчи эди. Танжер Африкадаги бошқа шаҳарларга ӯхшамайди. Бу ср бандаргоҳ, бандаргоҳ эса фирибгарлар макони дегани.

Бу йигитга ишонса бўлади. Шундай қалтис пайтда ёрдам берди. Сантияго яна чўнтағидан пулларини олди ва қайта санади.

— Эргагаёқ эҳромлар томон жўнашимиз мумкин, — деди араб. — Лекин аввал иккита түя сотиб олишимиз керак.

У ҳамённи Сантиягонинг қўлидан олди.

Улар Танжернинг ҳар хил нарсалар билан савдо қилувчи дўкон-у пештахталар тиқилиб ётган тор кўчалари билан илгарилаб, бозор майдонидан чиқиб қолишди, бозор кўп минг кишилик издиҳом билан тўлган эди — одамлар сотишар, олишар, савдолашар, жанжаллашар эдилар. Кўкат-у мевалар ханжарлар

билан, гиламлар турли хил чилимлар билан аралаш-қуралаш ёйиб ташланган. Сантяго пулларининг ҳам-масини олиб қўйган йўлдошидан кўзини узмасди. Пулни қайтиб олмоқчи ҳам бўлди-ю, лекин беҳурматлик бўлмасин, деб андиша қилди. Бу мамлакат-нинг одоб қоидалари ва урф-одатлари унга номаълум эди. «Ҳечқиси йўқ, — деб ўйлади у, — уни диққат билан кузатиб боряпман-ку, шунинг ўзи етарли, ундан устун эканлигимни билдиради».

Ногаҳон турли-туман буюмлар уюми ичидаги бир қиличга кўзи тушиб қолди, бундай гўзал қилични ҳали умрида кўрмаган эди: қини кумушдан, дастаси қимматбаҳо тошлар билан безалган ва сирланган. Сантяго Мисрдан қайтиб келгач, албатта, шунақасидан битта сотиб олишга қарор қилди.

— Сўра-чи, мана шу қанча тураркан, — деди у ўги-рилмасдан ўз йўлдошига. Шу лаҳза у қиличга қарайман, деб икки дақиқага чалғиганини англади. Юраги шув этиб кетди. У орқага қарашга қўрқарди, чунки кўз ўнгила қандай манзара намоён бўлинини сезиб турарди. Яна бир неча лаҳза қиличдан нигоҳини узмай турди. Сўнгра журъатини жамлади ва орқага ўги-рилди.

Атрофда бозор қайнаб-тошар, одамлар у ёқдан-бу ёққа зир югурап ва овозлари борича бақирап, ёнғоқлар, мис илишлар-у кўкатлар аралаш-қуралаш ёйилиб ётар, қўлтиқлашган эркаклар ва чодра ёспинган аёллар ўтар, чор атрофни номаълум таомларнинг ҳиди тутган — фақат унинг бояги ҳамроҳи ҳавога сингиб кетгандек эди.

Сантяго даставвал издиҳомда бир-бирилизни йў-қотиб қўйдик, деб ўзини ишонтириди ва жойидан қи-мирламай туришга қарор қилли — балки у қайтиб ке-либ қолар, бирмунча фурсат ўтди: баланд минорага бир одам чиқди ва бор овози билан нимадир, деб қичқирди — шу заҳотиёқ ҳамма тиз чўкди, пешонала-рини ерга қадашди ва улар ҳам куйлай бошлиашди. Сўнгра, худди тиришқоқ чумолилардай, бирданига

буюмларини йигиштиришди, дўкон ва пештахталари-ни ёпишди. Бозор бўм-бўш бўлиб қолди.

Ва қўёш ҳам осмонни тарк эта бошлади. Сантяго қўёшни узоқ кузатди — майдонни қуршаб турган оқ уйларнинг томлари ортига беркингунича ундан кўз узмади. Сантяго эслади: бугун қўёш ётоғидан бош кўтараётганда у ҳали бошқа қитъада эди, чўпон эди, олтмишта қўйнинг эгаси эди, мовутчининг қизи билан учрашувни кутаётган эди. Ҳали тонгдаёқ қўйларини яйловга олиб киргач, унга нималар содир бўлиши олдиндан маълум эди.

Энди эса, худди шу куннинг оқшомида у бошқа мамлакатда — бегона юртдаги бегона одам, ҳатто бу ерликларнинг тилини ҳам билмайди. У энди чўпон ҳам эмас, у бор нарсасидан мосуво бўлди — аввало, пулларидан, демак, энди ҳаммасини қайтадан бошлаш учун ортига ҳам қайтолмайди.

«Бу кўргуликларнинг барчаси қўёш чиқиб ботгучиша рўй берди-я», деб ўлади йигитча. Ўз ҳолига ачиниб кетди ва ҳаёти қутилмагандан бу қадар ўзгариб кетганидан қаттиқ қайғурди.

Йиглай деса, уят бўлади. У ҳатто ўз қўйларининг ёнида ҳам йиглашдан уяларди. Лекин нима қилсин, бозор майдони аллақачон бўшаган, у эса ёп-ёлғиз ва ватанидан ҳам олисда.

Сантяго йиглаб юборди. Наҳотки, бор-йўғи ўз тушига ишонадиганларга Худо шунчалик бешафқат бўлса!

«Мен ўз қўйларимни боқаётганда баҳтли эдим ва атрофимга ҳам баҳт таратардим. Мен ҳузурларига борсам, одамлар қувонарди ва азиз меҳмонларидай қабул қилишарди. Энди эса мен фамзада ва баҳтсизман. Ва энди нима қилишимни ҳам билмайман. Битта одам мени алдагани учун энди ҳаммага шубҳа билан қарайман, ёвуз ва бадгумон кимса бўламан. Кимки ҳазинани топса, мен улардан нафралланаман, чунки бу менга насиб қилмади. Мен ўзимдаги арзимас нарсага ёпишиб оламан, чунки бутун дунёни англамоқ учун энди ожиз ва нотавонман».

У бирор-бир егулик — ҳеч бўлмаса ёғ билан бир бурда нон қолмаганикин, деб қопчиини очди — лекин ундан қалин китоби, камзули ва қария берган иккита тош чиқди.

Буларни кўриб Сантяго бекиёс бир енгиллик туйди. Ахир қария совға қилган бу иккита қимматбаҳо тош эвазига олтига қўйини берган эди. Уларни сотса, олам — гулистон: чипта харид қилади-да, ортига қайтади.

«Лекин бу сафар эсимни йўқотмайман», ўйларди у, қопчиидан тошларини олиб чўнтағига яшираркан. Бу ахир бандаргоҳ шаҳар, бандаргоҳ эса, ўзини тунаб кетган йигит айтгандай, фирибгарлар макони.

Тамаддихона хўжайини нега бу қадар қизишганини Сантяго мана энди англади — у ҳалиги шерикка ишонмаслик кераклигини йигитчага тушунтириш учун жон-жаҳди билан ҳаракат қилган экан.

«Мен бошқалар қандай бўлса, худди шундайман: орзуларимни ҳақиқат ўрнида қабул қиласман ва дунёни ҳам ўзи қандай бўлса, шундайлигича эмас, мен қандай кўришни хоҳласам шундай кўраман».

У яна тошларни кўздан кечира бошлади. Уларни авайлабгина силади — ушлаб кўрса, иссиққина эди. Мана бу — ҳозирча ўзида бўлган ҳақиқий хазина, уларга тегинсанг, бас, руҳинг енгил тортади. Тошлар Сантягога қарияни эслатди. Унинг юрагида яна қариянинг сўзлари акс-садо берди: «Агар сен бирор нарсанни чин дилдан хоҳласанг, ниятинг амалга ошиши учун бутун Олам мададкор бўлади».

Бунинг ҳақиқат эканлигини Сантягонинг тушунгиси келарди. Унинг чўнтағига бирор чақаси ҳам йўқ, бозор майдонининг ўртасида лол қотган ва қўйларини қаерда тунатиш ҳақида ўйлашнинг ҳам ҳожати йўқ эди. Лекин қимматбаҳо тошлар у яқинда шоҳ билан учрашганини қатъият билан исботлаб туради, қария унинг ҳаётини ҳақидаги ҳамма нарсани биларди: ҳатто отасининг милтифини сўрамасдан олганини ҳам, ҳаётидаги биринчи аёл ҳақида ҳам...

«Тошлар сенга аломатлар мъносини уқолмай қолганингда ёрдам беради. Булар — Урим ва Туммим дейилади», эслади йигитча.

Сантяго уларни яна чүнтагидан чиқарди, тұрвасига солди ва синаб күрмоқчи бұлды. Қария, саволларни аниқ бериш керак, тошлар ўзи истаётган нарсани аниқ биладиганларғагина ёрдам беради, деган эди. У қариянинг оқ фотиҳаси ҳалиям ўзига ҳамроҳми эканлигини сұради ва құлини қопчиғидан чиқарди.

— Ҳа, — деб жавоб берди тош.

— Мен хазинани топаманми? — сұради Сантяго.

У құлини яна қопчиғига тиқди ва тошларни араплаштириб, жавобни олиб күрмоқчи эди, иккала тош ҳам тешикдан тушиб кетди. У эса негадир қопчиғининг тешигини олдинроқ сезмаган ҳам экан. Сантяго ердан тошларни териб олиш учун әгилгап ҳам эдики, калласига бир янги фикр келиб қолди:

«Аломатларни англашга ва уларга эргашишга ўрган», деганди қария. Аломат! Сантяго кулиб юборди. Сұнгра ердан тошларни олиб, қопчиғига солди. У тешикни ямашни хаёлига ҳам келтирмади — агар тошлар хоҳласа, истаган вақтда ташқарига чиқиб кетиши мүмкін. У шундай нарсалар борки, ўз тақдирингдан қочишга уринмаслик учун улар ҳақда яхиси сұрамаган маъқулроқ эканлигини тушунди.

«Ахир мен қарорни ўзим қабул қиласман, деб қарияга сұз бергандим-ку», деди у ўз-ўзига.

Лекин тошлар қария ҳамон у билан бирга эканлигидан хабар бердилар ва бу Сантягонинг ишончини янада мустаҳкамлади. У бүм-бүш майдонни яна бир бор күздан кечирди, лекин энди аввалгидай умидсизлик билан эмас.

Умуман, унинг қаршиисидаги дунё ҳам бегона эмасди — шунчаки янги дунё эди.

Ахир унинг азалий истаги шу эди-ку — янги дунёларни англаш. Мабодо унинг тақдиррида әхромларғача бориш битилмаган бұлса ҳам, хоҳлаган бир чүпондан күра күпроқ нарсани қуришга эришди.

«Бор-йўғи икки соатлик йўлдан сўнг бутунлай бош-қа олам борлигини билишганда эди», деб ўлади у.

Янги дунё унинг қархисида бозорнинг ўлик майдони қиёфасида ястаниб ётарди. Лекин у бу майдон ҳаёт билан қайнаганини ҳам кўришга улгурди ва буни ҳеч қачон унутмайди. У қилични ҳам эслади: албатта, икки дақиқалик маҳлиёликка жуда қиммат ҳақ тұлади, лекин бунақа қилични илгари кўрмаган эди.

Сантяго дафъатан англали — дунёга фирибгарнинг бахтсиз қурбони ва ёвуз одамнинг кўзи билан ҳам, хазиналар ва саргузаштларнинг жасур изловчиси кўзи билан ҳам қарай олиши мумкин экан.

— Мен — хазиналар ва саргузаштларнинг жасур изловчисиман, — дея ғўлдиради Сантяго уйқуга чўмар экан.

* * *

Kимдир унинг биқинига туртгач, уйғониб кетди. Сантяго қоқ ўртасида тунаган бозорга яна жон кирган эди.

Одатиша қўйларини излаб атрофга аланлаган Сантягонинг уйқуси батамом ўчди ва ўзининг янги дунёда эканлигини эслади, лекин бундан ғамгин бўлмади, у бахтли эди. Энди қорин тўйдирман, деб сандироқламайди — у хазиналар томон йўл олади! Чўнтағида бир чака ҳам йўқ, аммо бунинг ўрнига ҳаётга ишонч бор. Кеча тунда у ўзига саргузаштлар изловчиши тақдирини танлади: у китобларда ўқиган қаҳрамонларга ўҳшаган бўлади.

Йигитча сокин қадамлар билан майдонни айланаб ўта бошлади. Сотувчилар дўконлари ва пештахталарини очишарди, у ширинликлар сотувчисига пештахасини қўйиш ва молларни ёйишга ёрдамлашди.

Ширинликлар сотувчиши жилмайди: у мамнун эди, чунки нима учун яшаётганлигини яхши биларди, шунинг учун ҳам янги меҳнат кунига қувонч билан тайёргарлик кўради. Унинг табассуми йигитчага

қариянинг — сирли шоҳ Маликсиддиқнинг табассу-
мини эслатди.

«У ширинликларни дунё кезиш учун ёки мовут-
чининг қизига уйланиш учун пишираётгани йўқ. Ун-
га ўз машғулоти ёқади», деб ўйлади йигитча ва ўша
қарияга ўхшаб бир қараашдаёқ одамнинг ўз йўлига
нақадар яқин ёки узоқ эканлигини аниқлаш мумкин-
лигини ҳам англади.

«Бу шунчалик оддийки, илгарилари мен буни не-
га тушунмаган эканман?»

Соябонни тортиб ўрнатишгач, қандолатчи унга би-
ринчи пиширилган бўғирсоқдан тутди. Сантяго уни
иштаҳа билан еди, миннатдорчилик билдири ва йў-
лига равона бўлди. Шу пайт, ногаҳон англаб қолди,
ахир улар соябонни ўрнатаётганда қандолатчи арабча
гапирди-ку, у эса — испанча, лекин икковлари ҳам бир-
бирларини тушунишди.

«Демак, шундай бир тил борки, у сўзларга боғлиқ
эмас, — деб ўйлади у. — Мен шу тилда қўйларим билан
гаплашардим, мана энди одамда ҳам синаб кўрдим».

«Борлиқ бир бутунликдир», қария шундай деган
эди. Сантяго аломатларни назардан қочирмаслик учун
Танжер кўчаларини шошилмасдан айланиб чиқишига
аҳд қилди. Бу сабр-у тоқатни талаб қиласарди, сабр-у
тоқат ҳар бир чўпоннинг энг биринчи ўрганадиган
хайрли амалидир. Ва яна йигитча қўйлардан ўрган-
ганлари ҳам бу янги дунёда унга албатта аскотиши
ҳақида ўйлади.

«Борлиқ бир бутунликдир» — Маликсиддиқ сўз-
лари яна эсига тушди.

* * *

Чинниворлар сотувчиси ҳар тонг уни қамраб
оладиган маҳзунлик ила яна бир янги куннинг олам-
га ёйилишини кузатиб ўтиради. Ана шу тор-у танг
кўчадаги, харидор камдан-кам бош суқадиган дўкон-
чада ўтирганига ҳам, мана, ўттиз йил бўлибди. Энди

ҳаётіда бирор-бир нарсаны ўзгартиришнинг ҳам мавриди үтди, унинг бутун билган касби-кори шу — биллур идишлар (чинноворлар) сотиш. Вақты замонида бу дўкончадан пулдор араб савдогарлари, инглиз ва француз кончилари, олмон аскарларининг қадами узилмасди. Ўша пайтларда чинноворлар билан савдо қилиш энг сердаромад иш эди. У бойиб кетишини, ёши бир жойга етганда гўзал хотинлари атрофидаги парвона бўлиб, ҳаётини безашини орзу қиласади.

Лекин замонлар ўзгарди, шаҳар ҳам аввалги шаҳар эмас. Танжер яқинидаги Сеута шаҳри жуда тез ривожланди ва савдо маркази ҳам ўша ёққа кўчди. Ҳамсоя савдогарлар кўчиб кетишиди, фақат қуйироқда бир неча дўконча қолди, холос, харидорлар эса бу дўконларга кириш учун тоққа чиқишидан эринишарди.

Аммо чинноворлар сотувчисининг шу срда қолишидан ўзга чораси йўқ эди. Ўттиз йил чинновор олиб сотиш билан шуғулланди, энди ҳаётини ўзгартиришга вақт ўтган эди.

Эрталабки фурсати яккам дуккам йўловчиларни кузатиб ўтириш билан үтди. Унга бу манзара ҳам, бу кўчадан ўтувчиларнинг ҳаёти ҳам кўп йиллардан бўён беш қўлдай маълум эди. Тушликка яқин дўкон ойнаси ёнида яхши кийинган ёшгина бир йигитча тўхтади. Унинг бу ерлик эмаслиги кўриниб турарди. Чинноворлар сотувчисининг бунақаларни кўравериб кўзи пишиб кетган, бир қарашдаёқ йигитчанинг пули йўқлигини билди.

Шунга қарамасдан, йигитча кетгунча тушликка сабр қилиб туришга қарор қилди. Дўкон эшигига бу ерда чет тилларда ҳам гапиравериш мумкинлиги ҳақида ёзиб қўйилган эди. Сантяго дўкон хўжайнини пештахта ёнига келганини кўрди.

— Мана бу пиёлаларни ювиб беришимни хоҳлай-сизми? — деб сўради йигитча. — Бундай аҳволда уни ҳеч ким сотиб олмайди.

Хўжайнин жавоб бермади.

— Эвазига менга бирор-бир егулик берарсиз.

Хұжайин миқ этмай йигитчага тикилиб тураверди. Сантяго қатъий ҳаракат құлмаса бұлмаслигини тушунди. Унинг қопчиғида камзули бор эди — бары-бир саҳрода кераги бұлмайди. Камзулини олиб пиёлаларни артишга киришди. Ярим соатдан сұнг ярқираб-яшнаб кетди, худди шу пайт икки киши кирди да, билур буюмлардан харид қилди.

Сантяго ишини тугаттағач, дүкон хұжайинидан егулик сұради.

— Қани, юрақол мен билан, — деди у.

Сұнгра әшикка «Тушлик вақти» деган қофозни осиб, Сантягони күчанинг юқорисидаги кичкина ошхонага бошлади. Улар тамаддихонадаги якка-ю ягона үриндиқни әгаллашди.

Чинниворлар сотувчиси кулди:

— Идишларни тозалашингнинг ҳам ҳожати йүқ эди.

Күръони каримда оч одамни түйдириш буюрилган.

— Унда нега мени тұхтатмадингиз?

— Чунки пиёлалар кир бұлыб кетганди. Иккааламиз ҳам миямизни ифлос нарсалардан поклашимиз лозим эді.

Овқатланиб булишгач:

— Дүконимда ишлашингни истар эдим. Бугун сен билур пиёлаларни тозалаётганингда иккита харидор келди — бу яхши аломат, — деди у.

«Одамлар аломатлар ҳақида күп гапиришади, — деб үйлади чүпон, — аммо нима ҳақда гапиришаётганинини үzlари англашмайди. Үзим ҳам ҳеч нарсадан хабарим йүқ, шунча йил қўйларим билан сўзсиз тилда гаплашдим-ку».

— Хўш, нима қилдинг? — сотувчи айтганидан қолмасди. — Меникида ишлашга розимисан?

— Тонггача бутун молингизни ювиб бераман, — деб жавоб қилди йигитча. — Сиз эса бунинг эвазига Мисрга етиб боришим учун пул берасиз.

Қария яна кулди.

— Эҳ-э, бунақа йўлга... Мабодо сен йил бўйи дүконимдаги чинниворларни ювганингда ҳам ва сотил-

ган ҳар бир идишдан ўз улушингни олганингда ҳам, барибир, қарз кўтаришга мажбур бўласан. Танжер билан Мисрнинг ораси — минг-минг чақирим саҳро.

Бир лаҳза шундай сукунат ҷўқдикӣ, гўё бутун шаҳар уйқуга чўмгандай эди. Бозорлар, молини мақтаётган савдогарлар, минорага чиқиб ибодатга чорлаётган одамлар, ўймакор дастали шамширлар ғойиб бўлди. Орзу-умидлар ва саргузаштлар, нуроний шоҳ ва танланган Йўл, хазина ва эҳромлар қаёққадир изсиз сингиб кетди. Бутун дунёга сукунат ҳоким эди, чунки Сантиягонинг қалби тилдан қолган, гўё руҳи уни тарк этган эди. У на оғриқни, на азобни, на умидсизликни ҳис этар, маънисиз қотиб қолган нигоҳларини тамаддихонанинг эшикларига тиккан кўйи ҳамма нарса батамом тугашини ва шу лаҳзада ўлиб қолишнигина истарди, холос. Сотувчи қошлиарини кўтариб, унга ҳайрон тикилди — ҳалигина, эрталаб бу бола баҳтиёр эди шекилли. Энди эса, юзида ғамзада булувлар: шодликдан асар ҳам қолмаган.

— Ўғлим, ватанингга қайтишинг учун сенга пул беришим мумкин, — деди сотувчи.

Йигитча жавоб қайтармади. Сўнгра ўрнидан турди, эгнидаги кийимини тўғрилаб, қопчиғини қўлтиғига қисди-да:

— Мен сизникода ишлашга қоламан, — деди.

Бироз жимлиқдан сўнг қўшиб қўйди:

— Менга пул керак, уч-тўртта бўлса ҳам қўй сотиб олмоқчиман.

ИККИНЧИ ҚИСМ

Ёвузлик инсон оғзига кираётган нарсадан эмас, чиқаётган нарсадан туғилади.

Үзганинг тақдиринг аралашғанлар үз тақдирларидан мосуво бұладилар.

Одамзод руҳининг қуввати нигоҳида бұлади.

Хазина қаерда бұлса, қалбинг ҳам үша ерда.

Сантяго дүконда қарийб бир ой ишлади, лекин бу янги юмуш унга жуда ёқиб тушди, деб бұлмайды. Чинниворлар сотувчиси ҳар кун пештахта ортида үти-рар, йигитчага буюмларга эхтиёт булишини таъкилаб минғирлагани-минғирлаган зди.

Аммо ишни ташлаб кетишга ҳожат йүқ зди, чунки сотувчи эзма бұлса ҳам, ҳалол, гапида турадиганлардан экан: Сантяго сотилған ҳар бир буюмдан үз улушини мунтазам олиб турди, ҳатто уч-түрт танга йиғиб ҳам қўйди. Лескин бир куни үз жамғармасини сарҳисоб қылса, мұлжаллаган қўйини сотиб олиш учун яна шунча йифиши ва бунинг учун яна бир йил ишлашига тұғри келар экан.

— Кўчма пештахта ясаб, устига буюмлардан намуналар териб қўйсак нима қиласи? — деди у хўжайнинга. — Йўловчиларнинг эътиборини тортиш учун уни дўконга кираверишга қўйиб қўярдик.

— Биз шу пайтгача ҳеч қанақа кўчма пештахтасиз яшадик, — деди у. — Үткинчилардан бирортаси туртиб юборади-да, кейин чинниворларим чил-парчин бўлади.

— Мен қўйларимни яйловга олиб тушганимда улар ҳам бирорта илонни босиб олиши ва илон чақиб,

ҳаром ўлиши мумкин эди. Лекин чўпон билан қўйларнинг ҳаёти шу — таваккал.

Сотувчи бу вақтда учта қадаҳ сотиб олмоқчи бўлаётган харидорлар билан овора эди. Кейинги пайтларда савдо авжига чиққан, худди бутун Танжердан харидорлар оқиб келган замонлар қайтгандай эди.

— Ишлар ёмонмас, — деди у харидорлар кетгач. — Етарлича даромад қиляпман, ҳадемай сенга янги бир сурув сотиб олишга етадиган пул бераман. Сенга нима етишмаяпти? Ҳаётдан ортиқча нарса талаб қилишнинг нима кераги бор?

— Шунинг учунки, аломатларнинг изидан бориш керак, — бу сўз йигитчанинг оғзидан беихтиёр чиқиб кетди ва дарҳол айтганига пушаймон бўлди: ахир, сотувчи шоҳга ҳеч қачон дуч келмаган-ку.

«Бу Ҳайрли Ибтидо дейилади, — қариянинг сўзлари ёдига тушди. — Бошловчиларнинг омади келади. Ҳаёт ҳар доим инсон ўз Тақдирининг йўлидан боришини хоҳладиди».

Хўжайн эса бу вақтда Сантяго айтган гапнинг мағзини чақиш билан овора эди. Йигитчанинг дўконга келишининг ўзи бир яхшилик аломати бўлганлиги кундай равшан — пул дарёдай оқиб келарди, бу испан йигитчани ёллаганига ҳеч қачон афсусланмайди.

Тўгри, у меҳнатига кўра кўпроқ пул оляпти, ҳеч қиси йўқ — чинноворлар сотувчиси савдонинг бундай юришиб кетиши мумкинлигини ўйламай, каттароқ улуш белгилаб қўйганди. Сотувчига йигитчанинг ўз қўйлари ёнига қайтадиган фурсати яқин қолгандай туюларди.

— Эҳромлар сенга нимага керак бўлиб қолганди ўзи? — Мавзуни ўзгартириш учун сўради у.

— Менга улар ҳақида кўп гапириб беришган, шунинг учун... — деб жавоб берди Сантяго.

Ҳазина унинг учун аламли хотирага айланиб қолганди ва улар ҳақида ўйламасликка ҳаракат қиласарди, шунинг учун ҳам қўрган тушини хўжайнинг айтиб ўтирамади.

— Бор-йўғи, эҳромларга бир қараш учун саҳрони кесиб ўтишни хоҳлаётган одамни умримда биринчи кўришим. Эҳромлар дегани, бу — бир уюм тош-да. Унақасини сен ўзинг ҳам ҳовлида қуриб олишинг мумкин.

— Узоқ сафарлар, саргузаштлар ҳеч қачон тушингизга кирмагани шундоқ кўриниб турибди, — деб жавоб берди Сантьаго ва навбатдаги харидорни кутиб олгани чиқди.

Орадан икки кун ўтиб, кўчма пештахта ҳақидаги гапни хўжайиннинг ўзи қўзғаб қолди.

— Мен янгиликни хуш кўрмайман, — деди у. — Мен Ҳасанга ўхшаган бой эмасман, у хато қилиб қўйишдан қўрқмайди — бунаقا ишда у кўп нарса йўқотмайди. Сен билан менга ўхшаган одамлар эса ўз хатолари учун бир умр товон тўлайдилар.

«Тўғри», деб ўйлади йигитча.

— Мана энди гапир, сенга нима зарурати бор бу пештахтанинг? — деди хўжайн ўз гапидан қолмай.

— Мен иложи борича тезроқ ўз қўйларим ёнига қайтмоқчиман. Модомики, омад ҳозир бизга кулиб боқаётган экан, этагидан маҳкам тутиб қолиш керак, омад бизга қандай ёрдам бераётган бўлса, унга ҳам шундай ёрдам қилиш учун қўлдан нимаики келса қилиш лозим. Буни Хайрли Ибтидо, деб бежиз айтишмаган, ахир. Доим бошловчиларнинг омади келиши ни унутманг.

Қария бир зум сукут сақлагач, жавоб қилди:

— Пайғамбаримиз Куръони каримга ва ҳаётимиз давомида мусулмончиликнинг беш фарзига амал қилмоққа даъват этганлар. Энг асосийси, Оллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигига имон келтириш. Кейингилари — бир кунда беш вақт намоз ўқиш, Рамазон ойида рўза тутиш, муҳтожларга шафқатли бўлиш ва закот бериш...

У яна жим бўлиб қолди. Пайғамбарни ёдга олиши билан қўзларига ёш келди. Гарчи у жонсарак, қизиқон ва бесабр одам бўлса-да, Муҳаммад алайҳиссалом буйруқларини ўринлатган ҳолда умргузаронлик қиласарди.

— Бешинчи фарзни айтмадингиз, униси нима? — сўради Сантияго.

— Ўтган куни сен менга, узоқ сафарлар ҳақида ҳеч қачон туш кўрмагандирсиз, дединг. Бўлмаса эшит, бешинчи фарз — ҳар бир мўмин мусулмоннинг ҳаж зиёратини амалга ошириши.

Ҳар биримиз ҳаётимиз давомида ҳеч бўлмаганда бир марта муқаддас Макка шахрига ҳажга боришимиз лозим. У шаҳар сенинг эҳромларингдан анча олисда. Ёшлигимда, қўлимга уч-тўрт танга пул тушганда, ҳажга жўнашдан кўра мана шу дўконни сотиб олишни афзал кўрдим. Бойиб мол-дунё ортираман-да, ана ундан сўнг Маккага жўнайман, деб хаёл қилдим. Пулим ҳам кўпайди, лекин энди мен ҳеч кимга савдони ишониб топширолмасдим, чунки молларим нозик эди. Ва ҳар куни дўконим ёнидан ўтаётган, ҳажга кетаётган зиёратчиларни кузатардим: уларнинг орасида бойбадавлатлари ҳам бор эди — изидан ўнлаб хизматкорлар, бутун бошли туялар карвони борарди, лекин асосий қисми мендан кўра камбағалроқ одамлар эди.

Сўнгра уларнинг бениҳоя бахтиёр ва мамнун ҳолда ҳаждан қайтишларини, эшикларига ҳожилик белгисини ўрнатиб кўйишларини ҳам кўрадим. Ўшалардан биттаси — эски калишларни ямаб кун кўрадиган ямоқчи айтиб берди: саҳронинг ўртасидан қариб бир йил юрибди, лекин сира чарчамабди, ўзимизнинг Танжердаги қўшни маҳалладан тери олиб келишга борганда ана шундан кўпроқ чарчар экан.

Энди сенга келсак, мана, эҳромларни кўришни ният қилиб юрибсан, ўз орзуинг амалга ошишини иштиёқ билан кутяпсан, мени ўзингга қиёслама.

Мен фақат Макка ҳақида орзу қилишнигина истайман. Саҳрони пою пиёда босиб ўтишимни, муқаддас тош турган майдонга кириб боришимни, унинг атрофидан етти бор зиёрат қилиб айланишимни ва ана шундан кейин қўлларимни тегизишимни минглаб маротаба кўз олдимга келтирганман. Атрофимда қанча одамзод бўлишини ва менинг овозим ҳам умумий

зикр-у сано садоларига сингиб кетишини ҳар сафар ҳузурланиб тасаввур қиласман. Лекин мен тасаввурим-дагидан ўзгача бўлган бирор-бир нарсадан ҳафсалам пир бўлишидан қўрқаман ва шунинг учун ҳам фақат орзу қилишни афзал қўраман.

Ўша куни у Сантиагога кўчма пештахта ясашга рухсат берди. Ҳар кимнинг орзуси бошқа, кўрадиган туши бошқа.

* * *

Орадан яна икки ой ўтди — кўчма пештахтанинг шарофати билан дўкончага харидорлар ёғилиб кетди. Сантиаго хомчўт қилиб кўрди: агар иш шу зайлда кетаверса, ярим йилдан сўнг Испанияга қайтиши ва олтмиш бош эмас, икки ҳисса кўпроқ қўй сотиб олиши мумкин бўлар экан. Қарабсизки, бир йил ўтмай, сурувини яна икки баробар кўпайтиради, ана ундан кейин араблар билан бемалол савдо-сотиқ қилаверади, уларнинг тилини ҳам оз-моз ўрганиб олди. У бозорда юз берган ўша воқеадан бўён ҳозиржавоб тошлар — Урим ва Туммим учун қопчиғига қўл суқмай қўйган эди, чунки Миср энди унинг учун ушалмайдиган орзуга айланганди, худди Маккаи мукарра маҳжайинининг армони бўлгани каби. У ўзининг ишларидан хурсанд, доим Тариф бандаргоҳига кемадан ғолибона тушиб келишини тасаввур қилгани-қилган эди.

«Ёдингда тут, нимани хоҳлаганингни доим аниқ билишинг керак», деганди Маликсиддик.

Йигитча эса энди буни биларди. Ана шу мақсадига эришиш учун ҳам тинимсиз ишларди. Балки бегона юртга бориб қолиш, у ерда фирибгарга дучор бўлиш, алалоқибат бир чақа ҳам сарфламай сурувини икки ҳисса кўпайтириб олиш тақдирин азалига битиб қўйилгандир?

Сантиаго ўзидан мамнун, кўкси фууррга тўла эди. У кўп нарсани ўрганди: чинноворлар билан савдо

қилишнинг ҳадисини олди, сўзсиз тилда гаплаша олади ва ҳар қандай аломатнинг сирини билади. Бир куни у қандайдир харидорнинг: «Шунча баландликка чиқиб келдик, бу ерда на бир ўтирадиган жой, на бир чанқоғингни қондирадиган нарса бор», деб зорланаётганини эшишиб қолди. Сантяго бу аломат эканлигини дарҳол пайқади ва ҳўжайинга:

— Тоққа чиқиб келаётганларга чой сотсак қандай бўлади? — деди.

— Катта янгилик, ўйлаб кўрса бўлади, — жавоб берди у.

— Чойни эса билур пиёлаларга қўйиб берамиз. Одамлар ҳузур қиласди, қарабсизки, чинниворлардан сотиб олишни ҳам хоҳлаб қолишади. Одамлар, кўпинча, чиройли нарсаларга ўч бўлишади.

Ҳўжайин жавоб қилмади, лекин Сантягога мамнуният билан узоқ тикилиб қолди. У кечга яқин навбатдаги ибодатини адо этгач, дўконни ёпди ва тошйўлкада Сантягога рўбар ўтириб олиб, унга чилим узатди. Деярли ҳамма араблар ажойиб, узун найчали чилим чекарди.

— Менга тушунтир, сен ўзи нимага эришмоқчисан? — сўради у йигитчадан.

— Биласиз-ку, уйимга қайтмоқчиман, кўп қўй сотиб олмоқчиман. Бунинг учун менга пул керак.

Қария чилимнинг қўрхонасидаги чўғларни қўзғаб қўйди ва тутунни ичига чуқур тортди.

— Ана шу дўконни очганимга ўттиз йил бўлди. Асл билурни ёмонидан ажратса оламан, савдо-сотиқнинг нозик томонларини беш қўлдай биламан. Ишимнинг маромидан хурсандман ва уни кенгайтиришни ҳам хоҳламайман. Харидорларга билур пиёлаларда чой тутмоқчисан, биламан, ҳақиқатан ҳам даромадимиз ошади; ҳамма нарсани ўзгартиришга тўғри келади.

— Бунинг нимаси ёмон?

— Мен қандай яшаётган бўлсам, шундай яшашга кўнинканман. Сен келмасингдан аввал тез-тез шундай хаёлларга борардим: умр ўтиб боряпти, мен бир

жойда ўтириб қолдим, атрофимдаги дўстларим қаёқ-ларгадир кетишяпти, яна қайтиб келишяпти, касодга учрашияпти, яна бойиб кетишяпти. Ана шулар ҳақида чуқур бир ҳасрат билан ўйлардим. Энди тушуниб қолдим, менинг дўконим менинг эҳтиёжимга, менинг хоҳишимга яраша экан. Мен янгилик изламайман ва бу қандай қилинишини ҳам билмайман. Мен ўз ҳолимга, ўзлигимга жудаем кўникканман.

Йигитча жавоб беришга сўз тополмай қолди. Қария давом этди:

— Сени эса Худойим менга атайлаб юборгандай бўлди. Мен бугун бошқа нарсани тушундим: агар Аллоҳнинг марҳаматини қабул қилмасанг, у лаънатга айланар экан. Менинг ҳаётдан бошқа умидворлигим йўқ, сен эса мени мен учун мавхум бир келажак сари юришга мажбур қиляпсан. Мен эса номаълум кенгликларга, ўзимнинг келажакдаги бекиёс имкониятларимга қарайпман, англайпман ва ўзимни аввалгидан ҳам ожизроқ, ёмонроқ ҳис қиляпман. Ҳолбуки, энди мен жуда кўп нарсага эришишим мумкинлигини биламан, лекин менга бунинг кераги йўқ.

«Яхшиямки, маккабодроқ сотувчисига ҳам бирор нарса демаган эканман», деб ўйлади Сантяго.

Яна анча фурсат улар чилим чекиб ўтиришди. Қуёш ётоғига бош қўйди. Ҳўжайн ва Сантяго арабча гаплашиб ўтиришарди — йигитча бу тилни ўрганиб олганидан мамнун эди. Илгарилари, у бутунлай бошқача ҳаёт кечириб юрганида, унга қўйлар оламдаги ҳамма сир-синоатларни билиб олишга қодирдай туюлар эди. Лекин мана бу араб тилини ҳеч қачон ўрганишолмайди.

«Улар ўрганишдан ожиз бўлган яна нималардир бўлиши керак, — ҳўжайнинга жимгина тикилганча ўйлади у. — Ҳолбуки, улар емиш ва сув излаб топишни билишади, холос. Қолаверса, биладиганларини ҳам ўзлари ўрганишмаган — уларни мен ўргатганман».

— Мактуб, — деди узоқ жимликдан сўнг чинниворлар сотувчиси.

— Бу нима дегани?

— Бунинг асл маъносини билиш учун араб бўлиб туғилиш керак, — жавоб қилди у. — Лекин тахминий маъноси — «шундай битилган».

Сўнгра чилимнинг қўрхонасидаги чўғларни ўчирап экан, Сантяго эртадан бошлаб биллур пиёлаларда чой сотиши мумкинлигини айтиб қўйди. Ҳаёт дарёсини тўхтатиш мумкин эмас.

* * *

Одамлар тоққа тикка кўтарилиб келишар ва энг тепада ушбу дўконча, чиройли биллур пиёлаларда яхна ва оромбахш чой уларни кутиб турарди. Қандай қилиб дўконга кирмаслик, хушбўй чойдан ичмаслик мумкин?!

Бир харидор биллур пиёлалардан бир нечтасини сотиб олар экан: «Бунаقا нарсалар хотинимнинг хаёлига ҳам келмайди!» деди. Шу кеча уникига келадиган меҳмонларни ажойиб пиёлалар билан тонг қолдирмоқчи экан.

Бошқаси эса биллур пиёладан ичганда чой янада хуштаъм бўлишини, хушбўйлигини ҳам қўпроқ сақлашини уқтиради.

Учинчиси эса Шарқда қадим-қадимдан чойни биллур пиёлаларда ичишганини, чунки унинг сеҳрли кучи борлигини эсларди.

Кўп ўтмай ушбу кашфиётдан ҳамма хабар топди ва бу баландликка одам оқиб кела бошлади, уларнинг чиннифурӯшилкдай эски ҳунарга яна нима янгилик қўшиш мумкин эканлигини ўз кўзлари билан кўргилари келарди.

Харидорларга биллур пиёлаларда чой тутадиган бошқа дўконлар ҳам пайдо бўлди, лекин улар бўмбўш эди, чунки уларга машаққат билан чиқиб борилмасди.

Кўп ўтмай дўконга яна иккита ёрдамчи олишга тўғри келди. Энди бу ерда фақат чинниворлар савдо-

сигина бўлмасди, балки ҳар куни юзлаб келадиган янгиликка ташна мижозларга ҳадсиз-ҳисобсиз чой ҳам сотиларди.

Ана шу тахлит ярим йил ўтди.

* * *

Йигитча уйғонганда ҳали қуёш чиқмаган эди. Бугун унинг Африка заминига қадам босганига ўн бир ой-у тўққиз кун бўлди.

У атайлаб ана шу кун учун олиб қўйилган арабча оқ яктакни кийди, бошига рўмол ташлаб, уни тия терисидан қилинган ҳалқа билан маҳкамлади, шиппагини оёғига илиб, овоз чиқармай пастга тушди.

Шаҳар ҳали уйқуда эди. Сантяго мураббо билан бир бурда нон еди, биллур пиёлада қайноқ чой ичди, сўнгра дўкон бўсағасида ўтириб, чилим чекди.

У бутунлай ёлғизликда, хаёл ва фикрдан ҳам холи, саҳро ҳидини олиб келаётган шамолнинг бир мағомда гувиллашига қулоқ тутиб, чекиб ўтиради.

Унинг бармоқлари бир даста пулни бетиним фижимлар — бу пуллар ўз юртига қайтиб кетиш учун чипта олишга ҳам, юз йигирмата қўйга ҳам, ўзи келиб қолган мамлакат билан Испания ўртасида савдо қилишга рухсатнома сотиб олишга ҳам етарди.

Сантяго хўжайнининг уйғонишини ва дўконни очишини сабр-тоқат билан кутди. Сўнгра улар биргаликда яна чой ичишли.

— Бугун мен кетаман, — деди йигитча. — Менинг қўй сотиб олишимга ҳам, сизнинг Маккага жўнашингизга ҳам энди маблағ етарли.

Хўжайниндан садо чиқмади.

— Мени дуо қилинг, — леди Сантяго қатъийроқ қилиб. — Сиздан кўп яхшилик кўрдим.

Қария бир сўз демасдан чойни шопиришда давом етарди. Ниҳоят у йигитчага ўгирилди.

— Сен билан фахранаман. Сен келгач, дўконимда янги ҳаёт бошланди. Лекин билиб қўй: мен Мак-

кай мұкаррамага бормайман. Яна шуни ҳам билиб қўйки, сен ҳам ҳеч қачон қўй сотиб олмайсан.

— Ким айтди сизга буларни? — ҳайратланиб сўради Сантяго.

— Мактуб, — чинноворлар сотувчи қария бошқа сўз айтмади.

Ва йигитчага оқ фотиҳа берди.

* * *

Сўнгра Сантяго хонасига кўтарилиди ва нарсаларни йиғишириб, учта қопга жойлади. Чиқиб кетиш учун эшикка яқинлашганда бирдан бурчакда ётган чўпонлик қопчиғига кўзи тушди. Уни кўпдан буён қўлга олмаганидан ҳатто борлигини ҳам унутиб юборган эди. Қопчиқда камзули ва китоби бор эди. У кўчадаги болалардан биронтасига совға қилиш ниятида камзулни олди, шу пайт иккита тош — Урим ва Туммим полга тушиб, юмалаб кетди.

Ана шу лаҳзада йигитча қартайган шоҳни эслади ва шунча пайт уни ёдига ҳам олмаганидан ўзи ҳайратланди. Тинимсиз меҳнат билан ўтган бир йилини фақат бир мақсад — пул йиғиши учун сарфлади — у Испанияга икки қўлини бурнига тиқиб қайтмоқчи эмасди.

«Ҳеч қачон ўз орзуингдан воз кечма, — деганди унга Маликсидиқ. — Аломатлар кўрсатган йўлдан юр».

Йигитча тошларни ердан олди ва шу пайт уни яна ўша ғалати туйғу қамраб олди, қария шу ерда, ёнида тургандек эди.

Бир йил машаққатли меҳнат билан ўтди, энди эса аломатлар кетиш фурсати етганини кўрсатмоқда.

«Мен яна илгари қандай бўлсам, ўша асл ҳолимга қайтаман, — деб ўйлади у, — қўйларим эса менга арабча гапиришни барибир ўргатишолмайди».

Лекин қўйлар унга арабчадан кўра муҳимроқ нарсани — дунёда ҳамма тушуна оладиган тил борлигини ўргатган эди. У бир йил давомида савдо бароридан

келиши учун жон-жаҳди билан ҳаракат қиласкан, ана шу — ҳаммага тушунарли бўлган тилда гапирди. Бу тил илҳом ва руҳиятнинг тили эди, бу тил муҳаббат ва завқ-шавқ билан, ишонч ва меҳр билан дунёга келадиган нарсаларнинг, ҳодисаларнинг тили эди. Танжер энди Сантиаго учун бегона эмасди, йигитча бутун дунё ҳам худди ана шу шаҳар бўйсунганидек, унга бўйсуниши мумкинлигини англади.

«Қачонки бирон нарсани астойдил орзу қиласанг, шу орзунг рӯёбга чиқиши учун бутун олам ёрдам беради», нуроний Маликсиддиқ шундай деган эди.

Лекин қария қароқчилар ҳақида ҳам, поёнсиз саҳролар ҳақида ҳам, орзу қиласалар-да, уни амалга оширишни истамайдиган одамлар ҳақида ҳам лом-мим демаган эди. У яна эҳромлар — бу бир уюм тош эканлигини ва кимнинг хаёлига келса, ўз боғида ҳам шунақасини қуриб олиши мумкинлигини ҳам айтмаган эди. Яна йигитчанинг қўй олиш учун пул топганда, албатта ўша қўйларни сотиб олиши лозимлигини айтишни ҳам қария унуглан эди.

Сантиаго қопчиғини ҳам бошқа буюмларига қўшиб қўйди. Зинадан пастга тушди. Хўжайнин эр-у хотин хорижликларга хизмат қиласар, яна икки мижоз билур пиёлаларда чой ичиб, дўконда у ёқдан-бу ёққа юради. Саҳар-мардондан харидорларнинг бундай кўп бўлиши одатий ҳол эмасди.

Сантиаго дафъатан хўжайниннинг соchlари Маликсиддиқнинг соchlарига жуда ўхшашлигини сезиб қолди. Танжердаги биринчи тонг ҳам ёдига тушди, қаерга боришни билмагани, ейишга ҳеч вақоси бўлмагани, қандолатчининг унга жилмайгани ва бу жилмайиш Маликсиддиқнинг жилмайшига жуда ўхшагани ҳам ёдига тушди.

«Худди Маликсиддиқ бу ерлардан ўтгандай ва ҳар бир нарсада, ҳар бир одамда ўз изини, муҳрини қолдиргандек, — деб ўйлади йигитча. — Гўё бу одамларнинг ҳаммаси ҳаётларининг қайсиdir бир лаҳзасида у билан учрашгандек. Ахир у ўз тақдири йўлидан

бораётганлар билан, албатта, бирга бўлиши ҳақида гапирган эди-ку».

Сантяго хайрлашмасдан йўлга тушди — бегоналар олдида йиглашни истамади. Лекин у бу ердаги ҳар бир буюмни, ўрганган ажойиб одатларни, одамларни соғинишини англаб турар эди. Унда ўз-ӯзига ва дунёни забт этишга ишонч пайдо бўлди.

«Ахир мен қадрдон ерларимга, қадрдон қўйларимни боқиш учун қайтяпман-ку», деб ўйларди у, аммо бу қарорини ўзига ҳеч сингдиролмасди. Ана шу орзусига етишиш учун бир йил ишлади, энди эса бу орзу лаҳза сайин ўз қимматини йўқотиб бораради. Балки бу нарсалар, умуман, орзу ҳам эмасдир?

«Балки чинноворлар сотувчисидай бўлганим яхшироқдир? Худди унга ўхшаб умр бўйи Маккаи мукаррамани орзу қиласам-у, барибир йўлга отланмасам?» деб ўйлади у. Аммо қўлидаги тошлар гўё унга қари шоҳнинг қудрати ва қатъийлигини баҳш этаётгандек эди.

Ғалати тасодифни қаранг ёки бу аломатмикан — у Танжерга келганида биринчи куни бош суққан та-маддихонага кирди. Албатта, ўшандаги фирибгар энди йўқ. Хўжайнин бир пиёла чой олиб келди.

«Хоҳлаган пайтда чўпонликка қайтишим мумкин, — деб ўйлади Сантяго. — Мен қўй боқа оламан, жунини қирқиши биламан, бу ҳунар билан доим нон топиб ейишим мумкин. Аммо эҳромларга бориш имконияти эса балким қайтиб келмас. Олтин лавҳ осиб олган қария менинг бутун тарихимни айтиб берган эди. Мен ҳақиқий шоҳни, бунинг устига до-нишмандни учратган эдим».

Сантягони Андалусия водийларидан бор-йўғи иккни соатлик йўл ажратиб турарди, эҳромлар билан унинг ўртасида эса бепоён сахро ястаниб ётарди.

Аммо у буни бошқача талқин қилиш мумкинлигини ҳам, гарчи бир йилни ҳавога совурган бўлса-да, хазина томон йўл иккни соатга қисқарганлигини тушунарди.

«Күйларим ёнига қайтишни соғинганимни тушунса бўлади, чунки уларни яхши кўраман, феъл-атворини биламан, ташвиши ҳам камроқ. Аммо бийдай саҳронинг нимасини севиш, соғиниш мумкин? Лекин мен излаган хазинани ўз бағрида яшириб турган худди ана шу саҳро бўлса, нима қиласай. Хазинани тополмасам уйга қайтаман. Модомики, ҳозир пулим бор экан, вақтим бор экан, нега энди бир таваккал қилиб кўрмайман?»

Шу лаҳзада унинг қалби бекиёс бир қувончга тўлди. Қачон хоҳласа қўйчивонликка йўли очиқ. Қолаверса, чинноворлар билан савдо қилишнинг ҳам ҳадисини олган. Бу дунёда яширилган хазиналар кўп, лекин айнан у икки марта бир хил туш кўрди-ку, боз устига, қари шоҳ ҳам айнан унга учради-ку. Сантяго ўзидан мамнун ҳолда тамаддихонадан чиқди. У хўжайинини мол билан таъминлайдиганлардан бири доим саҳродан ўтадиган карвонлар билан келишини эслади. Сантяго Урим ва Туммимни қўлларида маҳкамсиқиб туарди — ана шу тошларнинг шарофати билан у яна ўз хазинаси томон йўл олишга қарор қилди.

«Мен доимо ўз Тақдири йўлидан борувчилар билан биргаман», Маликсиддиқнинг сўзларини эслади.

Энг осони: карвонсаройга бориш ва ваҳима қилишганидек, эҳромлар жуда олисдалиги ростми, деб сўраш.

* * *

Инглиз қўнган карвонсаройнинг молхонадан фарқи йўқ эди, тер, чанг, тuya ва отларнинг бадбўй ҳидига чидашнинг ўзи бўлмасди. У кимёга доир журнални паришонхотирлик билан варақлар экан, ўйларди: «Мана шу дўзахга тушиш учун ўн йил ўқидимми-а?»

Аммо энди чекинишга имкон йўқ. Аломатлар кўрсатган томон йўл олиш лозим. У бутун Олам гаплаша оладиган ягона тилни ўрганишга бор умрини бахши-

да этди — фақат шунинг учунгина ўқиди. Аввалига эсперанто билан машгул бўлди, кейин дунё динлари га қизиқди ва ниҳоят алкимёга муккасидан кетди. Ҳозир эсперантони сувдай билади, жамики диний таълимотлар тарихи миридан-сиригача унга маълум, аммо ҳали алкимёгар мақомига эришолгани йўқ. Тўғри, дастлаб баъзи бир сир-асрорлар ўз пардасини қўтаргандай эди, ҳозир эса тадқиқотлари бир қадам ҳам силжимаяпти, тошдай қотди-қолди. Бирор-бир алкимёгардан ёрдам олиш учун астойдил ҳаракат қилди — улардан на кўмак, на маслаҳат умид қилишнинг ҳожати йўқ экан. Ҳаммаси ўзи билан ўзи овора, ичимдагини топ, ўзимбўлай хилидан экан, боз устига ғалати-ғалати қилиқлари бор. Эҳтимол, ҳикмат Тошининг сирларини кашф этолмаганликлари учун улар шундай бўлиб қолишгандир.

Инглиз отасидан қолган мероснинг ҳам каттагина қисмини бесамар изланишлари йўлида сарфлаб бўлди. У дунёдаги энг зўр кутубхоналарнинг ҳаммасини кезиб чиқди, алкимё бўйича энг нодир, энг қиммат-баҳо китобларни сотиб олди. Ана шу китоблардан бирида машҳур араб алкимёгари ҳақида ўқиб қолди, у кўп йиллар муқаддам Оврупода ҳам бўлган экан, ёши икки юздан ҳам ошган экан, ҳикмат Тошини топган ва Абадий ҳаёт ал-Иксирини кашф этган экан — бу гаплар ҳайратланарли бир афсона сифатидагина инглизнинг ёдида қолиши мумкин эди, холос, лекин саҳрого қилинган археологик сафардан қайтган бир оғайниси у ерда файритабиий кароматлар соҳиби бўлган бир арабни кўрганлиги, у Ал-Фаюм воҳасида яшави ва миш-мишларга қараганда ёши икки юздан ошганлиги ва хоҳлаган маъданни олtingга айлантира олиши ҳақида гапириб қолди-ю, унинг тинчи бузилди.

Инглиз ўша лаҳзадаёқ ҳамма ишлари ва учрашувларини бекор қилган, кутубхонасидаги энг зарур китобларни сараплаб олган ва йўлга отланган эди — мана энди оғилхонага ўхшаган тахта бинода бўғилиб ўтирибди, девор ортида эса катта бир карвон сафарга

ҳозирланяпти, у Саҳройи Кабирни кесиб ўтади, Ал-Фаюм воҳаси ҳам ана шу йўл устида.

Инглиз: «Ўша лаънати алкимёгарни ўз кўзларим билан қўришим керак», деб ўйларкан, шу дақиқаларда туюларнинг бадбўй ҳиди ҳам унчалик ёқимсиз тујулмади.

Шу пайт орқасига йўл қопчиғи осиб олган ёшгин араб йигити кириб келди ва унга салом берди.

— Қаёққа йўл оляпсизлар? — сўради у.

— Саҳрога, — деб жавоб берди инглиз ва яна журналига бош эгди.

Суҳбатлашишга ҳозир унинг фурсати йўқ эди: ун йил мобайнида ўрганган бутун илм-у амалини хотирасида қайта тикламоғи лозим эди; алкимёгар унинг билимини синаб кўриши ҳам мумкин.

Бу орада йигитча ҳам срга чўкли ва қопчиғидан китоб олиб ўқишга тушди. Инглиз кўз қирини ташлаб, китоб испан тилида эканлигини кўрди.

«Ёмон эмас», деди ичилади, чунки у арабчадан кўра испан тилида яхшироқ гапираварди.

Агар бу йигитча ҳам Ал-Фаюмга борса, бўш пайтларида у билан суҳбатлашиши мумкин.

* * *

Fалати ҳол, — деб ўйлади Сантяго кўмиш маросими ҳақидаги лавҳа билан бошланадиган биринчи бетни яна қайта ўқир экан. — Мана, қарийб икки йилдан бўён шу китобни ўқийман, худди биринчи бетга кишанлаб қўйилгандай нарига ўтолмайман».

Бу сафар унинг ёнида шоҳ Маликсиддиқ бўлмаса ҳам фикрларини ҳеч жамлай олмасди. «Тўғри қарор қабул қилдимми?» деган савол ҳам уни мудом фикрларидан чалғитарди.

Аммо Сантягога энг муҳими аён эди: ҳар қандай ишда қарор қабул қилиш — бу ўша ишнинг фақат бошланиши. Қачонки одамзод бир қарорга келиб нимагадир киришса, билингки, у асов бир оқимга ўзини

ташлабди, оқим эса унинг хаёлига ҳам келмаган бошқа бир манзилга олиб кетиши мумкин.

«Хазиналарни излаб йўлга чиққанимда чинниворлар сотувчисининг дўконида ишлашни тасаввур ҳам қилмаган эдим. Худди шу янглиф, балки мана бу карвон ҳам менинг қароримдир, мен танлаган мақсаддир, лекин карвоннинг ўз йўли ҳам сирлилигича қолаверади».

Ёнидаги овруполик ҳамон журнал ўқирди. У Сантиягога сўхтаси совуқ одамдай туюлди, чунки йигитча бинога кирганда инглиз хушламайгина қабул қилган эди. Ҳечқиси йўқ — агар у сухбатни узиб қўймаганда танишиб ҳам олган бўларди.

* * *

Йигитча китобни ёпди — у бирор-бир қилиғи, ҳатто китоб ўқиши билан ҳам бу хорижликка ўхашани истамади, сўнгра чўнтағилаги тошларни олдида, ўйнай бошлади.

— Урим ва Туммим, — ҳайратини яширолмади овруполик.

Сантияго шошиб тошларини беркитди.

— Сотилмайди, — деди у.

— Э-э-э, қўйсанг-чи, буларинг арzonгаров тошлилар-ку, — жавоб қилди инглиз. — Ҳеч бир ноёб жойи йўқ, оддий кристаллар. Ер юзида бунақа тошлардан миллион-миллион, тушунадиган одам Урим ва Туммимни бир кўришдаёқ танийди. Аммо улар шу юртларда учрайди, деб хаёлимга ҳам келтирмаган эдим.

— Менга уни шоҳ совға қилган, — жавоб қилди йигитча.

Хорижлик гүё сўзлаш неъматидан маҳрум бўлгандай сўзсиз қолди, сўнгра шалвираган қўлинин чўнтағига тиқди ва худли Сантиягоникига ўхшаш иккита тош чиқарди.

— Сен шоҳ билан гаплашдингми? — инглизнинг оғзидан чиқиб кетди.

— Бўлмасам-чи, шоҳларнинг чўпонлар билан гаплашишини тасаввур қилишинг қийин, — деди Сантьяго, энди уни суҳбатни давом эттириш иштиёки тарк этган эди.

— Йўқ, нега энди. Ҳали Уни дунёда ҳеч ким билмаган пайтда, илк бор чўпонлар Шоҳни тан олишган. Шоҳларнинг чўпонлар билан гаплашиши ҳеч бир файритабиий ҳол эмас. — Инглиз «Бу йигитча тушунмади» деган ўйда қўшиб қўйди: — Бу ҳақда Инжилда ҳам, мен Урим ва Туммим ҳақида ўқиган китобда ҳам ёзилган. Худо фақат ана шу тошлар орқали башорат қилишга изн берган. Коҳинлар уларни олтин қутиларга солиб, кўкракларига тақиб юришган.

Сантьяго ана энди бу омборхонага келганидан афсулланмай қўйди.

— Балки бу аломат ҳам бўлиши мумкин, — гўё овоз чиқариб фикрлаётгандек гапириб юборди инглиз.

— Аломатлар ҳақида сенга ким айтган? — лаҳза сайин Сантьягонинг қизиқиши ортиб борарди.

— Оламдаги жамики унсурлар — аломатлар, — деди инглиз қўлидаги журнални четга қўяр экан. — Қадимул айсмла одамзод фақат бир тилда сўзлашган, сўнгра у тилни унтушишган. Мен худли ана шу Умумбашарий Тилни излаб юрибман. Менинг бу ердалигим боиси ҳам шу. Умумбашарий Тилни биладиган одамни — Алкимёгарни топиш имомларни лозим.

Уларнинг суҳбати омборхона эгаси — бақалоқ арабнинг ташрифи билан узилди.

Араб инглизга:

— Омадингиз бор экан, — деди. — Бугун тушдан сўнг карвон Ал-Фаюмга йўл олади.

— Мен эса Мисрга боришим керак, — ҳайқирди Сантьяго.

— Ал-Фаюм ўша Мисрда жойлашган-да. Сен ўзинг қаерликсан?

Сантьяго Испаниядан эканлигини айтди. Инглиз бениҳоя хурсанд бўлди: «Арабча кийинган бўлса ҳам овруполик экан».

— Аnavи одам аломатларни «омад» деб атайди, — деди инглиз хўжайин ташқарига чиққач. — Мабодо «омад» ва «тасодиф» сўзлари ҳақида китоб ёзишга киришганимда борми, ёстиқдай бир қомус пайдо бўларди. Умумбашарият Тили ана шу сўзлардан иборат, холос.

Кўлида Урим ва Туммим тошлари бўлган Сантяго билан ўзининг учрашуви ҳам шунчаки тасодиф бўлмаса керак, деб ўйлади инглиз. Сўнгра йигитча ҳам Алкимёгарни излаб юргани йўқми ўзи, деб қизиқсинди.

— Мен хазинани изляпман, — деб жавоб қилди Сантяго ва бирдан хатосини англаб, тилини тишлаб қолди.

Аммо инглиз Сантягонинг жавобига унчалик эътибор қилмагандек туюлди, фақат қўшиб қўйди:

— Қайсиdir маънода мен ҳам хазина изляпман.

— Алкимёнинг нималигини, тўғрисини айтсан, унчалик билмайман, — деди Сантяго.

Шу пайт омборхона хўжайнининг уларни чорлаётган овози эшитилди.

* * *

Kарвонсарой ҳовлисида узун соқолли, кўзлари қоп-қора киши уларга:

— Карвонни мен бошқариб бораман. Менга ҳамроҳ бўлганларнинг ҳаёти ҳам, ажали ҳам менинг қўлимда, чунки сахро — маккора аёлдай гап, одамларни ақл-хушидан тез-тез бегона қилиб туради, — деди.

Йўлга чиқишига икки юз чоғли одам ҳозирланарди, жониворлар — туялар, отлар, эшаклар эса йўловчилардан икки баравар кўп эди. Инглизнинг китоб тўлдирилган бир неча жомадони бор экан. Ҳовли аёллар, болалар ва белига қилич, елкасига узун миттиқларни осиб олган эркакларга тўлиб кетганди. Шунчалик олағовур бўлиб кетдики, карвонбоши гапини бир неча бор такрорлашга мажбур бўлди:

— Бу ерга турли миллат вакиллари йигилган ва улар турли худоларга сифинадилар. Мен құдрат ва ҳикмат соғиби бұлған якка-ю ягона Аллоҳға сифинаман ва Унинг номи билан қасам ичаманки, саҳро устидан яна бир бор ғалаба қозониш учун Аллоҳ имкон берған ҳамма ишни қиласын. Энди эса ҳар бир одам үзи топинадиган Тангриси номи билан қасам ичсін — токи йўлда эканмиз, қандай вазият бўлмасин, фақат менинг амр-у фармонимга бўйсунади. Саҳрова карвонбошига бўйсунмаслик — ҳалокат, десмакдир.

Жамоанинг бўғиқ гувиллаган овози янгради — уларнинг ҳар бири ўз Худосининг номини тилга олди. Сантяго Исо алайҳиссалом номи билан қасам ичди. Инглиз сукут сақлади. Бу маросим қасам ичишга зурур бўлганидан кўра кўпроқ давом этди — одамлар ўз Тангриларидан меҳрибончилик қилишини, ҳифз-у ҳимоятига олишини илтижо этардилар.

Сўнгра йўлга тушилаётганидан хабар бериб, карнайнинг чўзиқ садоси янгради ва ҳамма эгарларга ўтирди. Сантяго ва инглиз сотиб олган туяларига машиқат билан миниб олишиди. Йўлдоши ўз туясига жомадон-жомадон китобларни ортмоқлаб олганини кўриб йигитчанинг бечора жониворга раҳми келди.

— Аслида дунёда ҳеч қандай тасодиф мавжуд эмас, — инглиз узилиб қолган суҳбатни давом эттирмоқчи бўлди. — Менинг бу ерларга келишимнинг сабаби, бир дўстимнинг гаройиб араб ҳақида...

Аммо унинг сўzlари ўрнидан қўзғалған карвоннинг шовқин-суронига кўмилиб кетди. Сантяго эса инглиз нима демоқчи бўлганини жуда яхши биларди: дунёдаги барча ҳодисотлар сирли, илоҳий бир занжир билан бир-бирига боғланган. Ана шу илоҳий занжир бўлади — уни чўпон бўлишга мажбур қилган ҳам, битта тушни икки бора кўрсатган ҳам, Африка қирғоқларига келтириб ташлаган ҳам, бу шаҳарда унга шоҳни дуч қиласын ҳам, фирибгар тузогига илинтирган ҳам ва чинниворлар дўконида хизмат қилдирган ҳам ва ...

«Танлаган Йўлингда қанчалик олға кетсанг, у сенинг ҳаётингни шунчалик кучли бошқаради», деб ўйлади йигитча.

Карвон Шарққа томон кетиб борарди. Күёш уфқ-қа бош қўйгач, дам олиш учун қўнишар, тонг саҳарда йўлга тушишар, пешиннинг жазирамасида бир нафас ростлаб олиб, яна қўзғалишар эди. Сантяго инглиз билан онда-сонда суҳбатлашарди, чунки инглиз деярли китобдан бош кўтартмасди.

Йигитча карвондаги ҳамма йўлдошларини эринмай, жимгина назардан ўтказарди. Энди улар сафар олдидан кўрган одамларига сира ўхшамасди. Ўшанда бетартиб бир жонсараклик ҳукмрон эди: дод-увой, болалар йифиси ва отларнинг кишнаши билан савдогарлар ва түякашларнинг ҳаяжонли бақир-чақирлари қоришиб кетганди. Бу ерда — саҳрова эса ҳукмронликини сукунат ўз қўлига олган, жимжитликни фақат саҳродаги абадий шамолнинг чийиллаши ва жониворлар туёқлари остидан чиқаётган қумнинг ингрорфи бузарди, холос. Ҳатто түякашлар ҳам сукут саклардилар.

— Мен бу саҳрони кўп маротаба кесиб ўтганман, — деди тунларнинг бирида түякашлардан бирори шеригига. — Саҳро шу қадар чексиз ва кўз илғамас даражада бепоёнки, ўзингни ҳам беихтиёр қум зарраси, деб ҳис қиласан. Қум зарраси эса тилсиз ва сассиздир.

Сантяго саҳрони биринчи бор кесиб ўтаётган бўлса-да, Түякашнинг нима ҳақида гапираётганини тушунди. Унинг ўзи ҳам денгизга ёки оловга тикилганида тилига на бир сўз, онигига на бир ўй келмай, табиатнинг мислсиз қудратига сингиб кетгандай соатлаб ўтиради.

«Мен қўйлардан сабоқ олдим, биллурдан сабоқ олдим, — деб ўйлади у. — Энди менга саҳро сабоқ берали. Мен илгари нимаики кўрган бўлсам, ҳаммасидан саҳро донишмандроқ, саҳро қадимийроқ туюлмоқда».

Бу ерларда шамол бир лаҳза ҳам ором олмасди, Сантяго Тарифдаги минора тепасида унинг шиддати-

ни ҳис қилганини эслади. Балки худди ана шу шамол бир пайтлар Андалусия ерларида емиш ва сув излаб кезган қўйларининг юнгларини енгилгина ҳилпиратиб ўтгандир.

«Энди у қўйлар менини эмас, — ўйлади у унчалик оғринмай. — Балки мени унутишгандир, янги чўпонга ўрганиб ҳам қолишгандир. Нима ҳам қилардим, майли. Қўйлар барча кўчиб юрувчилар сингари айрилиқлар муқаррар эканлигини ҳам билишади».

Шу тобда мовутчининг қизи ёдига тушди — аллақачон турмушга ҳам чиққандир. Кимга тегди экан? Балки бодроқ сотувчигадир? Балки ўқиши ҳам биладиган, гаройиб воқеаларни ҳикоя қиласидиган чўпонга теккандир — бунақаси битта Сантяго эмас-ку. Бу ўйловлар ҳақиқатлигига ишончи комил эканлигидан йигитчанинг ўзи таъсирланиб кетди: эҳтимол энди у Умумбашарий Тилни эгаллагандир ва дунёning ўтмиш ва келажакка доир ҳамма сирини билар? «Кўнгил сезиши» — Худонинг бу неъматини онаси шундай деб атарди. Энди Сантяго шуни яхши англардики, ушбу ҳол — жамики инсонлар тақдиди ўзаро боғлиқ бўлган бутунолам ҳаёт оқимиға руҳнинг чўмиб, қўшилиб кетишидир. Бизга ҳаммасини билиш каромати ато қилинган, ҳаммаси эса аллақачон ёзиб қўйилган.

— Мактуб, — деб юборди йигитча, чинниворлар сотувчисини эслаб.

Баъзан қумли саҳро тошлоқ саҳрога айланиб қоларди. Агар карвон катта харсангтошларга рўпара келса ёки бутун бошли тошлоқ майдон олдиларидан чиқиб қолса, уларни айланиб ўтишарди. Мабодо, туяларнинг туёқлари ботиб қоладиган даражада юмшоқ ва майда қум бошланса бошқа йўл излашарди. Баъзан оёқ ости шўрхок тупроққа айланиб қоларди — демак, бу жойларда қачонлардир кўл бўлган — юк ортилган жонниворлар эса зорланиб пишқирап, кишнарди. Суворийлар зудлик билан ерга тушар, уларни силаб-сийпаб тинчлантирап, юкларнинг бир қисмини елкала-рига олар ва йўлнинг панд берган қисмидан ўтиб

олгач, юкларни яна түя ва отларга ортишарди. Агар түякашлардан бири хасталаниб қолса ёхуд вафот этса, ўртоқлари унинг туясини ким етаклашини ўзаро күръа ташлаб ҳал қилишарди.

Карвон қанчалик айланишлар қилмасин, неча бор йўналишини ўзгартирмасин, мақсад сари оғишмай илгарилади. Тусиқлардан ошиб ўтиб, яна ўша — воҳага йўл кўрсатаётган юлдузга қараб йўлнинг танобини олишарди. Тонгги осмонда унинг чараклаб турганини кўрган одамлар комил ишонч ила англардилар: йўлчи юлдуз бошлиётган томонда уларни соясалқинлар, сув, хурмозорлар ва ором кутмоқда. Фақатгина инглиз гўё ҳеч нарсани илгамаётгандай эди, у ўзининг навбатдаги китобига мук тушган кўйи кетиб бораради.

Сантяго ҳам сафарнинг дастлабки кунлари ўқишига ҳаракат қилди. Сўнгра шуни тушундики, атрофжавонибни томоша қилиш ва шамолнинг гувиллашига қулоқ тутиб кетиши китобдан кўра қизиқарлироқ экан. У ўз туясининг феълини ўрганди, унга боғланниб қолди, шундан сўнг китобни умуман ташлаб қўйди. Аммо китобни очиши билан, албатта, қизиқарли бирор нарсага дуч келишини ҳам яхши биларди.

Сантяго ёнма-ён бораётган Түякаш билан секин-аста танишиб олди. Карвон дам олиш учун тўхтаган кечаларда гулхан ёқишишар ва Сантяго унга чупонлик ҳаётидаги қизиқарли воқеаларни айтиб берарди. Бир куни эса Түякаш унга ўз ҳаёти ҳақида гапириб берди:

— Мен Эл-Қайрум яқинидаги бир қишлоқда яшардим. Ўйим, боғим, фарзандларим бор эди, умримнинг охиригача ана шундай дориломон кун кечиришим мумкин эди. Бир сафар ҳосил жуда мўл бўлди, орттирган пулимга бутун оиласиз билан Маккага бордик — ҳаж қилиб, мусулмонлик фарзини адо этдим ва энди пок иймон билан ўлсам бўларди. Мен ҳаётимдан мамнун эдим.

Аммо бир куни кутмалаганда ер титради, Нил қирғоқларидан тошиб чиқди. Бу оғат тинчимизни бузди. Кўшилар зайдун дараҳтларини тошқин ювиб кетиши-

дан құрқишиар, хотиним эса болалари учун құрқарди. Бутун яратылған мол-у мүлкни ҳалокат үз комига тортаётганини күриб, дахшатта тушардим.

Ана шу воқеадан кейин ер ҳам ҳосыл бермай қойди — әнді бошқа йұл билан нон топишга мажбур әдім. Мана шундай қылғаш бұлып қолдым. Ва шундагина Аллоҳ марҳамат қылған құйидағы сұзларнинг маъноси мен-га аёң бұлды: «Сирлардан құрқманғ, зеро, ҳар бир банда нимани хоҳласа, шунга әга бұлади, нимага муҳтож бұлса, унга үша нарса берилади».

Ҳаммамиз үзимиз әга бұлған нарсани — у әкинимизми ёки ҳәёттимизми — үйқотиб құйишидан құрқамиз. Аммо бизнинг тақдиримизни ҳам, олам тарихини ҳам азат дафтариға битта Құл битганини тушунсак, бу құрқув үйқолади.

Баъзан уммонда икки кема учрашиб қолгандай, саҳрода ҳам иккита карвон рұбару келиб қоларди. Бундай қолларда карвонларнинг биридаги йұловчилар мұхтож бұлған нарса иккинчисидагиларда, албатта, мұхайё бұларди. Бамисли оламнинг ишлари ҳақиқатан ҳам битта Құл билан битилгандай. Түякашлар эса гулхан атрофига тұпланиб, бир-бирларига құм буронлари ҳақида ҳикоя қилишар, саҳронинг феъл-авори ҳақидаги үз кузатишлиарини үртоқлашар эдилар.

Баъзан кутилмаганда гулхан ёнида карвон йұлларининг ҳар қаричини беш құлдай биладиган сирли саҳройилар пайдо бұларди. Улар қаерларда қароқчилар ва ёввойи қабилалар ҳужумидан әхтиёт бўлиш кераклиги ҳақида огоҳлантиришар, сұнгра қандай сассиз пайдо бўлишган бўлса, яна шундай жимгина қоронғулик қўйнига сингиб кетишарди.

Шундай тунларнинг бирида түякаш Сантяго ва инглиз ўтирган гулхан ёнига келди.

— Қабилалар ўртасида уруш бораётгани ҳақида гаплар юрибди, — деди у.

Ногаҳон ҳамма нарса тилдан қолди, бу жимлик салтанатида Сантяго бир нарсани аниқ ҳис қилди — ҳавода қандайдир хавотир муаллақ турарди. Шунда

сас-садосиз Бутунолам Тилини тушунишига Сантягонинг яна бир карра имони комил бўлди.

Жимликни инглиз бузди, у карвон учун уруш нечоғлиқ хавфли бўлиши мумкинлигини сурштириди.

— Саҳрода қадам босган одам учун ортга йўл йўқ, — жавоб қилди Туякаш. — Демак, фақат олга юриш кепрак. Қолгани Аллоҳнинг қулида, хоҳласа, биздан балои қазони ўзи даф қиласи. Мактуб, — деб гапини сирли оҳангда якунлади-да, нари кетди.

— Карвоннинг юришига эътибор қилишни хоҳламай бекор қиляпсан, — деди Сантяго инглизга. — Қара, у қанча адашиб-улоқиб, айланиб бораётган бўлмасин, мақсаддан оғишмай илгариламоқда.

— Сен эса китоб ўқимай хато қиляпсан ва дунё нима, дунёда нималар бўляпти, баридан бехабар қоляпсан, — деб жавоб берди у. — Ана шу маънода китоблар ҳам худди карвонларга ўхшайди.

Одамлар ҳам, жониворлар ҳам энди илдамроқ одимлай бошлади. Илгарилар кундузлари жимгина йўл боссалар-да, тунлари гулхан атрофида суҳбатлар қурган бўлсалар, энди суҳбатлар ҳам барҳам топди, тунлар жим-жит бўлиб қолди. Кейинроқ Карвонбоши гулхан ёқиши ҳам ман қилди: қароқчиларнинг дикқатини тортиши мумкин.

Карвон аҳли совуқдан нажот топиш учун тuya ва отларни доира қилиб жойлаштиришар, сўнгра ўзлари шу доиранинг ичида қаторлашиб ётишарди. Карвонбоши соқчилар тайинлайдиган бўлди, улар қўлларида милтиқ билан ушбу қўрни тун бўйи қўриқлаб чиқишаради.

Тунларнинг бирида инглизнинг уйқуси қочди, у Сантягони чақирди ва улар манзилгоҳ атрофини айланиб юришиди. Тўлин Ой ҳамма ёқни сувдай ёритар эди. Сантяго бутун бошидан кечирганларини негадир инглизга айтиб бергиси келди.

Сантягонинг чинниворлар дўконида хизмат қилган пайтидаги муваффақиятлари инглизга, айниқса, ёқиб тушди.

— Мана, оламни нима ҳаракатлантиради, — деди у. — Алкимёда бу Олам Рұхи дейилади. Қачонки бутун қалбинг билан бирор нарсаны орзу қилсанг, Олам Рұхига құшилиб кетасан. Үнда эса буюк қудрат бор.

Бу фақат инсонларғагина хос хусусият әмаслигіни дүнёдаги жамики үнсурда: тошда ҳам, үсімлікларда ҳам, жониворларда ҳам, ҳатто фикрда ҳам рұх борлигини таъкидлаб қўйди.

— Курраи заминда нимаики бўлса, ҳаммаси мудом ўзгариб туради, чунки ернинг ўзи ҳам тирик ва үнда ҳам рұх бор. Биз эса ўша Рұхнинг зарраларимиз, шунинг учун ҳам бизнинг иқболимиз учун унинг доим меҳрибонлик қилишини англаб етавермаймиз. Аммо сен дўконда ишлаганингда ҳатто билурнинг сенга, муваффақиятларингга сабабкор бўлганини тушунишинг керак эди.

Сантяго гоҳ тўлин Ойга, гоҳ оппоқ қумга тикилган кўйи жимгина тинглар эди.

— Бу саҳрова карвонимиз қандай илгарилаб бораётганини кўрдим, — деди у ниҳоят. — У саҳро билан битта тилда гаплашяпти, шунинг учун саҳро ўз йўлларини карвонга очиб беряпти. Саҳро унинг ҳар бир қадамини синовдан ўтказади ва назорат қиласи, агар карвоннинг ҳам у билан бир оҳангда қўйлаётганига, бир бутун эканлигига имони комил бўлсагина воҳага қўяди. Агарки бошқа бирортаси минг карра жасурроқ бўлса-ю, бу тилни билмаса, ҳолига вой, йўлнинг биринчи куниёқ ҳалокатга учрайди.

Иккалалари ҳам нигоҳларини Ойга тикдилар.

— Бу аломатларнинг сеҳр-у синоати, — давом этди Сантяго. — Туякашларнинг саҳро аломатларини қандай ўқишлирини кўриб боряпман — бу карвон рұхининг саҳро рұхи билан мулокоти.

Узоқ жимликтан сўнг ниҳоят инглиз ҳам садо берди:

— Ҳа, карвонга бир диққат қилиб назар ташлашимга тўғри келади.

— Мен эса китобларингни ўқиб чиқишим лозимга үхшайди, — деб жавоб қиласи йигитча.

* * *

Бу китоблар ғалати эди. Уларда симоб ва тузлар, шоҳлар ва аждарҳолар ҳақида гап борарди, аммо Сантяго нечоғлиқ уринмасин, ҳеч нарсани тушунмасди. Аммо-лекин барча китобларда мудом тақрорлангувчи бир фикр унга аён бўлди: оламдаги жамики нимарсалар — якка-ю ягона нарсанинг турфа кўринишлари экан.

Китобларнинг биридан у шуни билиб олдики — алкимё ҳақидаги энг асосий маълумот — Зумрад Тошнинг юзига ўйилган бор йўғи бир неча сатр ёзува экан.

— Бу «Зумрал Лавҳ» деб аталади, — деди унга инглиз ўз йўлдошига ниманидир ўргата олишидан мафрур ҳолда.

— У ҳолда шунча китобга не ҳожат?

— Бу китоблар ўша бир неча сатрнинг нима эканлигини англаш учун, — деди инглиз ишончсизроқ оҳангда.

Машҳур алкимёгарлар ҳақидаги китоб Сантягони ҳаммасидан ҳам кўпроқ қизиқтириб қолди. Алкимёгарлар бутун умрларини ўз тажрибахоналарида маъданларни тозалашга бағишилаган одамлар экан: улар бирор-бир маъданга узоқ йиллар бетиним ишлов берилаверса, охир-оқибат фақат ўзигагина хос бўлган хусусиятни йўқотиб, Олам Руҳига қўшилиб кетишига қаттиқ ишонар эдилар. Ана шундан сўнг олимлар ер юзидағи жамики нарсаларнинг ўзаро гаплаша оладиган умумий тили — Олам Руҳини англашар, асл мөҳиятига етишар эканлар. Улар ушбу кашфиётни — иккى хил: қаттиқ ва суюқ унсурдан иборат — Буюк Яратувчилик деб аташар экан.

— Бу тилни эгаллаш учун одамларни ва аломатларни ўрганишнинг ўзи кифоя қилмайдими? — сўради Сантяго.

— Сенга қолса ҳамма нарса оддийгина бита қолса! — инглизнинг аччиғи келди. — Алкимё — бу ўта

жиддий фан. Бу фан қўйиладиган ҳар битта қадамнинг донишмандлар таълимотига мос бўлишини талаб қиласди.

Йигитча Буюк Яратувчиликнинг ўша суюқ унсурি — Боқийлик ал-Иксирни деб аталишини ва у барча касалликларга даво эканлигини ҳамда Алкимёгарнинг умрини узайтиришини билиб олди. Қаттиқ унсур эса — ҳикмат Тоши экан.

— Унга етишиш осон эмас, — деди инглиз. — Алкимёгарлар маъданнинг қандай тозаланишини кузатиб, ўз тажрибаҳоналарида йиллаб қадалиб ўтирадилар. Улар умрларида оловга шунчалик кўп ва узоқ тикиладиларки ва бир муборак кунда англайдиларки, маъданни тозалаш жараёнида ўзларини ҳам тозалабдилар — қалблари покланибди.

Сантяго чинниворлар сотувчисининг: «Билур идишларни юваётуб қалбинг ҳам кирлардан тозалаҳади», деган гапини эслади. Кундалик ҳаётнинг ўзидан ҳам алкимёни ўрганиш мумкинлигига тобора йигитчанинг ишончи комил бўлиб борарди.

— Бундан ташқари, — деб давом этди инглиз, — ҳикмат Тоши шундай мўъжизавий қудратга эгаки, унинг кичкина бир ушофи олам-олам маъданни олтинга айлантира олади.

Бу гапни эшигандан сўнг Сантягонинг алкимёга бўлган қизиқиши анча ортди. Озгина сабр-у тоқат бўлса, бас, хоҳлаган нарсани олтинга айлантириб олиш мумкин экан, деб ўйлади. Чунки у бу мўъжизани амалга ошира олган Гелвеций, Элиас, Фулканели, Ҳебер сингари алломаларнинг ҳаётлари ҳақида ўқиган, ҳайратга тушган эди.

Бу алкимёгарларнинг ҳаммаси ўзлари таълаган йўлнинг охиригача бора олишган эди. Улар оламни бетиним кезишган, пурҳикмат донишмандлар билан учрашишган, шубҳалангандарни шарманда қилиш учун мўъжизалар кўрсатишган, чунки, алал оқибат, ҳикмат Тоши ва Боқийлик ал-Иксирини қўлга киритишган эди.

Аммо Буюк Яратувчиликнинг асли ўзи нима эканлигини китоблардан билиб олишга уринган Сантяго боши берк кўчага кириб қолди, бир гала алмойи-алжойи суратларни ҳисобга олмаганда, уларда бемаъни вадириашлардан бошқа гап йўқ эди.

* * *

— Нега алкимёгарларнинг китобарини тушуниб бўлмайди, ҳаммаси чалкаш-чулкаш? — деб сўради у бир куни китобсиз зерикиб ўтирган инглиздан.

— Чунки ёзилганларнинг мағзини чақиш қобиляти фақат алкимё ҳикматларининг масъулиятини ҳис эта оладиганларгагина ато этилган. Тасаввур қилиб кўр, эринмаган ҳар банда қўроғшинни олтинга айлантираверса нима бўлади? Олтин нима-ю, қўроғшин нима — барибир бўлиб қолмайдими? Фақат сабр-у тоқатлиларга, донишмандларгагина Буюк Яратувчилик ўз сирларини ошкор қиласди. Мана, бугун саҳронинг ўртасида юрганимнинг боиси нима! Мен ана шу сирли битикларда яширган ҳикматларни кашф этишимга ёрдам берадиган улуф Алкимёгарни топишим керак.

— Ўзи-и бу китоблар қачон ёзилган?

— Жуда кўп асрлар муқаддам.

— Ана, у вақтларда босмахоналар бўлмаган-ку, тўғрими? Қолаверса, илгариям, ҳозиралмалар бўлмаган-ку, лекин ҳеч бир янгилик кўрмаётганини айтди. Фақат саҳродаги қабилалар ўртасидаги уруш ҳақида тез-тез гапирадиган бўлиб қолишли, холос.

Орадан бир неча кун ўтгач, Сантяго инглизга китобларини қайтариб берди.

— Хуш, бу китобларни ўқиб, нималарни тушун-

дилар энди? — кинояли савол қылган инглизнинг суҳбатдан ҳам умиди йўқ эмасди: хавотирли хаёллардан қутулиш учун унинг ким биландир гаплашгиси келаётганди.

— Тушунганим шу бўлдики, бу оламнинг руҳи бор экан ва бу руҳни англаб етган бандаси барча мавжудотнинг тилини тушунар экан. Яна кўпгина алкимёгарлар ўз йўлларини топганларини ва Олам Руҳини, Ҳикмат Тошини ва Умрбоқийлик ал-Иксирини кашф этганларини билиб олдим, — деди йигитча ва бироздан сўнг қўшиб қўйди: — Тушунгандаримнинг энг асосийси эса — бу илмлар шунчалик оддий эканки, ҳаммасини ёзса, Зумрад Тошнинг бир қиррасига жо бўлар экан.

Инглизнинг ҳафсаласи пир бўлди. У шунча йиллар мук тушиб ўқиган илмлар ҳам, сеҳрли рамзлар ҳам, пурҳикмат сўзлар ҳам, алкимёгарларнинг шиша найчалари-ю ғалати идишлари ҳам — ҳеч қайсиси Сантягода зифирча таассурот қолдирмабди.

«Буларни тушуниш учун бу чўпон бола жудаям соддалик қиласди», деб ўйлади инглиз, сўнgra китобларини йигиштириб, туяга ортилган жомадонларига жойлади.

— Унда карвонингни ўрганавер, — деди у. — Китобларимнинг сен учун қизиги бўлмаганидай, карвоннинг ҳам менга бир чақалик нафи теккани йўқ.

Сантяго яна саҳро жимлигини тинглашга ва одимлаётган туяларнинг оёқларига сапчиётган қумларни кузатишга машғул бўлди.

«Ҳамманинг дунёни ўрганадиган ўз услуби бор, — ўйлади йигитча. — Уники менга, меники унга тўғри келмайди. Фақат шунинг учунгина уни ҳурмат қилмаслигим инсофдан эмас».

* * *

Энди карвон тунлари ҳам йўл босар эди. Ҳар замонда саҳройи араблар пайдо бўлар, Карвонбошига

нималарнидир хабар қилиб, гойиб булишарди. Сантяго билан дўстлашиб қолган түякаш қабилалар ўтрасидаги кутилаётган уруш ниҳоят бошланганини айтди. Агар карвон воҳага эсон-омон етиб олса, омаднинг келгани шу.

Туялар ва отлар ҳолдан кетиб зўрға қадам ташлар, одамлар тобора камгап бўлиб борар, тунда отларнинг кишнаши ва туяларнинг пишқириши ҳам гўё душман яқинлашиб келаётганидан мужда бераётгандек юракларга қўрқув соларди...

Түякаш эса яқингинасида турган бу хавфга парво ҳам қилмасди.

— Мен ҳозир тирикманми, тирикман, — ойсиз ва гулханлар ёқилмаган бир тунда у Сантягога тушунтира бошлади. — Мана, ҳозир хурмо еб ўтирибман, бошқа ҳеч нарса билан банд эмасман. Агар жанг қилишга тўғри келса, демак, улим учун гўзал кун бўлади, худди бошқа кунлардай. Мен ўтмиш хаёллари билан ёхуд келажак орзулари билан яшамайман, бугунги куним билан нафас оламан, мени фақат ҳозирги лаҳзалар қизиқтиради, холос. Агар сен ҳам доимо бугунги кунинг билан яшаганингда эди, Худонинг энг баҳтили бандаси бўлардинг. Ана шунда саҳро ҳам ўлик эмаслигини, самода юлдузлар порлаётганини ва аскарларнинг жанг қилишларини, уларнинг одамзод наслидан эканликлари тақозо этаётганини англар эдинг. Ҳаётинг эса абадий ва сўнгсиз байрамларга айланар, чунки унда ҳозирги лаҳзадан ўзга ҳеч нарса бўлмасди.

* * *

Орадан икки кеча ўтиб, карвондагилар яна ухлагани бош қўйишганда Сантяго воҳага йўл кўрсаётган юлдузларга синчиклаб назар ташлади. Унга осмон яқин келиб қолгандай туюлди: саҳро тепасида юзлаб юлдузлар ҳар доимгидан кўра ёруғроқ порлаб турарди.

— Мана, воҳа шундоқ рўпарамизда турибди, —
деди Туякаш.

— Бўлмаса нега ўша ёққа бормаяпмиз?
— Чунки биз ухлаб олишимиз керак.

* * *

Күёш уфқдан мўралай бошлаганда Сантяго кўзини очди. Тунда Туякаш кўрсатган, юлдузлар порлаб турган жойда ҳад-ҳисобсиз хурмо дараҳтлари гўё бутун саҳрони эгаллаб олгандай саф тортиб турарди.

— Етиб келдик! — эндиғина уйғонган инглиз ҳаяжонланиб қичқириб юборди.

Сантяго сукут сақлади. Сукутни саҳродан ўрганганди, энди унга дараҳтларга шунчаки назар ташлашнинг ўзигина кифоя. Эҳромларгача ҳали узоқ эди. Қачонлардир ушбу тонг ҳам хотираға айланади. Аммо у Туякаш ўргатгандай ҳозирги лаҳзалар билан яшаётган ва қувонаётган, ўтмишдаги хотиралар ва келгусидаги орзуларни ушбу баҳтиёрги хотираға айланади. Аммо у Туякаш ўргатгандай ҳозирги лаҳзалар билан боғлаётган эди. Ҳа, бир кун келиб бу минглаб хурмо дараҳтлари хотираға айланар, лекин улар ҳозир салқинлик, обиҳаёт ва хавфсизлик ваъда қилаётган эди. Туяларнинг тунги пишқириғи душман ёвуқлигини қандай англатган бўлса, хурмозор ҳалоскорлик мўъжизасидан шундай дарак бериб турарди.

«Олам ҳамма тилларда гапира олади», деб ўйлайди Сантяго.

* * *

Юзлаб одамлар ва жониворларнинг воҳага кириб келишини кузатаркан, Алкимёгар шу сўзларни хаёлидан кечирди: «Вақт қанчалик тез ўта бошласа, карвонлар ҳам қадамларини шунчалик тезлатадилар».

Воҳа одамлари-ю янги келганларнинг бақириқчиқириқлари эшитилар, чанг-тўзон осмонга парда тутган, болалар эса қийқириб-сакраб, келгиндиларни

томуша қилишарди. Алкимёгар қабила сардорларининг Карвонбоши ёнига келгани ва узоқ музокара олиб борганларини кузатиб турди.

Аммо буларнинг унга қизифи йўқ эди. Бу маконга кўп одамлар келиб кетган. Лекин воҳа ва саҳро ўзгаргани йўқ, боқийлигича, событигича қолаверган. У бу қумларга қадам ранжида қилган подшоларни ҳам, гадоларни ҳам кўп кўрган, аммо шамолларнинг амри ила ўз шакл-у шамойилини мудом ўзгартириб турадиган қум барханлари ўша-ӯша — Алкимёгарнинг болалик хотираларида қандай суратланган бўлса, шундайлигича турибди. Шунга қарамай, ҳар сафар кўм-кўк осмон-у, сап-сариқ қумлик ўз ўрнини ям-яшил хурмозорга бушатиб берганини кўрган ҳар бир сайёҳнинг қалбida жўш урган қувонч унинг қалбига ҳам беихтиёр оқиб ўтарди.

«Балки Худо инсон дарахтларга ҳам жилмайиб боқиши учун саҳрони бино қилгандир?» деб ўлади у.

Сўнгра бўлаётган воқеаларга диққатини қаратишга жазм қилди. Алкимёгар ўз илм-у асрорини ўргатиши, топшириши лозим бўлган одам ушбу карвон билан келишини биларди — алломатларнинг ишораси шундай эди.

Алкимёгар гарчи у одамни танимаса-да, тажрибали нигоҳлари ила издиҳом ичидан топа олишига ва унинг олдингисидан ноқобилроқ бўлиб чиқмаслигига имони комил эди.

«Нега энди ўз билимларимни унга бошқалардан сир тутиб, маҳфий ҳолда ўргатишим керак, — деб ўйлади у. — Ахир буларнинг нимаси сир. Аллоҳ ўз мъжизаларини жамики мавжудотга очиқ-оидин ошкор қилиб қўйган-ку?»

Алкимёгар ўз саволларига жавоб изларкан, шундай тўхтамга келди: берилиши лозим бўлган илм — бу ҳосил, Асл Ҳаёт ҳосиласи, уни сўзларга кўчиришнинг ёхуд сувратларга муҳрлашнинг имкони йўқ. Зеро, одамзод сўз ва суратларга маҳлиё бўлиб, охир-оқибатда Умумбашар Тилини унутишга мойил бўлади.

Сайёхларни зудлик билан қабила бошлиқлари ёнига олиб келишди. Сантяго күзларига ишонмасди: воҳа тарих китобларида битилганидай — битта қудуғ-у икки-уч хурмо дараҳтидан иборат эмас экан, у баъзи бир испан қишлоқларидан ҳам каттароқ экан. Қудуклари уч юзта, хурмо дараҳтлари эса нақ эллик мингта экан, уларнинг ораларидаги ранго-ранг чодирларнинг эса саноғига етиб бўлмайди.

— «Минг бир кечада»нинг худди ўзи, — деди Алкимёгарни қўришга сабри чидамаётган инглиз.

Меҳмонларни дарҷол болалар ўраб олишди, улар отлар, туялар ва одамларни ҳайрат билан томоша қилишарди. Эркаклар сайёхлардан йўлдаги жангларни, кўрган-кечиргандарини сўраб-суриштиришар, аёллар эса савдогарлар қандай матолар ва тақинчоқлар олиб келишганини билишга қизиқардилар. Саҳро сукуннати энди худди қачонлардир кўрилган тушга ўхшарди — воҳа жоми вағир-вугур сўзлашувлар, кулги ва бақирчақирлар билан тўлиб тошди, сайёхлар эса гўё илгари вужудсиз руҳ бўлганлар-у, энди эт-у суюк пайдо қилган одамларга эврилиб борардилар. Улар бениҳоят мамнун ва баҳтли эдилар.

Туякаш Сантиагога воҳаларда, асосан, аёллар ва болалар яшаши, шу боис бу ерлар азал-азалдан ҳеч кимники ҳисобланмаслиги ҳақида гапириб берди. Жангчилар аёллар ва болаларни бетараф деб билишар, воҳага эса фақат бошпана, деб қарашар ва ўзаро жанг-у жадаллар фақат саҳрода бўлиб ўтаркан.

Карвонбоши бир зумда ҳаммани йиғди ва қабилалар ўртасидаги низолар босилмагунча карвон воҳада қолажагини эълон қилди. Сайёхлар маҳаллий аҳолининг ўтовларига жойлашадиган, бу ернинг қонунига кўра уларга меҳмоннавозлик кўрсатиладиган бўлди. Шундан сўнг кимнинг қуроли бўлса, топширишини сўради. Буйруқ карвоннинг тунги қўриқчиларига ҳам тегишли эди.

— Урушнинг қонун-қоидаси шундай, — тушунтириди у. — Аскарлар ва жангчиларни воҳа қабул қилмайди.

Инглиз чўнтағидан ялтироқ тўппонча чиқариб, йиғувчига берганини кўрган Сантяго фоятда ҳайратланди.

— Нега тўппонча олиб юрибсан? — деб сўради йигитча.

Одамларга ишонишни ўрганиш учун, — деб тагдор жавоб қайтарди инглиз. У сафарга чиқишига сабаб бўлган одамини тезда кўриши мумкинлигидан мамнун эди.

Сантягонинг хаёли эса ўз хазинасида эди. У Орзусини амалга оширишга қанчалик яқинлаша боргани сайин, Йўлидаги қийинчиликлар ҳам шунчалик кучайиб бораарди. Кекса шоҳ Маликсиддиқ «бошловчи-ларнинг доимий ҳамроҳи» деб атаган Омад ҳам келмай қўйган, назаридаги олға бошлаб бораётган нарса — ўз Йўлини излаётган одамнинг ўжарлиги ва жасоратигина эди. Шу боис Сантягонинг шошилмасликдан ва сабр қилишдан ўзга чораси йўқ эди. Акс ҳолда Тангри унинг Йўлига қўйиб чиққан аломатларини пайқамай қолиши мумкин.

Сантяго ичида «Тангри қўйиб чиққан» деб такрорларкан, ўз фикридан ҳайратга тушди. Худди очлик ва ташналиқ, муҳаббат изтироби ёки иш қидиришга ўҳшаб, Аломатлар ҳам ҳозирга қадар унга дунёнинг табиий бир қисми бўлиб туюларди. Тангри Сантягодан нима истаётганини англатмоқ учун у билан ана шу лисонда — Аломатлар тилида гаплашаётганини у ўйламаган экан.

«Шошилма, — деди у ўз-ўзига. — Туякаш айтганидай, овқат маҳали — овқатлан, сафар маҳали — йўлга туш».

Биринчи кун йўл чарчоғи ҳаммани, ҳатто инглизни ҳам ёстиқдан бош кўтаришга қўймади.

Сантяго жойлашган чодирда яна беш ўспирин бор эди. Улар қарийб ўзига тенгдош маҳаллий болалар

бұлиб, катта шаҳарларда одамлар қандай яшашига қи-зиқишарди.

Сантяго уларға чүпонлик пайтлари ҳақида гапи-риб бұлиб, энди чинниворлар дүкөнида ишлаганини ҳикоя қилиб бермоқчы бұлиб турган ҳам эдики, чо-дирға инглиз шитоб билан кириб келди.

— Саҳардан буён сени излайман, — деди у Сант-ягони ташқарига олиб чиқиб. — Менга жуда керак-сан. Алкимёгарни топишга ёрдам бер.

Улар икки кечә-ю икки кундуз Алкимёгарни из-лашди, назарларида Алкимёгар бошқаларга үхшаб яшамаслиги, чодирда эрта-ю кеч олов ёқиб, тажриба-лар қилаёттан бўлиши керак эди. Улар воҳани бош-дан оёқ кезиб чиқиши ва воҳа дастлаб туулганидан каттароқ эканлигини, бу ерда бир нечта эмас, балки юзлаб чодирлар борлигини кўришиди.

— Бугунги кунимиз ҳам бекор кетди, — деди инг-лиз қудуқлардан бирининг ёнига ҳорғин чўкиб.

— Сўраб-сuriштиrsак тезроқ топилармиди, — де-ди Сантяго.

Инглиз иккиланиб қолди — у ўзини билдириб қўймоқчи эмасди. Ўйлай-ўйлай, ниҳоят рози бўлди ва арабчани яхши биладиган Сантягодан Алкимёгар-ни суриштиришини илтимос қилди. Шу пайт меши-ни сувга тўлатиш учун қудуқ ёнига бир аёл келди. Йигитча ундан сўради:

— Ассалому алайкум, хоним. Алкимёгарни қандай топса бўлади, айтиб беролмайсизми?

Аёл, аввало, бу ернинг одатларини ҳурмат қилиши лозимлигини, қора чодрада юрадиган боши боғ-лиқ аёлларга гапириш мумкин эмаслигини айтиб, Сантягони огоҳлантириди. Сўнгра бунақа одам ҳақида ҳеч қағон эшитмаганман, дея тезгина жўнаб қолди.

Инглизнинг тарвузи қўлтиғидан тушди. Шунча йўл босиб келса-ю, умидлари саробга айланса. Инг-лиз учун йигитчанинг ҳам қайғуси зиёда бўлди. Ахир ҳамроҳи ҳам ўз Йўлини излаётган эди-да. Маликсид-диқнинг гапларига қараганда, бундай пайтларда ин-

сонни ўз ниятига етказиш учун бутун Олам ёрдамга келиши керак эди. Наҳотки кекса шоҳ ҳам адашган бўлса?

— Тўгрисини айтсам, алкимёгарларнинг борлиги ҳақида мен ҳам эшитмаганман, — деди Сантяго. — Эшитганимда сенга албатта ёрдам қиласдим.

Ногаҳон инглизнинг қўзлари чақнаб кетди.

— Топдим! — деб бақириб юборди у. — Унинг Алкимёгар эканлигини бу ерда ҳеч ким билмайди! Ҳамма хасталикларни даволай оладиган одамни сўраш керак!

Қора чодра ёпинган бир неча аёл қудук ёнига келди, инглиз қанчалик қистамасин, Сантяго улардан ҳеч нарса сўрамади. Мана, ниҳоят эркак зоти ҳам пайдо бўлди.

— Воҳала ҳамма касалликларни даволай оладиган одам борми? — деб сўради йигитча.

— Ҳамма дардга фақат Аллоҳ шифо бера олади, — деди у бегона одамларни чўчиброқ назардан кечи-раркан. — Сизлар сеҳргарларни қидиряпсизлар чоғи?

У Куръонлан бир неча сурга ўқигач, ўз йўлига равона бўлди.

Бир оздан сўнг челак кўтарган бошқа бири пайдо бўлди, у кексароқ эди.

Сантяго саволини такрорлadi.

— Бунақа одамлар сизларга нима учун керак? — ўсмоқчилаб сўради у.

— Менинг дўстим уни топиш учун жуда узоқ йўл босиб келган.

— Агар воҳамиизда шунақа одам бўлса, у беқиёс куч-қудрат соҳиби бўлиши лозим, — деди қария бир оз ўйлаб туриб. — Ҳатто қабила бошлиқлари ҳам истаган пайтларида уни кўролмайдилар. Мободо, у одамнинг ўзи хоҳласагина улар учрашишлари мумкин. Уруш тугаши билан бу ердан кетинглар. Воҳамиизнинг ҳаётига аралашманглар.

Сўзини якунлаб, қария ҳам жўнади. Аммо инглиз шернинг изини топган овчидаи хурсанд эди.

Ниҳоят қудуқ ёнида қора чодра ёпинган, боши боғлиқ аёл эмас, елкасига кўза кўтарган бир қиз пайдо бўлди. У бошига сарандоз ташлаб олган, юзи очиқ эди. Сантяго Алкимёгарни сўраш учун қизнинг истиқболига юрди.

Ва шунда — гўё вақт олдингами, орқагами, юришини билмай тўхтади ва Олам Руҳи бор қудрати ва каромати ила ўзини намоён қилди. Қизнинг тун паноҳ топган қоп-қора қўзларига ва фунчадай юмуқ, турсамми ё гулдай табассум қилсанми, дея иккиланаётган лабларига маҳлиё тикиларкан, Сантяго оламлар ва одамлар қалбининг забонсиз ва сўзсиз изҳори бўлмиш илоҳий тилнинг қудратини, ҳикматини англаб етгандай бўлди. Бунинг номини Мұҳаббат дейдилар, у инсон зотидан-да, ушбу саҳролардан-да қадимийроқдир. У худди ана шу қудуқ ёнида чақнаб пайдо бўлгандай — эркак ва аёлнинг бир-бирига аталган тоза ва бокира нигоҳлари қовушганда мўъжиза янглиғ дунёга келади. Қизнинг гул лаблари ниҳоят жилмайишга қарор қилди ва бу — Сантяго ўзи ҳам билмаган ҳолда жуда узоқ фурсат кутган, ўз қўйларидан ва китобларидан, биллур идишлардан ва саҳро сукунатидан излаган — Аломат эди.

Абадийлик сари абадий сафарга йўл олган бу Олам каби Мұҳаббат ҳам беғубор ва тушунарли, изоҳларга ва таржимага муҳтоҷ эмас эди. Сантяго Тақдир Қалами пешонасига ёзган қиз шу эканлигини худди ана шу лаҳзадагина англаб етди. Қиз ҳам қайлиғи қаршисида турганлигини сўзсиз тушунган бўлиши керак. Азалнинг шу ҳукми муқаррар эканлигига Сантягонинг имони комил эди. Ҳатто бу ишонч — унинг ўз ота-онасининг фарзанди эканлигига бўлған ишончидан ҳам кучлироқ эди. Аммо ота-онаси бу масалада аввал қизни яхши қўриш лозим, сўнгра совчи юбориб сўраб-суриштириш, пул йиғиш керак. ундан кейин уйланса бўлади, дейиши тайин эди.

Умумбашар Тилини англашдан маҳрум бўлгандаргина ана шундай маслаҳат берадилар, ҳолбуки,

илоҳий мароқабага чўмар экансан, бир сирдан огоҳ бўласан: хоҳ у саҳройи бедиё бўлсин, хоҳ у шаҳри азим бўлсин — доимо бир одам иккинчи бир одамни кутаётган, излаётган бўлади. Ушбу иккисининг Йўллари туташган, нигоҳлари учрашган лаҳзада ўтмиш ҳам, келажак ҳам ўз қийматини йўқотади, фақат ўша лаҳза ва дунёдаги жамики бор-у йўқлик ягона қўл билан битилганига ишончгина мавжуд бўлади. Ушбу қўл қалбларда муҳаббатни алангалатади ва меҳнат қилаётганлар ва ором олаётганлар ва хазина излаётганлар учун, ҳамма-ҳамма учун эгизак руҳларини, эгизак жонларини топиб туташтиради. Акс ҳолда одамзод наслини мудом изтироблар сари етаклаб юргувчи орзуларимизда заррача маъни бўлмасди.

«Мактуб» — йигитчанинг хаёлидан шу сўз кечди.

Инглиз жойидан сапчиб турди ва Сантягонинг елкасидан тутиб силкитди:

— Бўла қолсанг-чи, сўра, сўра у қиздан!

Сантяго қизга яқинроқ борди. Қиз Сантягога табассум билан тикилди, у ҳам жилмайди.

— Испминг нима? — деб сўради Сантяго.

— Фотима, — срга қараб жавоб қилди қиз.

— Мен туғилиб ўсган ўлкаларда ҳам кўпгина аёлларнинг исми шунаقا.

— Бу Пайгамбаримиз қизларининг исми, — деди Фотима. — Бизнинг жангчиларимиз бу мўътабар исми узоқ-узоқ юртларгача олиб бориб тарқатишган.

Бу нозикниҳол қизнинг овозида фахр туйғулари жўш уриб турарди. Инглиз сабрсизлик билан йигитчани туртди, Сантяго қиздан ҳамма хасталикларни даволайдиган одамни билиш-бilmasligini сўради.

— У одам дунёнинг ҳамма сир-асороридан хабардор, — деди қиз. — У саҳро жинлари билан гаплашади.

Жин — бу иблис дегани. Қиз қўли билан жануб томонга ишора қилли — булар излаётган одам ўшина тарафда яшар эди. Сўнгра кўзасига сув тўлдирди-да, йигитчанинг нигоҳларини изидан эргаштирганча уйинга равона бўлди.

Инглиз Алкимёгарни излаб йўлга тушди. Сантяго эса қудуқ ёнидан узоқ вақт кетолмай қолди ва хаёл оғушига чўмди: қачонлардир, ҳали у ўз ватанида юрган чогида шарқдан эсган еллар шу қизнинг муаттар бўйларини олиб келмаганмиди, дунёning қай бир гўшасида мавжудми-йўқми, билмаган ҳолда тасаввур кўзгусида гўзал сиймосини яратиб, севиб юргани шу қиз эмасми ва бу Мұхаббати ер юзасидаги жамики хазиналарга баробар эмасми!

Эртаси куни Сантяго яна қудуқ ёнига келди ва қизни интизорлик билан кута бошлади. Аммо у ерда инглизни биринчи бор саҳрода термулиб ўтирган ҳолда кўриб ҳайратланди.

— Мен қуёш ботиб, қоронғу тушгунча кутдим, — деди инглиз. — Тун илк юлдузларини осмонга сепган маҳали у пайдо бўлди. Алкимёгарга нимани излаб юрганимни тушунтирдим. У эса, қўроғшинни олтинга айлантира олдингми, деб сўради. Мен эса, худди ана шуни ўрганиш учун келганимни айтдим. У яна бир бор ҳаракат қилиб кўришимни буюрди. Худди шундай деди: «Йўлга туш ва ҳаракат қил».

Сантяго жим қолди. Бечора инглиз, шу сўзларни эшитиш учун дунёни шунча қезиб чиқдими? Бирданига ёдига тушди: ўзи ҳам эвазига қўйларини бериб, Маликсиддиқдан эшитган ҳикматли сўзлари бундан ортиқ эмас эди.

— Шундай экан, ҳаракат қил, — деди йигитча.

— Ўзимам шунга қарор қилдим. Ҳозироқ киришаман.

Инглиз кетиши билан кўзасини кўтариб, Фотима пайдо бўлди.

— Сенга бир нарсани айтгани келдим, — деди унга Сантяго. — Менга турмушга чиқишингни хоҳлайман. Сени севаман.

Қизнинг қўлидан кўзаси тушиб кетди, сув тўкилди.

— Сени ана шу ерда кутаман. Мен хазина топиш учун саҳрони кечиб ўтдим, у эҳромлар томонда, қаердадир бўлиши керак. Аммо мана бу уруш бошланиб

қолди. Бошида урушни лаънатлаган эдим. Энди эса унга ҳамд-у санолар ўқияпман, чунки у мени сен билан учраштириди.

— Бир кунмас бир кун уруш тугайди, — жавоб қилди қиз.

Сантяго хурмо дараҳтларига тикилди. Чўпонлик пайтларини эслади, воҳада ҳам қўйлар кўп экан. Фотима эса ҳар қандай хазинадан ҳам азизроқ. Фотима гўё унинг фикрларини ўқиб тургандай гапида давом этди:

— Жангчилар хазиналарни излашади. Саҳро аёллари эса улар билан фаҳрланадилар.

Сўнгра қиз кўзасини сувга тўлдирди-ла, уйига кетди.

Сантяго қудук ёнига ҳар куни келарди. У Фотимага чўпонлик қилганини ҳам, Маликсиддиқни қандай учратганини ҳам, чинниворлар билан савдо қилганини ҳам ҳикоя қилиб берди. Секин-аста улар яқинлашиб, дўстлашиб қолдилар. Агар қиз билан суҳбатда ўтадиган фараҳбахш ўн беш дақиқани ҳисобга олмаганда, йигитча учун кунлар адоқсиз, судралиб ўтаётгандек эди.

Бир ойдан сўнг Карвонбоши сайёҳларни яна хузурига йиғди.

— Урушнинг қачон тугаши номаълум, — деди у. — Сафаримизни давом эттира олмаймиз. Уруш ҳали кўп йилларга чўзилади. Душман қабилаларнинг ҳар иккаласида ҳам мард-у майдон, паҳлавон жангчилар сероб, ор-номуслари кучли, муҳорабадан қочмайдилар. Бу уруш золимлар ва мазлумлар ўртасидаги уруш эмас, ҳукмронлик учун жанг кетяпти, бундай урушлар жуда узоқ давом этади, Аллоҳ иккала тараф билан ҳам бирга.

Одамлар тарқалди. Сантяго Фотима билан кўришиб, унга Карвонбошининг сўзларини айтди.

— Учрашганимизнинг эртаси куниёқ, — деди қиз, — менга муҳаббат изҳор қилдинг. Сўнг эса гўзал ва гаройиб нарсалар ҳақида гапирдинг — Умумбашарий

Тил, Оламнинг Руҳи ва мен сенинг бир қисмингта айланаб қолаётганим ҳақида.

Сантяго қизнинг овозини тинглар экан, бу овозунга майин елнинг хурмо япроқларидағи шивиридан ҳам гүзалроқ туюларди.

— Сени ана шу қудук ёнида узоқ йиллардан бүён кутаман. Мен ўз ўтмишими унұтдым, қызы бола ўзини қандай тутиши лозимлиги ҳақидағи урф-одатларимизни ҳам эсдан чиқардым. Болалик чөгеларимдан саҳро менга мұъжизавий бир совға юборишини ва бу тұхфанинг дунёда ҳеч ўхшаши бўлмаслигини орзу қиласадим. Мана, ўша тұхфани олдим. Бу — сенсан.

Сантяго қизнинг қўлларини ушлагиси келди, аммо Фотиманинг қўллари кўзасига маҳкам чирмашиб турарди.

— Сен менга ўз тушлариниң ҳақида, кекса шоҳ Маликсиддиқ ва хазиналар ҳақида, аломатлар ҳақида гапириб бердинг. Энди ҳеч нарсадан қўрқмайман, чунки худди ана ўшалар сени менга тұхфа қилди. Мен эса, сенинг орзуларинг ва тақдирингнинг бир парчасиман.

Ана шу туфайли ҳам сенинг тұхтамаслигинингни, излаб юрган нарсангни излашни давом эттиришингни хоҳлайман. Агар уруш тугашини кутишингта тұғри келса, зарари йўқ. Мободо, олдинроқ йўлга тушмоқчи бўлсанг, ўз Тақдирингни изла, йўлга туш. Шамол қум барханлари шакл-у шамойилини минг кўйга солади, аммо саҳро саҳролигича қолаверади. Бизнинг муҳаббатимиз ҳам саҳро каби ўзгармайди.

«Мактуб».

— Тақдирингнинг бир қисми эканлигим ҳақиқат бўлса, қачондир менга қайтиб келасан.

* * *

Yшбу суҳбат Сантягони қаттиқ изтиробга солди. Йигитча ҳамкасб чўпонларнинг узоқ-узоқ яйловларга кетишга мажбур эканликларига хотинларини ишон-

тириш учун қанчалик қийналғанларини эслади. Мұхаббатнинг ўз талаби бор — маъшуқанг қаерда бўлса, сен ҳам ўша ерда бўлишинг лозим.

Эртаси қуни Сантяго Фотимага ана шулар ҳақида гапирди.

— Саҳро эркакларимизни олиб кетади ва ҳамма вақт ҳам қайтариб беравермайди, — деб жавоб қилди қиз. — Биз буни биламиз ва бунга кўнинканмиз. Гарчи қайтиб келмасалар ҳам, улар биз билан: улар — ёмғирга айлана олмайдиган булатлар, улар — тошларни паналаб яшириниб юрган жониворлар, улар — замин ўз бағридан бизларга ҳадя қилаётган оби-ҳаёт. Улар Оламнинг бир қисмига айланиб қолишади... Олам Руҳига қўшилиб кетишиади.

Баъзиларига қайтиш ҳам насиб қилади. Ўшандада аёлларимизнинг ҳаммаси учун байрам бўлади, чупки қачондир уларнинг ҳам эрлари қайтиб келиши мумкин. Илгари бу аёлларга ҳасад қилардим. Энди менинг ҳам кутадиганим бор.

Мен саҳро аёлиман ва бу билан фахрланаман. Менинг эрим ҳам барханларни кўчириб юргувчи шамолдай эркин бўлишини хоҳлайман. Хоҳлайманки, уни булатлардан, жониворлардан ва сувлардан ажратиб бўлмасин, улар бир бутун бўлсин.

Сантяго инглизни излаб кетди. У Фотиманинг сўзларини айтиб бермоқчи эди, аммо чодирнинг ёнига ўчоқ қуриб, устига шиша идишларни ўрнатиб олган инглизни кўриб ҳайратда қолди. Унинг кўзларида шундай олов чақнар эдики, китобдан бош кўтармай юрган пайтларида бунинг учқуни ҳам йўқ эди.

— Бу — ишнинг дастлабки босқичи, — тушунтириди у Сантягога. — Тозаланмаган олтингугуртни ажратиб ташлаш керак. Энг асосийси — мағлубиятдан кўрқмаслик! Мен эса қўрқардим. Шунинг учун ҳам буғунга қадар Яратувчиликка қўл уролмадим. Ҳозир қиласётган тажрибамни ўн йил муқаддам амалга оширишим мумкин эди. Яхшиям ўн йил кутибман, йигирма йилни ўтказиб юборсам нима бўларди, шуям баҳт.

У ўоққа тез-тез шох-шабба тиқар ва ҳадеб саҳрода аланглаб қаарди. Сантяго қүёш ётогига бош қўйиб, шафақнинг сўнгги ёлқинлари қумларни олов рангига бўягунга қадар инглизнинг ёнида ўтириди. Шу лаҳзаларда унинг қалбини саҳрога йўл олишдек бекиёс бир истак қамраб олди, балки Сантягони қийнаб келаётган саволларнинг жавобларини саҳро сукунати ўз бафрига яшириб ётгандир?

* * *

Сантяго боши оққан тарафга кетиб борар, воҳани кўздан йўқотиб қўймаслик учун ҳар замон ўғирилиб, хурмо дараҳтларига қараб қўярди. У шамолнинг ноласига диққат билан қулоқ тутар, оёқ остидаги тошларни бутун вужуди билан ҳис қилиб борарди. Баъзан кўзи чиганоқларга тушиб қоларди, демак, қачонлардир, қадим-қадим замонларда ушбу саҳро ўрнида дентиз чайқалиб турган. Сўнгра тош устига ўтириди-да, нигоҳини уфққа тиккан кўйи гўё сеҳрлаб қўйилгандай ҳаракатсиз қолди. У маъшуқасига етишолмайдиган, уни ўзиники қилиб ололмайдиган муҳаббатни тасаввур қилолмасди, балки бунга Сантягони саҳро ўргатар, Фотима саҳронинг қизи-ку.

Сантяго ўйларичувалиб узоқ ўтириди, ногаҳон тенасида ҳавонинг тебранганини, енгил шамолни ҳис қилгандай бўлди. Осмонга тикилиб қаради ва баланддаги иккита қирғийга кўзи тушди.

Қирғийлар қанотлари билан ҳавога жимжимадор нақшлар солиб, гўзал парвоз қилишарди, Сантяго бу манзарани узоқ томоша қилди.

Қирғийлар гўё ўз ҳолларича, мақсадсиз чарх уришарди, аммо йигитчага ушбу парвознинг қандайдир маъниси бордай туюлди, лекин нима эканлигини аниқ айтольмасди.

Сантяго қушларнинг ҳар бир ҳаракатини синчиклаб кузатишга қарор қилди, балки шунда уларнинг тилига тушуна бошлар, балки шунда маъшуқасига ети-

шолмайдиган Мұхаббат нима эканлигини саҳро унга тушунтириб берар.

Кутилмаганда уни үйқу үз қучогига торта бошлади. Юраги эса бунга күнмас, гүё: «Умумбашар Тилини эгаллашингга яқын қолди, бу юртларда жамики нимарсалар, ҳатто қирғийларнинг парвози ҳам маънога эга», деяётгандай эди.

Сантяго қалбини муҳаббатга лиммо-лим тұлдирған тақдирига хаёлан миннатдорчилік изҳор этар эди.

«Севиб қолсанг, дунёнинг маъноси янада теранлашар экан», деб үйлади йигитча.

Шу пайт қирғийлардан бири иккинчисига тиккасига ташланиб қолди ва бирданига Сантягонинг құзларига қилич яланғочлаб воҳага кириб келаётган сарбозлар күриниб кетди. Бу манзара ялт этиб пайдо бўлди-ю, үзидан ҳаяжон ва хавотир қолдириб, лаҳзада йўқолди.

Сантяго турли-туман сароблар ҳақида кўп эшитганди, ўзи ҳам — одам истаётган нарсалар саҳрова кўзига мавжуддай бўлиб кўринишига кўп бора гувоҳ бўлган. Аммо у воҳага сарбозлар киришини ҳеч ҳам хоҳламаётган эди.

Сантяго кутилмаган ёғийдек бостириб келган қора хаёлларни миясидан чиқариб ташлагиси, тошлар ва қумларда жилваланаётган шафақ рангларини яна томоша қилгиси келарди. Лекин фикрларини жамлашга нимадир халақит қиласи ва қирғийлар қанотидан тўкилган хавотир юрагига азоб берарди.

«Доимо аломатлар ишорасига амал қил» — шоҳ Маликсиддик унга шундай ўйт берганди.

Йигитчанинг хаёли Фотимада эди. Ҳозир кўрган ва ҳис қилган нарсаларини эслади: нимадир юз беринши аниқ.

Бир бало қилиб хаёлинин жамлади, ўзига келди. Ўрнидан турди-да, орқага — хурмозор томонга йўл олди. Олам унга жуда кўп тилларда гапира олишини яна бир бор исботлади: энди эса саҳро эмас, воҳа хавф-у хатар ваъда қилаётган эди.

Туякаш күзларини кунботар тарафга тиккан күйи хурмо дарахтига суюниб ўтиарди. Шу вақт бархан ортидан Сантяго пайдо бўлди.

— Бу ёқقا сарбозлар келяпти, — деди йигитча. — Кўзимга кўринди.

— Саҳро эркакларнинг юрагига жуда кўп нарсаларни аён қилади, — деб жавоб қилди Туякаш.

Йигитча унга қирғийлар ҳақида, уларнинг парвозини қандай кузатгани ҳақида ва дафъатан Олам Руҳига қўшилиб, уйғуналашиб кетгани ҳақида гапириб берди.

Туякаш бу гаплардан ҳайратланмади — у Сантяго нима ҳақда сўзлаётганини тушуниб турарди. У курраи заминдаги ҳар бир мавжудот ернинг ибтидосидан ҳозиргача бўлган тарихини айтиб бериши мумкинлигини яхши биларди. Китобнинг истаган саҳифасини оч, инсоннинг қўлларига нигоҳ ташла, қартани чийлаб, ичидан хоҳлаганингни тортиб ол, қирғийлар парвозини кузат — шу лаҳзадаги ҳаётинг билан бевосита боғлиқликни, албатта, топасан. Ҳикмат — бу нарсаларнинг ўзида эмас, одамлар ушбу нарсаларга қараб, ўзлари учун Олам Руҳига қўшилиш имкониятини кашф этадилар.

Саҳрода Олам Руҳига кира оладиган одамлар кўп, улар шу қобилиятлари билан тириклик қиладилар. Аёллар ва кексалар бундай кароматгўйлардан қўрқишади. Жангчилар эса деярли уларга мурожаат қилишмайди, чунки ўлдирилишингни кўра-била туриб, жангга кириш оғир. Жангчилар уруш тухфа этадиган ноаёнлик ва таваккални афзал кўришади. Келажак — то қиёматга қадар бўлгувчи воқеалар Худованди каримнинг амри билан битиб қўйилган ва Қодири Якто азал китобига неки битган бўлса, одамзод учун, одамзоднинг саодати учун хизмат қилади.

Жангчилар фақат бугунги кун билан нафас оладилар, куннинг ҳар бир лаҳзаси эса тасодифларга

тұла, шунинг учун минг битта балога күз-қулоқ бўлиб, шай туриши лозим: ёғийнинг шамшири бошингга қай тарафдан тушяпти? Унинг оти қандай тезликда чопяпти? Тирик қолиш учун зарбани қандай қайтариш лозим?

Аммо Тұякаш жантчи эмас эди, шунинг учун ка-роматгүйларга кўп бора мурожаат қилган: баъзилари сўраганини бехато айтиб берган, баъзилари бунинг улдасидан чиқолмаган. Бир сафар ка-роматгүйларнинг энг кексаси (ҳаммадан кўра ўшандан қўрқишаради) келажакни билишнинг сенга нима кераги бор, деб сўраб қолди.

— Келажакда нима қилишим лозим, ана шуни билб олишим керак, — деб жавоб қилганди Тұякаш. — Мен юз беришини хоҳламайдиган ҳодисалар бор, уларнинг олдини олишни, йўналишини ўзгартиришни истайман.

— У ҳолда улар сенинг келажагинг бўлмай қолади, — деганди ка-роматгүй.

— Ҳеч бўлмаса, юз берадиган ҳодисага тайёрланаб тураман.

— Агар яхшилик юз берса, бу — кутилмаган ажо-йиб совға бўлади. Мабодо ёмонлик юз берадиган бўлса, сен буни юз беришидан анча олдин ҳис қиласан.

— Келажакда менинг тақдирим нима бўлади, ана шуни билишни хоҳлайман, чунки мен бандаман, — деди Тұякаш. — Одамларнинг тақдирини эса ўз келажагига боғлиқ бўлади.

Ка-роматгүй узоқ сукут сақлади. У чўпчалар билан ром очарди — бир дастасини ерга ташлаб, қандай тушганига қараб тақдирни башорат қилади. Шу куни ром очмасликка қарор қилди. Чўпчаларни рўмолчага ўраб, чўнтағига солди.

— Мен одамларни келажакда нима кутаётганини айтиб бера оламан, шу билан нон топиб ейман, — деди у ниҳоят. — Шундай бир ғойибона ҳудуд борки, у ерда ҳамма бандалар ҳақида ҳамма нарса ёзилган, ўша ҳудудга кириш учун чўпчаларни қандай ташлаш-

ни биламан. У ерга киргач, ўтмишни ўқийман, хотира ойнасидан ўчиб кетган воқеаларни аён қиласман ва бугунги куннинг аломатларини ўқиб чиқаман.

Келажакни эса ўқимайман, чунки келажак Парвардигорнинг ихтиёрида, у ўзи хоҳлаган пайтда, фавқулодда ҳоллардагина сир пардасини кўтаради. Менчи, бунга қандай эришаман? Бугунги куннинг аломатлари орқали. Бутун сир-синоат айнан бугунги кунда. Бутун шууринг била эътибор қилсанг — уни гўзал қила оласан. Демак, ҳозирги ахволингни яхшилай олсанг — келажагингни ҳам гўзал қилган бўласан. Келажак ҳақида қайфурма, сен бугунги кун билан яша, майли, ҳар бир куннинг Ёзуфингда қандай битилган бўлса, шундай ўтсин. Имонинг комил бўлсинки, Парвардигор ўз бандаларига меҳрибон. Ҳар бир кунда абадийликнинг бир бўлаги муҳрланган бўлади.

Тангри истаганда келажакнинг сир пардасини кўтариши мумкин бўлган фавқулодда ҳол қанақа ҳол эканлигини Туякашнинг жуда билгиси келди.

— Сир пардаси фақат Унинг ўзи хоҳласагина очилади. Худо эса келажакни камдан-кам ҳолларда аён қиласди. Бу мўъжиза фақат битта сабаб билан юз бериши мумкин: тақдирига битилгани ўзгартирилиши керак бўлса.

«Парвардигор бу йигитчага келажакни аён қилган, — деб хаёлидан ўтказди Туякаш. — Энди у Аллоҳнинг қуроли».

— Қабила бошлиқларининг ёнига бор, — деди у Сантягога. — Қўшинлар яқинлашиб келаётганини уларга айт.

— Улар устимдан кулишади.

— Йўқ. Булар сахро одамлари, белги ва аломатларни эътиборсиз қолдиришга ўрганишмаган.

— У ҳолда бу ўзларига ҳам аён бўлса керак.

— Улар бунақа нарсаларни мулоҳаза қилиб ўтиришмайди, Аллоҳнинг иродаси билан бирор нарса аён бўлиши лозим бўлса, кимдир келишига ва хабар беришига қаттиқ ишонишади. Авваллари жуда кўп

бора шундай бўлган. Энди эса ўша кимдир сен бўласан.

Сантягонинг хаёлига Фотима келди ва қабила бошлиқлари олдига боришга қарор қилди.

* * *

— **М**ени қабила бошлиқлари ёнига ўтказиб юбор, — деди у баҳайбат оқ чодирга кираверишда турган соқчига. — Саҳрода аломатларни кўрдим.

Сарбоз индамай ичкарига кирди ва жуда узоқ қолиб кетди. Сўнгра эгнига зарҳал уқали оқ яктак кийган ёш бир араб билан чиқди. Сантиаго унга кўзига кўринган нарсалар ҳақида гапириб берди. У кутиб туришни буюриб, чодирга кирди.

Тун чўкди. Араблар ва хорижлик тужжорлар чодирга бетиним кириб-чиқишишарди. Кўп ўтмай гулханлар ҳам учди, аста-секин воҳани саҳро суқунати қоплади. Фақат баҳайбат ўша чодирдагина чироқ ёниб турарди. Сантиагонинг хаёлидан Фотима кетмас эди, яқиндагина ўрталарида бўлиб ўтган суҳбатнинг асл мазмуни ҳали унга қоронғу эди.

Ниҳоят уни чодирга таклиф қилишди.

Сантиаго у ердаги манзарани кўриб, донг қотиб қолди. Саҳронинг қоқ ўртасида ана шунақаси бўлиши мумкинлигини хаёлига ҳам келтирмаган эди. Шоҳона гиламларга оёқ ботиб кетаман дейди, хушбўй шамлар териб қўйилган тепадаги қандилларнинг ҳаммаси соф олтиндан.

Қабила бошлиқлари ярим доира қуриб, заррин илаг-у атлас ёстиқларга қўмилиб ўтиришишарди. Хизматкорлар кумуш лаълиларда чой ва ширинликлар тутиб, имога маҳтал туришар, бошқалари чилимларнинг қўрхонасида ўт ўчмаслигини ва ҳаводан тамакининг хуш бўйи аrimаслигини назорат қилишарди.

Сантиагонинг қаршиисида саккиз киши ястаниб ўтиради, лекин уларнинг бошлиғи ўртадаги, оқ яктағига олтин ҳаллар тикилган араб эканлигини у дар-

ров фаҳмлади. Унинг ёнидан ҳалиги араб жой олган эди.

— Аломатлар ҳақида гапириб юрган бегона ерлик ким? — деб сўради қабила бошлиқларидан бири.

— Ўша мен, — деди Сантяго ва ҳамма қўрганларини айтиб берди.

— Нега энди бу саҳро бизнинг авлод-аждодларимиз шу ерда ўтганини кўра-била туриб, сир-асрорларини етти ёт бегонага айтишга қарор қилди? — сўради бошқа қабила бошлиғи.

— Чунки менинг кўзларим ҳали саҳрога кўнишиб қолгани йўқ, шунинг учун сизлар илғамай қўйган нарсаларни ҳам кўради, — деди Сантяго, қолган гапини ичида айтди: «Ва Оlam Руҳи ҳам мен учун очиқ».

Бунақа сўзларга араблар ишонмайди, шу сабабли овоз чиқариб айтмади.

— Воҳа — бетараф ҳудуд, ҳеч кимнинг ери эмас. Бу жойга бостириб келишга бирор кимса журъат қиломайди, — деб қичқирди учинчи қабилабоши.

— Мен фақат қўрганимни гапирдим. Ишонмасаларингиз ҳаммаси ўз ҳолича қолаверсин.

Чодирда бир муддат асабий жимлик ҳукм сурди, сўнгра қабила бошлиқлари ўзаро қизишиб, баҳлаша бошладилар. Улар Сантяго тушунмайдиган лаҗжада гаплашардилар, у чиқиб кетмоқчи бўлганда соқчи йўлини тўсди. Йигитчани қўрқув босди. Аломатлар хавфдан дарак бермоқда эди, у Туякашга дилини очганидан афсусланди.

Шу пайт ўртада ўтирган қария билинар-билинмас табассум қилди, Сантяго дарҳол хотиржам тортиди. Қария шу дамгача бирор оғиз гапирмай, баҳсга ҳам аралашмай ўтиради. Йигитча чодир титраётганини ҳис қилди ва уруш яқинлашаётганини, бундан Олам Тилида хабар берилаётганини, бу ерга келиб тўғри қилганини англади.

Ҳаммалари жим қолиб, қарияга қулоқ тутишди. У Сантягога ўгирилди, энди унинг юзида, кўзларida бегона ва совуқ ифода қотиб турарди.

— Икки минг йил муқаддам узоқ бир юртда тушларга ишонувчи одамни қудуқقا ташлашганди, сұнгра уни қул қилиб сотишганди, — деб гап бошлади қария. — Бизнинг савдогарлар уни Мисрга олиб келишганд. Тушларга ишонувчи одам түшни таъбирлай олишини ҳам биз яхши биламиз.

«Аммо түшни ўнгидан келтиришга ҳамма вакт ҳам қодир бўлавермайди», деб ўйларкан, Сантяго лўли кампирни эслади.

— Ўша одам Фиръавннинг еттита ориқ ва еттита семиз сигир ҳақидаги тушини таъбирлаб, Мисрни очарчиликдан кутқариб қолган. Унинг номи Юсуф эди. У ҳам сенга ўхшаб бегона ерлик эди ва ёши ҳам деярли сен қатори бўлган.

У жим қолди. Нигоҳлари ҳамон совуқ эди.

— Биз доимо Урф-Одатларимизга амал қиласмиз. Урф-Одатлар Мисрни очликдан халос қилган, халқини ҳаммадан бой қилган. Саҳрони қай тарзда кесиб ўтишни ҳам, қизларимизни турмушга қандай узатишни ҳам Урф-Одатларимиз ўргатади. Урф-Одатимизга кўра, воҳа — бетараф ер, жанг қилаётган икки тараф учун ҳам воҳасиз ҳаёт йўқ, усиз ҳалок бўлишади.

Давра аҳли одоб билан сукут сақларди.

— Урф-Одатларимизга кўра, саҳро йўллайдиган хабарларга ҳам ишонамиз. Биз нимаики билсак, ҳаммасини саҳро ўргатган.

Қариянинг ишораси билан қабила бошлиқлари ўринларидан туришди. Йифгин тугаган эди. Чилимларнинг қўрхонасидаги ўтлар сўнди, соқчилар тик қотишиди. Сантяго кетишга чоғланганда қария яна гап қотди:

— Воҳада ҳеч ким қурол олиб юрмаслиги ҳақидаги қонунни эртага бузамиз. Кун бўйи душманни кутамиз, қуёш ботиши билан жангчиларим қуролларини менга қайтиб топширишади. Ўлдирилган ёғийнинг ҳар ўнтаси учун сен битта тилло танга оласан. Аммо қўлга олинган қилич шундайлигича қинига солинмаслиги керак — у душман қонининг таъмини

тотиб күриши лозим. Қилич ҳам саҳро сингари ўжар, келгуси жанғдан бош тортиши мумкин. Агар эртага қуролларимизга иш топилмаса, уларни сенга қарши йұналтирамиз.

Йигитча чодирдан чиққанда түлин Ой воҳани ёп-ёруғ нурларига белаган эди. У ўз чодири томон ра-вона бўлди, етгунича йигирма дақиқалар юриши ло-зим эди.

Сантяго бўлиб ўтган воқеалардан қаттиқ ҳаяжон-да эди. Ахир Олам Руҳига киришга муваффақ бўлди, балки бунинг учун ўз ҳәёти билан товон тўлар. Жуда қимматга тушмаяптими? Балки Тақдир Йўлидан ке-тиш учун қўйларини сотиб юборган маҳалидаёқ ҳаё-тининг баҳоси бичиб бўлингандир? Туякаш айтгани-дай — бир бошга бир ўлим... Бу эртага юз берадими, бошқа кунми, барибир эмасми? Ҳар бир кун охирги-си бўлиши мумкин, бўлмаслиги ҳам мумкин. Ҳамма-си «Мактуб»га боғлиқ.

* * *

Сантяго жим кетиб борарди. У бўлган воқеалар-дан афсусланмас, пушаймон ҳам қилаётгани йўқ. Агар эртага ўлим уни оғушига олса, демак, Тангри унинг тақдирини ўзgartиришни хоҳламаган бўлади. Ўлса нима, деярли армони қолмади: бўғоздан кечиб ўтди, чинниворлар дўконида ишлади, саҳро сукунати ҳикматини англади, Фотиманинг қўзларини кўрди. Уйидан чиққанидан буён бирор куни бекорга, маъни-сиз ўтмади. Эртага қўзлари мангуга юмилса ҳам, бу қўзлар бошқа чўпонлар қўзларидан кўра кўпроқ нар-саларни кўришга улгурди. Сантяго бундан фахрланиб кетди.

Ногаҳон гумбурлаган овоз ён-атрофни титратиб юборди, мисли кўрилмаган, номаълум бир шамол-нинг шиддатли тўлқини Сантягони ерга улоқтириб юборди. Кум тўзони тўлин ой юзини тўсди. Йигитча-нинг қаршисида баҳайбат оқ от пайдо бўлди — у ик-

ки оёғида тик туриб, қулоқни тешиб юборгудай кишнар эди.

Чанг-тўзон бироз босилгач, Сантяго даҳшатга тушди, у ҳеч қачон бу қадар қўрқувни ҳис қилмаган эди. Оқ отнинг устида саллали чавандоз ўтиради. У бошдан-оёқ қора кийинган, чап елкасидаги лочин мағур турарди. Салласи билан юзини тусиб олганидан фақат кўзларигина кўринарди. Унинг азамат гавдасини демаса, саҳрова гоҳ-гоҳида пайдо бўлиб, карвонни хавф-хатардан огоҳ қилиб кетадиган саҳроий араблардан фарқи йўқ эди.

Чавандоз эгар ёнига осилган қилични қўлига олиб олган, исфаҳоний қилич ой нурида ярқирап эди. Момоқалдироқдай овоз билан бақирапкан, Эл-Фаюмдаги эллик минг хурмо дарахти ҳам акс-садо бергандай бўлди:

— Қирғийлар парвозидаги ҳикматни ўқишига ким журъат қилди?

— Мен, — деб жавоб қилди Сантяго.

Чавандознинг важоҳатини кўриб, йигитчанинг кўз ўнгига Авлиё Ёқубнинг сувратдаги ҳолати келди: маврлар фотиҳи оппоқ отнинг устида ўтирибди, от эса түёқлари билан файридинларни эзғиламоқда. Ҳозир ҳам худди ўша ҳолат-у, фақат ҳаммаси ўрин алмашган эди.

— Мен ўқидим. Энди жуда кўп жонлар омон қолади. Сиз эса Олам Руҳи билан ҳисоблашмаяпсиз, — деди Сантяго ва ҳалокатли зарбани қабул қилиш учун бошини эгди.

Аммо қилич негадир оҳиста туша бошлади ва ўткір тиф йигитчанинг пешонасиға тегиб-тегмай тұхтади. Бир томчи қон чиқди.

Чавандоз қылт этмай турарди. Сантяго ҳам қотиб қолди. У ҳатто қочишига ҳам уринмади. Сантягонинг ич-ичидан ғалати бир қувонч тошиб кела бошлади: у ўз тақдирі учун, Фотима учун ҳалок бўлмоқда. Демак, аломатлар алдамабди. Мана, қаршисида Душман турибди, ўлимнинг ҳақлиги ҳам қўрқув солаётгани

йўқ, чунки Олам Руҳи мавжуд, бир сониядан сўнг унга қўшилиб кетади. Эртага эса Душман ҳам худди шу қисмат шаробини тотади.

Чавандознинг қиличи ҳамон ўлжасига тикилган илон янглиғ ҳаракатсиз қотиб туарди.

— Нега бу ишни қилдинг?

— Мен бор-йўғи қирғийлар аён қилган нарсани эшидим ва тушундим, холос. Улар воҳани ҳалокатдан қутқаришимни хоҳладилар. Воҳа ҳимоячилари кўп — сизларни қириб ташлашади.

Қилич тифи ҳамон Сантягонинг пешонасига тегиб туарди.

— Сен кимсанки, Аллоҳнинг ишларига аралашсан?

— Аллоҳ фақат жангчиларни эмас, У қушларни ҳам яратган. Аллоҳ менга уларнинг тилини аён қилди. Дунёдаги жамики ҳодисот битта қўл билан битилган, — йигитча Туякашнинг сўzlари билан жавоб берди.

Ниҳоят чавандоз қиличини нари олди. Сантяго нафасини ростлади.

— Башорат қилишга эҳтиёт бўл, — деди чавандоз. — Ҳеч ким Ёзигидан қочиб кетолмайди.

— Мен фақат сарбозларни кўрдим, — деди йигитча. — Жангнинг тақдири менга номаълум.

Чавандозга бу жавоб маъқул бўлди. У қиличини қининг солишга шошилмасди.

— Хўш, бегона юртлик бу ерларда нима қилиб юрибди?

— Ўз Йўлимни излаяпман. Лекин сен бу гапларни тушунмайсан.

Чавандоз илонни инига қайтаргандай қиличини қининг солди. Елкасидаги лочин маъқуллагандай жони борича чийиллаб юборди. Сантягони хавотир ва ғашлик тарк эта бошлади.

— Мен жасурлигингни синааб кўрмоқчи эдим. Олам Тилини излаётган одам учун жасоратдан кўра муҳимроқ нарса йўқ.

Йигитча ҳайратда қолди. Чавандоз камдан-кам одамларгина англайдиган нарсалар ҳақида гапираётган эди.

— Бундан ташқари, ҳатто узок йўлни босиб ўтганингдан кейин ҳам бир дақиқага бўлсин ҳушёрликни қўлдан бой бермаслик лозим, — давом этди чавандоз. — Саҳрони ҳам севиш мумкин, аммо унга бутунлай ишониб қўймаслик керак. Саҳро — бу инсон учун бир синов: бир лаҳза чалғисанг тамом — ҳалок бўласан.

Унинг гаплари Сантияго Маликсиддиқни эслатди.

— Жангчилар келгандан кейин, мабодо бошинг елкангда омон қолса, мени излаб топ, — деди чавандоз.

Ҳозиргина қиличининг дастасидан ушлаб турган қўлида қамчи пайдо бўлди. От туёқлари остидан чангтўзон кўтариб, олға ташланди.

— Қаерда яшайсан? — изидан қичқирди Сантияго.

Чавандоз йўртиб бораркан, қамчи билан Жануб томонга ишора қилди.

Шундай қилиб, йигитча Алкимёгар билан ҳам учрашди.

* * *

Эртаси куни тонгда Эл-Фаюм воҳасидаги хурмо дараҳтлари остида икки минг қуролланган жангчи саф тортиб турарди. Қуёш тақдирнинг янги ўйинларини томоша қилмоқ учун эндиғина ёстиғидан бош кўтарган маҳал уфқ томонда беш юз сарбоз кўринди. Воҳанинг Шимол тарафидан кириб келган суворийларнинг қиличлари оқ яктаклари остига беркитилган эди. Қабила бошлиқлари йигиладиган катта чодирга етиб келишгач, бирданига қўлларида милтиқ ва қайрилма қиличлар пайдо бўлди. Аммо чодир бўм-бўш эди.

Воҳа одамлари саҳро суворийларини қуршаб олиши ва ярим соат ичиде тўрт юз тўқсон тўққизта жасадни тупроқча қориб ташлашди. Хурмозорга олиб кетилган болалар ҳам, чодирларида Тангридан эрла-

рининг жонини омон сақлашни сўраб дуо қилаётган аёллар ҳам ҳеч нарсани кўрмадилар. Агар сочилиб ётган жасадларни ҳисобга олмаганда, воҳа ўша воҳа, бирор нарса ўзгартмаганди.

Эл-Фаюмга ҳужум қилган суворийларнинг лашкарбошисигина тирик қолган эди. Уни қабила бошлиқлари ёнига олиб келишди ва нега Урф-Одатни бузишдек густоҳ ишга қўл урганини сўрашди. У жангчилари адоксиз урушдан, очлик ва ташналиқдан қаттиқ азоб чекишганини, воҳани босиб олиб, нафас ростлагач, яна урушни давом эттирмоқчи бўлганларини айтиб берди.

Қабила бошлиғи жангчиларга раҳми келишини, лекин Урф-Одатни бузишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқлигини таъкидлади. Саҳрова шамол туфайли фақат қум барханларигина ўз шаклини ўзгартириши мумкин, бошқа бирор нарса ўзгартмайди.

Лашкарбошига шармандали ўлим ҳукми ўқилди: милтиқ ўқи ҳам, қилич зарби ҳам ҳайф кўрилиб, куриган хурмо дараҳтига осдилар. Саҳро шамоли уни мазах қилгандек узоқ вақтлар тебратиб ўйнади, сазоий қилди.

Қабила бошлиғи Сантягони чақиртириди ва эллик тилло танга санаб берди. Сўнгра Юсуф алайҳиссаломнинг тарихини яна бир бор ҳикоя қилгач, йигитчага Буш Маслаҳатчилик лавозимини таклиф қилди.

* * *

Кўёш тақдирнинг бугунги ўйинидан зерикиб, ўз чодирига кириб кетгач, кўк саҳнида хира чироқларини кўтарганча бирин-кетин юлдузлар пайдо бўлди. Сантяго жануб томонга йўл олди. Чеккада якка-ёлғиз бир чодир турар, одамлар у ерни жинлар суйган мақон, дейишарди. Йигитчага чодир ёнига келиб, чордана қуриб ўтирди ва кута бошлади.

Йигитчанинг тақдирига қизиқиб қолган ой томоша учун фалакнинг қоқ тепасига ўрнашиб олгандан

сўнг Алкимёгар пайдо бўлди. У жони узилган икки қирғийни елкасига ташлаб олган эди.

— Мен шу ердаман, — деди Сантяго.

— Бекор қилибсан. Наҳотки Тақдириңг сени менга бошлаб келган бўлса?

— Уруш давом этяпти. Мен саҳрони кесиб ўтолмайман.

Алкимёгар негадир шошаётган эди, имо билан Сантягони чодирига таклиф этди — чодир ҳамманикига ўхшаган оддий чодир экан, қабила бошлиқларининг эртаклардагидек шоҳона чодири бундан мустасно, албатта. Сантяго нигоҳлари билан темир ўчоқ ва хос қозонларни, алкимёгарлар ишлатадиган узун-қисқа шиша идишларни излади, аммо уч-тўртга увадаси чиқиб кетган китобдан ўзга нарса кўзга ташланмади. Ерга эса сирли нақшлар туширилган гиламлар тўшалган эди.

— Ўтири, мен чой кўяман, — деди Алкимёгар. — Мана бу қирғийлардан шомлик овқат тайёрлаймиз.

Йигитча буларни яқинда осмон-у фалакда кўргани — ўша қушлар, деб хаёлидан ўтказди, лекин мезбонга ҳеч нима демади. Алкимёгар ўчоқقا олов ёқди ва тезда чодирни қовурилаётган ёғли ўлжаларнинг ҳиди тутиб кетди. Бу ҳар ҳолда чилимнинг ҳидидан кўра ёқимлироқ эди.

— Нега мени чақирдинг? — деб сўради Сантяго.

— Ҳамма гап аломатларда. Шамол сенинг келишинингни ва сенга менинг ёрдамим зарурлигини айтди.

— Йўқ, у мен эмасман, бошқа сайёҳ — у инглиз.

— Уни ҳали бошқалар билан кўп учрашувлар кутуби турибди, мени кейинроқ топади. Аммо у тўғри йўлга тушиб олди. У энди фақат китобга термулиб ўтиргани йўқ.

— Мен-чи?

— Агар сен бирон-бир нарсани жула хоҳласанг, Бутун Олам ўша орзуингнинг амалга ошишига ёрдам беради, — Алкимёгар кекса Маликсиддиқнинг сўзларини такрорлади. Йигитча эса ўз Тақдири йўлидан

боришга кўмаклашадиган яна бир одамни учратганини англади.

— Менга ўргатасанми? — деб сўради Сантяго.

— Йўқ. Билишинг лозим бўлган нарсаларни аллақачон билиб олгансан. Мен фақат хазинага борадиган Йўлни кўрсатаман.

— Саҳрова уруш кетяпти-ку, — деди Сантяго.

— Мен саҳрони биламан.

— Мен эса хазинамни топиб бўлдим. Туям бор, чинноворлар дўконида ишлаб топган пулим, яна олтин тангларим бор. Ўз ватанимда энди бадавлат киши ҳисобланаман.

— Аммо булар сени эҳромлар томон бир қадам ҳам яқинлаштиrmайди, — деб Алкимёгар эҳромларни ҳам эслатиб қўйди.

— Менинг Фотимам бор. Бу хазина ҳаммасидан устун туради.

— У қиз билан эҳромлар орасида жуда катта фарқ бор.

Иккови ҳам жим қолди ва овқатга қўл узатишиди. Алкимёгар бир шиша олиб, тиқинини очди ва Сантягонинг пиёласига қандайдир қизил суюқлик қўйди. Бу шароб экан, йигитча бунақасини умрида татиб кўрмаган эди. Аммо Қонун шароб ичишни ман этган.

— Ёвузлик инсон оғзига кираётган нарсадан эмас, чиқаётган нарсадан туғилади, — деди Алкимёгар.

Шаробдан Сантягонинг кайфияти хуш бўлди. Лекин ҳамон мезбондан чўчиб турарди. Улар чодирга кирадиган жойда ёнма-ён ўтиришар ва тўлин ой ёруғида юлдузларнинг хира жимирилашини томоша қилишарди.

— Ол, ич, бу сени чалғитади, — деди Алкимёгар, шароб йигитчага таъсир қилганини кўриб турарди. — Урушга кираётган жангчига ўхшаб куч йигиб ол. Аммо ёдингда тут — сенинг юрагинг хазиналар яширинган жойда. Хазинани эса топиш керак, бу Йўлда сен англайдиган ва ҳис қиласидиган нарсаларнинг ҳаммасида ҳикмат яширинган бўлади.

Эртага туяңгни сот-да, ўрнига от олгин. Туяларнинг ярамас бир феъли бор: чарчаш нима эканлигини билмайди, юраверади, юраверади. Кейин бирданнига чўк тушади-да, таппа ўлади-қолади. От эса секин-секин ҳолдан тоя боради. Яна қанча юришини ва қаҷон йиқилишини билиб турасан.

* * *

Орадан бир кун ўтиб, кечга томон Сантяго битта отнинг жиловидан тутиб, Алкимёгарнинг чодирига келди. Бироздан сўнг Алкимёгар ҳам пайдо бўлди, отига ўтирди, лочин ҳам ўз ўрнини эгаллади — унинг чап елкасидан жой олди.

— Энди менга саҳродаги ҳаётни қўрсатасан, — деди у. — Фақат саҳрова ҳаёт топа олган одамгина хазинани ҳам топишга қодир бўлади.

Улар ойнинг ёруғ пойандози устидан саҳрога от солишиди. «Қўлимдан келмаса керак, — деб ўйлади Сантяго. — Саҳрони бутунлай билмайман, у ердан ҳаёт топа олишим даргумон».

У Алкимёгарга шу гапни айтмоқчи бўлди-ю, аммо қўрқди. Йигитча қиргийлар парвозини кузатган жойга, ўша тошларнинг ёнига етиб келишиди.

— Бу ишнинг уддасидан чиқолмайман, деб қўрқаман, — Сантяго барибир айтишга журъат қилди. — Саҳрова ҳаёт мавжудлигини биламан, лекин мен уни тополмайман.

— Ҳаёт ҳаётни чорлайди, — деб жавоб қилди Алкимёгар.

Йигитча бу сўзларни тушунди ва отнинг жиловини бўшатди, от қум ва тошлар оралаб, ўзи йўл топиб кета бошлади. Шу таҳлит ярим соатча юришиди. Куммуш яғринларини ой нурига тоблаб ётган харсангтошлардан ташқари ҳамма нарса, ҳатто олисдаги хурмозорлар ҳам кўздан фойиб бўлган эди.

Ниҳоят, от тўхтади, Сантяго бу жойларни илгари кўрмаган эди.

— Бу ерда ҳаёт бор, — деди у Алкимёгарга. — Саҳронинг тили менга номаълум, аммо отим ҳаёт тилини билади.

Улар отлардан тушишди. Алкимёгар сукут сақлар, нигоҳлари билан тошларни бир-бир пайпаслаб, оҳисста илгариларди. У бирданига тұхтаб қолди ва әхтиёткорлик билан ерга эгилди. Тошлар орасыда бир тешик қорайиб турарди. У аввал бармоғини сұқди, сүнгра құлини елкасигача тиқди.

Ичкарида нимадир типиричилади, Алкимёгарнинг фақат құзларигина күриниб турар, Сантяго бу құзлардан беқиёс бир диққат жамланганини үқири: гүё Алкимёгар нима биландир олишаётгандек эди.

Сүнгра у шиддат билан құлини тортиб олди ва оёққа қалқди, Сантяго бу кутилмаган ҳаракатдан сесеканиб кетди. Алкимёгар катта илонни думидан күтариб турарди.

Сантяго ҳам сакраб ўрнидан турди ва ортга тисарилди. Илон Алкимёгарнинг құлида тұлғанар, вишиллаган овози саҳронинг итоаткор сукунатини яралар эди. Бу захри бир лаҳзада жонни оладиган құзойнакли илон эди.

«Нега у құрқмайди?» хаёлидан үтказди йигитча. Жонини хатарга қўйиб, илоннинг инига құлини суққанда ҳам Алкимёгарнинг юзида хотиржамлик ҳукмрон эди. «У икки юз ёшда» — Сантяго инглизнинг сўзларини эслади. Саҳродаги илонлар билан қандай муомала қилишни яхши билса керак.

Алкимёгар отининг ёнига келди ва эгарга осилган исфаҳоний қиличини қинидан чиқарди. Қилич билан қумга доира чизди ва түсатдан тинчланиб қолган илонни ўртага ташлади.

— Құрқма, — деди у Сантягога. — У доирадан чиқмайди. Мана, саҳрова ҳам ҳаёт мавжудлигига гувоҳ бўлдинг. Менга шуниси керак эди.

— Шунчалик муҳимми бу?

— Ҳа, жуда муҳим. Чунки эҳромлар саҳро билан ўралган.

Сантяго эхромлар хусусида яна суҳбат бошланишини хоҳламаётганди — кечадан буён унинг кўнглига чироқ ёқса ёришмасди. Хазиналар томон йўл олиш — Фотимани йўқотиш деган гап эди.

— Ўзим сенга йўлбошловчилик қиласман, — деди Алкимёгар.

— Воҳада қолганим яхшироқ эди, — деб жавоб қилди Сантяго. — Ахир Фотимани топдим, у мен учун дунёдаги барча хазиналардан азизроқ.

— Фотима — сахро қизи. Эркаклар бир кун қайтиб келиш учун кетишларини у яхши билади. У ҳам ўз хазинасини — сени топди. Энди сен ҳам ўз излаган нарсангни топишингга умид қиляпти.

— Шу ерда қолишга қарор қилсам-чи?

— Унда қабилабошининг Маслаҳатчиси бўласан. Олтинга кўмиласан, минг-минглаб қўйлар, туялар сотиб олишинг мумкин. Фотимага уйланасан ва биринчи йил у билан баҳт-саодат оғушида ҳаёт кечирасан. Саҳрони севишни ўрганасан ва эллик минг хурмо дараҳтининг ҳар бирини танийдиган бўласан. Улар кун сайин ўсиб бораётганлигини, бу билан олам доимо ўзгаришда эканлигини исботлашаётганини тушунасан. Аломатларнинг маъносини, моҳиятини кун саин теранроқ англай бошлайсан, чунки саҳродан кўра аълороқ устоз йўқ.

Орадан бир йил ўтади ва хазина эсингга тушади. Аломатлар ҳам қатъият билан хазинага ишора қилаверади, лекин сен уларга эътибор қилмасликка ҳаракат қиласан. Воҳа учун, воҳа аҳлининг фаровонлиги учун ўз билимингни, гайратингни аямайсан. Қабила бошлиқлари сени кафтларига кўтарадилар, туяларинг бойлигингга бойлик қўшади ва мавқеингни мустаҳкамлайди.

Яна бир йил ўтади. Аломатлар аввалгидай қатъият билан сенга хазиналарни ва ўз Йўлингни эслата-веради. Сен эса тунлари воҳани дарбадар кезадиган одат чиқарасан, Фотима эса уни деб Йўлингдан қолганингни англаб туради ва ғамга ботади. Аммо бир-

бирларингизга бўлган оташин муҳаббатингиз ўзгармайди. Эслаб кўрсанг, у бирор марта қол, деб илтимос қилмаган, чунки саҳро аёллари ўз эркакларини кутиб ўрганишган. Табиийки, ундан айб тополмайсан. Саҳрони ва хурмозорларни мақсадсиз кезиб, жуда кўп тунларни ўтказасан. «Фотимага бўлган муҳаббатимга қаттиқ ишонганимда, суюнганимда Йўлга тушишга ҳам қарор қилган бўлармидим», деган фикр хаёлингдан кетмай қолади. Аммо воҳада сени бир қўрқув ушлаб туралди — қайтиб келолмаслигингдан чўчийсан. Ана шунда аломатлар хазиналардан абадий жудо бўлганингни маълум қиласди.

Тўртинчи йилга келиб, аломатлар ҳам ғойиб бўлади, чунки уларга эътибор беришни ҳам хоҳламай қўясан. Бундан хабар топган қабила бошлиқлари ҳам сендан юз ўгиради, сен эса ҳисобсиз дўконлар ва уюруюр туялар соҳиби бўлган савдогарга айланасан. Сўнгра ажал шаробини ичгунингга қадар ўз Йўлингдан жудо бўлганинг ва энди кечлигини билганинг ҳолда саҳро ва хурмозорлар ўртасида тентираф юраверасан.

Шундай қилиб, инсон ўз Тақдири Йўлидан юришига муҳаббат ҳеч қачон халақит бермаслигини англамасдан ўтиб кетасан. Агар халақит берса, демак, у Умумбашар Тилида гапира оладиган асл муҳаббат эмас экан, — деб Алкимёгар гапини якунлади.

У кумга чизилган доирани очди, кўзойнакли илон ўрмалаганча тошлар орасида ғойиб бўлди. Сантиаго умр бўйи Макка зиёратини орзу қилган чинноворлар сотувчисини, Алкимёгарни излаган инглизни хаёлидан ўтказди. Ва саҳро бир кунмас-бир кун ўз шаҳзодасини олиб келишига илоҳий ишонч билан яшаган қизни эслади.

Улар отларига ўтиришди. Бу сафар Алкимёгар йўл бошлади. Хабаркаш шамол ўз қанотларида воҳаликларнинг овозларини олиб келар, йигитча улар орасидан Фотиманинг овозини ажратиб олишга уринарди. Суворийлар ҳужумидан буён уни қудуқ ёнида кўрмаган эди.

Аммо бугунги тун унинг ҳаётида ўчмас из қолдирди: доиранинг чегарасини бузишга журъат қилолмаган кўзойнакли илонни кўрди, елкасига лочин қўндирган сирли чавандознинг сўзларини тинглади, у муҳаббат ва хазиналар ҳақида ҳам, саҳро аёллари ва Сантягонинг Тақдири ҳақида ҳам гапирди.

— Сен билан кетаман, — Сантяго шу сўзларни айтаркан, юрагида бекиёс бир хотиржамлик туйди.

— Эртага йўлга чиқамиз, ҳали кун қоронгу, — деб жавоб қилди Алкимёгар.

* * *

Сантяго тун бўйи мижжа қоқмади. Қуёш ташрифидан икки соат олдин чодиридаги ўсмирлардан бирини уйғотди ва Фотиманинг яшаш жойини сўради. Улар ташқарига чиқишиди, Сантяго миннатдорчилик тариқасида, қўй сотиб олиш учун ўсмирга пул берди.

Сўнгра қизни уйғотиб, ўзининг кутаётганлигини айтишини илтимос қилди. Араб йигитча бу илтимосни ҳам бажарди ва яна битта қўйга етарли мукофот олди.

— Энди эса бизларни ёлғиз қолдир, — деди Сантяго, йигитча эса нақ қабилабошининг Маслаҳатчи сига ёрдам берганидан ифтихор ва қўйга етадиган пул топганидан қувончга тўлиб, чодирга қайтди ва қайта уйқуга кетди.

Фотима келгач, улар хурмозор томон йўл олишиди. Сантяго Урф-Одатни бузаётганлигини билиб турар, зеро, энди бунинг аҳамияти ҳам йўқ эди.

— Йўлга отланяпман, — деди у. — Лекин шуни билиб қўй, мен, албатта, қайтиб келаман. Сени севаман, чунки...

— Ҳожати йўқ, тушунтирма, — Фотима унинг гапини бўлди. — Инсон севгани учун севади, вассалом. Муҳаббат изоҳларни тан олмайли.

Лекин Сантяго гапини давом эттириди:

— ... Чунки мен туш кўрдим, шоҳ Маликсиддиққа дуч келдим, чинниворлар билан савдо қилдим, саҳ-

рони кесиб ўтдим, уруш бошланганида воҳага келиб қолдим ва қудуқ ёнида сендан Алкимёгарни сўрадим. Сени топишимга Бутун Олам ёрдам берди — сени севишиминг сабаби шу.

Уларнинг вужудлари биринчи марта туташди. Сантяго қизни қучди.

— Албатта, қайтаман, — деб такрорлади у.

— Илгарилари саҳрого орзу билан кўз тикардим, энди умид кўзларини тикаман. Отам ҳам кўп бора ўша томонга кетган, лекин доим онамнинг ҳузурига қайтиб келган.

Ҳамма сўзлар айтиб бўлинди. Хурмозор оралаб бироз юришгач, Сантяго Фотимани чодиргacha кузатиб қўйди.

— Худди сенинг отангга ўхшаб, мен ҳам қайтиб келаман.

Сантяго қизнинг кўзларида ёш айланётганини кўрди.

— Йиғлаяпсанми?

— Мен саҳро қизиман, — деди Фотима юзларини яшириб. — Лекин, аввало, мен оддий аёлман.

У чодир дарпардасини кўтариб, ичкари кирди. Тонг ёришиб келаётган эди. Кундуз ҳукмронликни ўз қўлига олиши билан Фотима қайтиб чиқади ва одатий ташвишлар лаҳтакларини вақт нинаси ила бирбирига улашда давом этади, йўқ, энди ҳаммаси ўзгача бўлади. Энди Сантяго йўқ, воҳа аввалги малоҳатини, тароватини йўқотгандай. Куни-кеча манзара ўзгача эди: воҳа — эллик минг хурмо дарахтининг онаси, узоқ йўлдан тинкаси қуриб келадиган сайёҳларга қувонч ва оби-ҳаёт улашадиган уч юз қудуқ соҳиби, ҳаёт қайнаган маскан эди. Қиз учун энди ҳамма ёқ бўмбўшлиқдан иборат.

Бугундан бошлаб саҳронинг маъноси ўзгаради. Сантяго ўз хазиналари томони қайси юлдузларга қараб йўл тортаётганини топиш илинжида Фотима саҳро осмонидан кўз узмайди. Шамоллар орқали бўсалар йўллайди — бўсалар унинг юзларини эркаласин, ти-

риклигимдан, уни кутаётганлигимдан муждалар элтисин, деб орзу қилади. Бугундан бошлаб Фотима учун саҳро саҳро эмас — Сантягони олиб келадиган умидлар йўли бўлиб қолади.

* * *

— Ортда қолган нарсалар ҳақида ўйлама, — деди Алкимёгар йўлга тушганларидан сўнг. — Ҳаммаси аллақачон Оlam Руҳига абадий муҳрланиб бўлган.

— Одамлар жўнаб кетишдан кўра қайтишлари ҳақида кўпроқ ўйлайдилар, — деб жавоб қилди Сантяго, у саҳро сукунатига яна кўнигаётган эди.

— Агар топганинг соғ, асл маъдандан ясалган бўлса, унга ҳеч бир завол етмайди. Кўнглингни тўқ қилиб қайтиб келаверишинг мумкин. Мабодо, у думли юлдуз шуъласи янглиф лаҳзалик чақин бўлса, қайтганингда ундан ном-нишон тополмайсан. Энг муҳими, сен кўз олгувчи шуълани кўрдинг. Демак, бекорга азоб чекмабсан.

У гўё алкимё ҳақида гапираётгандай бўлса ҳам Фотимани назарда тутаётганини Сантяго фаҳмлаб турарди.

Ортда қолган хотиралар ҳақида ўйламасликнинг иложи йўқ эди. Чек-чегарасиз саҳронинг тақрорланатётган куй янглиф бир хил манзараси отлиқларни хаёллар ва орзулар водийси томон ундар эди. Шоҳ қабулига азиз меҳмонлар навбатма-навбат кириб чиққани каби, Сантягонинг кўз ўнгига хурмо дараҳтлари, қудуқлар ва севгилисининг сиймоси, шиша найчалари ва идишларига алағда инглиз, ўз донишмандлигидан бехабар улуғ файласуф — Туякаш бирин-кетин жонланар эди.

«Алкимёгар ҳеч қачон, ҳеч кимни севмаган бўлса керак», деб ўйлади Сантяго.

Алкимёгар эса елкасида саҳро тилини мукаммал биладиган қадрдан лочини билан хиёл олдинда йўрттиб борарди. Тўхтаган пайтларида лочин ўлжа излаб,

осмонга күтарилади. Биринчи куни у панжаларига қүённи чангллаб қайтди. Кейинги куни эса ўлжаси иккита қүш бўлди.

Фурсат қушлари тўлин ойни чўқилаб яримлатган сайин тунлар тобора қоронгулашиб борарди. Бунинг устига саҳро тунлари совуққина эди, шунга қарамасдан улар гулхан ёқиши мас, кечалари юпқа жун наматга ўралиб ётишарди. Улар жуда кам суҳбатлашишар, бир ҳафта мобайнода гаплашган гаплари урушаётган қабилаларга дуч келиб қолмасликнинг чорасини қўриш ҳақида бўлди, холос. Уруш эса давом этар — баъзиде шамоллар ҳам нимтатир қон ҳидига беланиб эсиб қоларди. Бу шамоллар қаердадир яқингинада уруш бораётганлигини, кўз кўролмайдиган воқеалар ҳақида ҳикоя қилувчи Аломатлар Тили ҳам мавжудлигини йигитчага эслатиб турарди.

Саккизинчи куни Алкимёгар дам олгани одатдагидан барвақтроқ тўхтади. Лочини осмонга күтарилиди. Алкимёгар Сантиягога сувдонини узатаркан:

— Сафаринг ҳам қариб қолди, — деди у. — Табриклайман. Сен ўз Йўлингдан адашмай келдинг.

— Сен эса йўл бўйи сукут сақладинг. Билган нарсаларингнинг ҳаммасини менга ўргатасан, деб ўйловдим. Бошқа бир одам билан ҳам саҳрони кесиб ўтгандан, унинг алкимёга оид кўп китоблари бор эди. Лекин уларни ўқиб, ҳеч нарсага тушуммаганман.

— Англашнинг фақат битта йўли бор — ҳаракат қилиш, — деб жавоб қилди Алкимёгар. — Сафарларинг сенга нимаики зарур бўлса — ҳаммасини ўргатди. Билишинг лозим бўлган фақат биргина нарса қолди, холос.

Сантияго ўрганолмай қолган нарсаси нима эканлигини сўради, лекин Алкимёгарнинг нигоҳлари кўкдаги лочини билан бирга парвоз қиласарди.

— Нега сени Алкимёгар лейишали?

— Чунки мен Алкимёгарман.

— Умр бўйи олтин излаган ва унга эришолмаган алкимёгарлар ҳам бор, улар қаерда хато қилишган?

— Хатолари шундаки, улар фақат олтин излашган. Улар Йўлда яширган хазинани излашган. Йўлнинг ўзини эса айланиб ўтишган.

— Билишим лозим бўлган ўша битта нарса нима эди, айтмайсанми? — йигитча саволини яна такрорлади.

Алкимёгар ҳамон осмондан кўз узмасди. Лочин кўп ўтмай ўлжа билан қайтди.

Олов узоқдан кўринмаслиги учун қумни ковлаб чуқурча қилипши ва гулхан ёқишиди.

— Мен Алкимёгар бўлганим учун ҳам Алкимёгарман, — деди у. — Бу илмнинг сирлари менга бобомерос, бобомга эса бобосидан ўтган, ушбу силсила дунё яралган кунгача боради. Ўша пайтларда бутун бошли алкимё илми Зумрад Тошнинг битта қиррасига жо бўлган. Аммо одамзод оддий ҳақиқатларга эътибор бермайди, шу боис ҳам фалсафий китоблар ёзишга киришиб кетди. Уларнинг айтишича, гўё инсонлар қаёққа қараб юриши кераклигини фақат улар билади-ю, бошқа ҳамма — бандай гоффиллар.

Ҳолбуки Зумрад Лавҳ ҳозир ҳам мавжуд.

— Унда нима ёзилган? — йигитча қизиқиб сўради.

Алкимёгар қумга нималарнидир чиза бошлади, орадан ўтган беш дақиқа ичиди Сантяго майдонда кекса шоҳ билан учрашган пайтини эслади, ўшандан бўён узоқ-узоқ йиллар ўтгандай туюлиб кетди.

Алкимёгар чизишдан тўхтаб:

— Зумрад Лавҳда битилган нарса мана, — деди.

Сантяго яқинроққа келиб ўқиди.

— Ахир бу сирли белгилар-ку! — ҳайратдан қичқириб юборди у. — Худди инглизнинг китобларига ўхшайди.

— Йўқ. Бу қирғийлар парвозининг айнан ўзи: маъносини англашга ақл-идрок ожизлик қиласди. Зумрад Лавҳ эса — Олам Рухи йўллаган мужда. Биз яшаётган олам жаннатдан айнан нусха олиб яратилганини дошишмандлар аллақачон англаб етишган. Мана шу олам мавжудлигининг ўзи — яна бир бундан-да мукаммал-

роқ олам мавжудлигига далилдир. Парвардигор уни яратмоғидан мақсад — зоҳир пардаси орқали ботинни англасинлар ва ўзларига ато этилган мўъжиза — ақлий ва руҳоний неъматлар сари ўзлари интилсингар деган. Худди ана шуни мен ҳаракат деб атайман.

— Зумрад Лавҳни мен ҳам ўқиб чиқишим керакми?

— Агар ҳозир сен Алкимёғарнинг тажрибаҳонасида бўлганингда эди, уни англашнинг энг яхши усулини ўргангандан бўлардинг. Аммо сен саҳродасан, демак, саҳрога диққат қил, унга сингиб кетишга ҳаракат қил. Саҳро ҳам Курраи Заминдаги жамики нарсалар сингари дунёни англашингда сенга ёрдам беради. Бутун саҳрони англашингнинг ҳожати йўқ — Яратганинг бор мўъжизасини кўриш учун бир дона қум зарраси ҳам кифоя қиласди.

— Саҳрога қандай сингиб кетишум мумкин?

— Ўз қалбиннга қулоқ тут. Оламдаги ҳамма нарса унга аён, чунки инсон қалби Олам Руҳидан бино бўлган ва қачон бўлмасин унга қайтади.

* * *

Яна икки кеча-кундуз сукутда йўл босдилар. Алкимёғар хавотирда эди: улар қақшатқич жанглар бораётган жойларга тобора яқинлашаётган эдилар. Йигитча эса ўз қалбининг овозини тинглашга ҳаракат қиласди.

Қалбини эса ҳеч анголмас эди: илгари у доим қаёққадир қанот қоқиб турган бўлса, энди ҳамма нарсадан кўз юмиб, фақат ортга қайтишга талпинарди. Баъзан қалби унга нурли ғамларга тўла воқеаларни соатлаб ҳикоя қилас, баъзан рўйи заминга мўралаган қуёшнинг илк нурларини кўриб, шундай ҳаприқар, ҳаяжонга тушар эдики, Сантяго яширинча йиғлаб ҳам оларди. Хазиналарни тилга олганда юраги бетоқат урас, сарҳадсиз саҳрога термулиб қолганда эса гүё совқотгандек жим қоларди.

Дам олгани тўхтаганларида Алкимёғардан сўради:

— Нега биз қалбимизга қулоқ тутишимиз керак?

— Қалб бор жойда хазина ҳам бұлади.

— Менинг қалбим ҳиссиётлар тұлқинида, — деди Сантяго. — Орзу қилади, ҳаяжонланади, саҳро қизла-рига талпинади. Доим нимадир сүрайди, Фотимани ёдға олсам-ку, тамом — тун бүйіндей үйқу бермайди.

— Жуда соз. Демек, қалбинг ҳали тирик. Унинг амрига бўйсунишда давом эт.

Кейинги уч кун ичидә жангчиларни узоқдан кў-ришга ҳам, улар билан юзма-юз учрашишга ҳам тўғри келди.

Сантягонинг қалбидан фақат қўрқувнинг овози эшитиларди. Бу овоз унга хазина излаб йўлга чиққанлар ва тополмаганлар ҳақида ҳикоя қиласади. Бу овоз баъзан Сантягони сен ҳам хазинани тополмайсан ва чўл-у биёбонда ҳалок бўлиб кетасан, деб қўрқитарди. Бу овоз унга бахт устига бахт изланмайди, деб уқти-рарди: чунки унинг севикли ёри ва етарлича олтин тангалари бор эди.

Отларга дам бериш учун тўхтаганларида у Алкимё-гарга:

— Қалбим менга бўйсунмаяпти. Йўлни давом эт-тиришимни хоҳламаяпти, — деди.

— Жуда соз, — деб такрорлади Алкимёгар. — Бу — қалбинг ҳали уйғоқлигидан нишона. Табиий ҳол — у шу пайтгача эришган бойликларини қандайдир орзу-лар эвазига бой бериб қўйишдан чўчияпти.

— Шундай экан, нега унга қулоқ тутишим керак?

— Барибир қалбингни жим туришга мажбур қи-лолмайсан. Ҳатто ўзингни уни эшитмаётгандай қилиб кўрсатсанг ҳам, у сенинг кўксингда зиндонга солиниб арзи тингланмаётган қайсар маҳбусдай тураверади ва ҳаёт ҳақида, дунё ҳақида нима деб ўйлаётган бўлса, шуни такрорлашдан чарчамайди.

— Менга хиёнат қиласадими?

— Хиёнат — бу кутилмаган зарба. Агар сен ўз қалбингни англасанг, унинг бутун орзуларини, умидла-рини билсанг ва уларни рўёбга чиқара борсанг, у

сенга хиёнат қила олмайди. Ҳали ҳеч кимга ўз қалбидан қочиб кутулиш насиб қылмаган. Шундай экан, яххиси, унга қулоқ солиш керак. Ана шунда кутилмаган зарбалар ҳам бўлмайди.

Улар саҳрода йўл танобини тортиб боришаркан, Сантяго ўз қалбининг овозига қулоқ тутди. Кўп ўтмай, қалбининг бор инжиқлиг-у найранглари Сантягога ёд бўлиб кетди ва уларни шундайлигича қабул қилди. Йигитча энди қўрқувни ҳам ҳис қилмас, орта қайтишни ҳам истамас — қалби ундан буткул рози, хотиржам эди.

«Ҳа, баъзан фифон чекаман, баъзан исён қиламан, нима қилай, ахир, мен одамзоднинг қалбиман, табиатим шунаقا. Биз ҳаммамиз кўнгилдаги энг олий орзуляrimизни амалга оширишга қўрқамиз, гўё орзуляrimизга ўзимизни арзимайдигандай ёки уларни барибир рўёбга чиқара олмаслигимиз аёндай туюлаверади. Биз одамзод қалблари — бир-бираидан абадий жудо бўлган севишганларни, юз бериши муқаррар бўлган, аммо саробга айланган баҳтли онларни, топилиши мумкин бўлган, аммо қумликлар остида абадул-абад қолиб кетган хазиналарни хаёлга келтирган заҳотимиз музлаб қоламиз. Чунки бу кўргуликлар юз беряётгандан биз изтироб чекамиз».

Ойсиз тунлардан бири эди. Сантяго ҳеч нарса битилмаган тақдирдай қоп-қоронғу осмонга тикиларкан:

— Менинг қалбим изтиробдан қўрқади, — деди Алкимёгарга.

— Сен эса унга изтиробдан қўрқиши — изтиробнинг ўзидан ҳам даҳшатли, деб айт. Ўз орзулярини рўёбга чиқариш учун йўлга тушган бирор-бир қалб изтироб чекмайди, чунки ушбу изланишларнинг ҳар лаҳзаси — Аллоҳ билан, Абадийлик билан мулоқотdir.

«Ҳар бир лаҳза — мулоқот, учрашув, — деди Сантяго ўз қалбига. — Хазина талабида йўлга чиққанимдан буён ҳамма кунларим сеҳрли бир нурга тўла бўлди, ўтаётган ҳар бир лаҳза эса мени орзуим томон яқинлаштираётганини ҳис қилиб турардим. Бу Йўл

давомида шундай илохий ҳодисаларга дуч келдимки, чўпонлар учун имконсиз бўлган нарсаларни синаб кўрмоққа журъат қилмаганимда буларни хаёлимга ҳам келтирилмасдим».

Шундан сўнг Сантиагонинг қалби кечгача бутунлай хотиржам бўлди. Тунда ҳам хотиржам ухлади, уйғонганида эса қалби унга Олам Руҳи ҳақида сўзлай бошлади. У дедики, энг баҳтли одам бу — қалбиде Аллоҳ бўлган одам. Алкимёгар айтган қум заррасидан ҳам баҳт топиш мумкин. Чунки шу қум заррасини ҳам Олам миллиардлаб йиллар давомида бунёд қилган.

«Ер юзидағи ҳар бир одамзодга аталган, уни кутаётган ўз хазинаси бор, — деди Сантиагонинг қалби, — лекин одамлар ўз хазиналарига эришишни хоҳламайдилар, шунинг учун биз — қалблар сукут сақлаймиз. Биз бу ҳақда фақат болаларга айтамиз, сўнгра ҳаёт уларни ўз Тақдирлари томон қандай йўналтиришини кузатамиз. Афсуски, баҳтга қарши улардан жуда озчилиги ўз қисматларида белгиланган Йўлдан кетадилар. Қолганларига эса дунё хавотирли туюлади ва ҳақиқатан ҳам қўрқинчли бўлиб қолади.

Ана шунда биз — қалбларнинг овози тобора сенинлаша боради. Биз ҳеч қачон жим турмаймиз, лекин сўзларимиз эшитилмаслигига ҳаракат қиласмиз: чунки одамлар ўз қалбларига қулоқ солмаганликларидан изтироб чекишлирини истамаймиз».

— Нега инсонлар ўз орзуларини рӯёбга чиқариш Йўлидан боришлиари лозимлигини уларнинг қалблари айтиб турмайди? — сўради Сантиаго.

— У ҳолда одамлар тинимсиз изтироб чеккан бўлар эдилар, қалблар эса изтиробни ёмон кўради.

Шу кундан бошлаб йигитча ўз қалбини тушуна бошлади. Ва бундан буён орзуларим Йўлидан бир қадам адашган заҳотим оғриб, фижимлаб, азоблаб, мени огоҳ қил, деб ўтинди. Мен буни ҳис қилган заҳотим ўз Йўлимга тушиб оламан, деб қасам ичди.

Ана шуларнинг ҳаммасини тунда Алкимёгарга айтиб берди. Алкимёгар Сантиагонинг қалби Олам

Рұхи билан гаплашганини ва унга құшилиб кетганини англаға.

— Энди мен нима қилишим керак?

— Эхромлар томон йүлни давом эттириш ва аломатлардан ғоғыл қолмаслик лозим. Энди сенинг қалбинің хазина қаердалигини күрсатишиң қодир.

— Менга етишмаган, мен билмаган нарса мана шу әдими?

— Йұқ. Бошқа нарса, — деб жавоб қилды Алкимёгар. — Орзу рүёбга чиққиншідан олдин Олам Рұхи үз сабоқлари үзлаштирилғанми, йұқми, текшириб күради. У бу ишни биз орзуларимизни ҳам, бу Йүлда сабоқ берилған ҳикматларни ҳам бирданиға құлға киритишимиз учун қиласы. Ана шу ерга келганды күпчилик одамларни жасорат тарқ этади. Бу ҳолни саҳро тилида: «Уфқда водий күринганда ташналиқдан ҳалок бұлиш», дейдилар. Ҳамма вақт изланишлар Хуш Ибтидодан бошланади ва ана шу синов билан интихосига етади.

Сантяго үз юртининг қадимий бир мақолини эслайди: «Зулматларнинг зулмати — тонг олди зулмати».

* * *

Эртаси куни биринчи марта ҳақиқий хавф-у хатарнинг нишонаси намоён бўлди. Йўловчиларимиз ёнига уч жангари яқинлашиб келиб, улардан бу ерда нима қилиб юришганини сўради.

— Лочин билан ов қиляпман, — деди Алкимёгар.

— Сизларда курол-яроқ йўқлигига ишонч ҳосил қилишимиз лозим, — деди улардан бири.

Аввал Алкимёгар, сўнgra Сантяго бамайлихотир отларидан тушишди.

Йигитчанинг қопчиини ковлаб кўрган жангчи сўради:

— Нега шунча пулни үзинг билан олиб юрибсан?

— Бу пуллар эхромларгача етиб боришим учун керак.

Алкимёгарни тафтиш қилаётган араб эса унинг ёнидан қандайдир суюқлик солинган билур идишча ва товуқ тухумидан каттароқ сарғиши шиша топиб олди.

— Булар нима? — деб сўради у.

— Ҳикмат Тоши ва Умрбоқийлик ал-Иксирин алкимёгарларнинг буюк кашфиёти. Кимки бу ал-Иксирдан ичса, хасталик нималигини билмайди. Бу Тошнинг тирноқдай бўлакчаси хоҳлаган маъданни олтинга айлантира олади.

Суворийлар ўзларини тўхтатолмай, хахолаб юборишиди, Алкимёгар ҳам уларга қўшилди. Жангарилар унинг жавобини ажойиб ҳазилга йўйишди ва бошқа тирфалиб ўтирасдан, йўлни давом эттиришга рухсат беришиди.

— Ақлдан озганимисан? — деди Сантяго, жангарилар узоқлашиб кетишгач. — Нега бундай қилдинг?

— Нега?! Бу дунёй дунда ҳукм сурадиган оддий бир қонуниятни сенга кўрсатиб қўйиш учун. Рӯпарамизда қандай хазина турганлигини биз ҳеч қачон тушунмаймиз. Биласанми нима учун? Чунки одамлар хазина борлигига умуман ишонмайдилар.

Улар йўлларида давом этишар, Сантягонинг қалби эса кундан-кунга жимиб бораради: унинг энди ўтмиш билан ҳам, келажак билан ҳам иши йўқ, йигитча билан бирга саҳрони томоша қилиш ва Олам Руҳидан баҳра олиш билан кифояланарди. Улар энди ҳақиқий дўстга айланишган, бир-бирларига ҳеч қачон хиёнат қилмасликларига ишончлари комил эди.

Фақат Сантяго эзгин сукунатдан сиқилиб кетган пайтларидагина унга ишонч ва янги қувват уфуриш учун қалби тилга кираради. Биринчи марта қалби унинг ажойиб фазилатларидан сўз очди: қўйларини ташлаб кетишдаги жасорати ва чинниворлар дўконида фидойилик билан меҳнат қилганлигини алқади.

Сантягонинг қалби яна унга ўзи ҳам эътибор қилмаган — бошига неча бор ёпирилиб келган хавфу хатарлар ҳақида гапириб берди. Отасининг милтигини ўғирлаб чиққанда қурол қаергадир ғойиб бўлга-

нини — акс ҳолда ўзини ярадор қилиши ёхуд отиб қўйиши муқаррир эканлигини айтди. Кунларнинг бирида яйловда кўнгли айниб қайт қилганини, сўнгра чарчаб йиқилганини ва ухлаб қолганини ёдига солди. Худди ўша пайтда икки дайди уни ўлдириб, қўйларини олиб кетиш учун пойлаб туришган экан. Сантиагони учрата олмагач, у отарини бошқа йўлдан ҳайдабди, деб ўйлаб кетиб қолишибди.

— Инсоннинг қалби доим унга ёрдам берадими? — деб сўради у.

— Ҳаммага эмас. Фақат ўз Тақдири Йўлидан бораётганларга. Яна болаларга, сархушларга ва қарияларга ҳам.

— Бу улар ҳар қандай хавф-у хатардан холи деганими?

— Йўқ, бор-йўғи — уларнинг қалби бутун қувватини сафарбар қилган ҳолда яшайди, дегани, холос.

Кунлардан бир куни улар ўзаро урушаётган қабилалардан бирининг қароргоҳи ёнидан ўтиб қолишибди. Чор атроф қуролланган, оқ яктакли жангчиларга тұла эди. Улар чилим тортиб, муҳорабалар ҳақида гаплашиб ўтиришарди. Сантиаго ва Алкимёгарга эътибор ҳам қилишмади.

— Хатардан қутулдик, — деди йигитча улар қароргоҳидан ўтиб олишгач.

— Қалбингта қулоқ сол, ишон, лекин ҳеч қачон саҳрода эканлигингни унутма! Одамзод бир-бири билан учрашаётганда жанг садолари Олам Руҳигача етиб боради. Шу қуёш остида юз бераётган ҳодисалардан ҳеч бир бандаси қочиб қутуломайди, — Алкимёгарнинг овозида ғазаб сезилди.

«Олам бир бутунликдир», деб хаёлидан ўтказди Сантиаго. Шу пайт, худди мўйсафид Алкимёгарнинг ҳақлигини исботлагандай, саҳрода сайёҳларимизнинг изидан тушган икки суворий кўринди.

— У ёғига боришлиаринг мумкин эмас, — деди жангчилардан бири уларга етишиб олгач. — Уруш ҳаракатлари кетяпти.

— Манзилимизга яқын қолди, — деб жавоб қилди Алкимёгар унинг кўзларига қаттиқ тикилиб туриб.

Жангчилар бир лаҳза сўзсиз қолишиди, сўнгра индамай йўл бўшатишди. Сантяго ҳайратда эди.

— Сен уларни нигоҳларинг билан енгдинг!

— Одамзод руҳининг қуввати нигоҳида бўлади, — жавоб қилди Алкимёгар.

«Ҳақ гап», ичидагасдиқлади Сантяго, чунки жангчилар қароргоҳи ёнидан ўтишаётганда сарбозлардан бири уларга узоқ тикилиб қолганлигини эслади. У шунчалик узоқда эдикни, ҳатто юзини ҳам пайқаб бўлмасди, шунга қарамай, Сантяго унинг нигоҳини ҳисқилиб турди.

Улар кунчиқар томонни бутунлай тўсиб турган тоққа кўтарила бошлашганда, ниҳоят, Алкимёгар эҳромларгача икки кунлик йўл қолганлигини айтди.

— Модомики, энди ажралиб кетар эканмиз, менга алкимёни ўргат.

— Энди ҳеч бир фандан сабоқ олишингнинг ҳожати йўқ. Бу илм Олам Руҳига кириш ва у ердан ўз хазинангни топиш учун зарурлигини сен яхши биласан.

— Бошқа нарсани айтяпман. Мен қўроғшинни олtingга айлантиришни ўрганмоқчиман.

Алкимёгар саҳро сукунатини безовта қилмай қўя қолди, фақат дам олгани тўхтаганларидан кейингина жавоб қайтарди.

— Ушбу Оламдаги жамики унсурлар бетиним тўлғоқда, бири иккинчисига эврилиб туради. Ҳикмат аҳлининг фикрига кўра, олтин ҳам маъдандир, фақат унинг такомил даври бошқалариникига қараганда қадимириқ. Мендан нега шундай, деб сўрама — билмайман. Дунёга шундай амр-у фармон бўлган — менга шуниси маълум, холос.

— Шундай алкимёгарларни билардимки, — деб давом этди у, — улар ўз тажрибахоналарида қамалиб олиб, ўша олтин янглиғ такомилга эришишга уринардилар — ҳикмат Тоши ана шундай дунёга келган. Ягона бир унсур ривожланиб, такомилга етса, унинг ат-

рофидаги жамики нимарсалар ҳам ўзгаришини улар яхши билишарди.

У Тошни тасодифан кашф этганлар ҳам бор. Улар илоҳий бир истеъдод соҳиблари эдилар, қалблари ҳам бошқаларни кига қараганда сезгирроқ эди. Аммо уларни ҳисобга қўшмаса ҳам бўлади, чунки ундейлар ниҳоятда кам.

Алкимёгарларнинг учинчи бир қавми эса фақат олтин излади. Улар сир пардасини кўтара олмадилар. Қўрғошиннинг ҳам, миснинг ҳам, темирниңг ҳам ўз Йўли мавжудлигини улар унугтан эдилар. Маълумки, ўзганинг тақдирига аралашганлар ўз Тақдирларидан мосуво бўладилар.

Алкимёгар ушбу сўзлари билан дуоибад қилаёт-гандек эди. Сўнгра ердан бир чиганоқни олди.

— Қачонлардир бу ерда денгиз бўлган, — деди у.

— Ҳа, мен ҳам шундай деб ўйловдим, — деди йигитчага.

Алкимёгар йигитчага:

— Чиганоқни қулогингга тут, — деди.

Сантяго ёшлигига ҳам шу усул билан ҳозиргидай денгиз шовқинини кўп бора тинглаган.

— Денгиз қадимгидай ҳамон шу чиганоқ ичиди, у ҳам ўз Тақдирни Йўлидан бормоқда. У токи ушбу саҳрова денгиз тўлқинлари яна мавж урмагунча, чиганоқни тарк этмайди.

Улар отларига миниб, Миср эҳромлари томон йўл олишди.

* * *

Ниҳоят, фурсат шамширини сермади. Қуёшнинг қонли боши Мағрибни алвон рангта бўяброқ юмаларкан, Сантиагонинг қалби хавф мұждаларини бера бошлади. Улар ушбу лаҳзала баҳайбат қум барханлари қуршовида эдилар.

Сантяго Алкимёгарга кўз қирини ташлади, у гўё ҳеч нарсани сезмас, хотиржам эди. Беш дақиқа ўтар-

ўтмас йигитча икки суворийнинг қорасини аниқтиниң күрди.

Нимадир демоқчи эди, гапи оғзида қолди — иккитасининг ўрнига ўнтаси, ўнтасининг ўрнига юзтаси пайдо бўлди ва, ниҳоят, ҳамма барханларни мўр-малаҳдай жангариilar қоплади.

Суворийларнинг ҳаммаси кўк кийимда, саллала-рига қора тасма ўралган, юзлари кўзларигача кўк мато билан тўсилган эди.

Руҳ ва ироданинг қудрати акс этиб турган бу кўзлар йўлчиларимизга ўлим ваъда қилаётганлигини узоқдан ҳам ҳис қилиш мумкин эди.

* * *

Сантяго ва Алкимёгарни қароргоҳларига олиб келиб, бир чодирга итариб киргизиши ва қабилабошига рўбарў қилиши.

Сантяго бунаقا чодирни умрида кўрмаган эди. Қабилабошининг атрофини лашкарбошилар қуршаган эди.

— Булар жосуслар, — деди асиirlарни олиб келгандан бири.

— Йўқ. Биз йўловчилармиз, холос.

— Уч кун олдин сизларни душманларимизнинг қароргоҳида кўришган. Жангчилардан бири билан гаплашиб турган экансизлар.

— Мен саҳродаги йўлларни ва юлдузлар тилини биламан, — деб жавоб қилди Алкимёгар. — Аммо сизларнинг беҳисоб душманларингиз-у, улар қай томон юраётганлиги менга қоронғу. Дўстимни сизнинг қароргоҳингизгача кузатиб келдим, холос.

— Бунинг ким ўзи? — сўради қабила сардори.

— Бу Алкимёгар, — деди Алкимёгар. — У табиат кучларини, уларнинг тилини билади, бу ноёб қобилиятини сизларга намойиш қилишни хоҳлайди.

Сантягони кўркув оғушига олган, тили калимага келмасди.

— Ўзга юртлик бизнинг ерларимизда нима қилиб юрибди? — деди бошқа лашкарбоши.

— У сизларнинг қабилангизга пул олиб келди, — деб жавоб бераркан, Алкимёгар Сантиагонинг ҳамёнини қабилабошига тутди, йигитча ҳеч нарса деёлмади.

Қабила сардори бир сўз демасдан олтинларни олди — уларга жуда кўп қурол сотиб олиш мумкин эди.

— «Алкимёгар» дегани нима ўзи? — деб сўради лашкарбошилардан бошқа бири.

— Бу табиат ва дунёни биладиган одам, дегани. Агар хоҳласа — биргина шамолнинг кучи билан қароргоҳингизни кунпаяқун қилиши мумкин.

Араблар хаҳолаб кулишди. Улар урушнинг қудратига кўнишишган ва шамол ўлим олиб келишига ишонишмасди. Аммо номаълум қўрқувдан юраклари орқага тортиб кетди. Улар саҳро одамлари эдилар ва шубоис сеҳргарлардан қўрқишаради.

— У бу ишнинг уддасидан чиқа оладими, йўқми, кўрмоқчиман, — деди қабила сардори.

— Бизга уч кун муҳлат беринг. Ҳамроҳим сизларга ўз қудратини намойиш қилиш учун шамолга айланади. Агар эплолмаса, тақдирга тан бериб, ҳаётимизни сизларга топширамиз.

— Аллақачон менга тегишли бўлган нарсани қайта топшириб бўлмайди, — деди кибр билан сардор.

Лекин у уч кун кутишга рози бўлди.

Сантиагонинг оёқ-қўлини жон тарқ этди, даҳшатдан тили айланмай қолди. Алкимёгар уни қўлидан етаклаб, чодирдан олиб чиқишига мажбур бўлди.

— Қўрқаётганингни уларга намойиш қилма. Булар жасур одамлар, қўрқоқлардан нафратланишади.

Аммо Сантиагога сўзлаш қобилияти тезликда қайтавермади. Улар қароргоҳда бемалол айланиб юришиди — араблар йўловчиларимизнинг отларини олиб қўйишишганди, холос. Дунё ўзининг кўп тилларда гаплаша олишини яна бир бор намойиш қилди: илгари чек-чегарасиз ва эркин бўлган саҳро энди ҳақиқий зиндонга айланган эди.

— Сен менинг ҳамма пулларимни уларга бердинг, — деди Сантяго. — Умр бўйи йиққан пулларимнинг ҳаммасини!

— Улишимиз аниққа ўхшайди, пулни нима қиласан? Ундан кўра олтинларинг умрингни уч кунга узайтирганини айтмайсанми. Одамдаги мол-у дунё ажални бир дақиқага ҳам тўхтатиб туролмайди.

Сантяго ҳаддан ташқари қўрқувга тушган, шу боис бу пурҳикмат маърузани эшишиб ҳам ўтиради. Ахир у Алкимёгар эмасди — шамолга эврила олмасди.

Алкимёгар эса бир жангидан чой сўради ва икки-уч томчисини Сантягонинг билагига томизаркан, аллақандай дуоларни ўқиди.

Сантяго вужудини қўрқув ва хавотир тарк этганини ҳис қилди.

— Фам чекаверма, — деди Алкимёгар ўзига хос бўлмаган бир меҳрибонлик билан. — Ҳали ўз қалбинг билан гаплашиб олганинг йўқ, хавотирингнинг боиси ҳам шу.

— Ахир шамолга айлана олишни билмайман-ку! — деди Сантяго ҳаяжон билан.

— Кимки ўз Тақдири Йўлидан кетаётган экан, ҳамма нарсани билади ва ҳамма нарсага қодир. Орзуларнинг рўёбга чиқишига йўл қўймайдиган битта нарса бор — омадсизликдан қўрқиш.

— Э, мен омадсизликдан қўрқаётганим йўқ. Шамолга қандай айланиш керак, билмайман, тамом-вассалом.

— Ўрганишга тўғри келади. Тирик қолиш-қолмаслигинг шунга боғлиқ.

— Қўлимдан келмаса-чи?

— Унда жонни эгасига топширишга тўғри келади. Лекин Йўл борлигидан ғофил, буни ҳатто хаёлига ҳам келтирмайдиган минглаб одамларга ўхшаб ўлиб кетгандан кўра ўз Тақдиринг Йўлида жон таслим қилиш афзалроқ. Хулласи қалом — хотиржам бўл. Одатда, ўлим қудрат баҳш этади, ҳисларни бениҳоя ўткирлаштиради.

* * *

Биринчи кун поёнига етди. Саҳрода катта жанг бўлди, ярадорларни қароргоҳга олиб келишди. «Ўлим ҳеч нарсани ўзгартиrolмайди», деб хаёлидан кечириди Сантяго.

Сағни тарк этганлар ўрнини бошқалари тўлдирди ва ҳаёт давом этаверди.

— Жўражон, сен кейинроқ ҳам қурбон бўлишинг мумкин эди, — деди сарбозлардан бири жон таслим қилган дўстига қараб. — Ҳозирмас, балки урушдан кейин. Барибир ўлимдан қочиб кутулолмайсан.

Кечга томон йигитча Алкимёгарни излаб топди.

— Мен шамолга қандай айланиш мумкинлигини билмайман, — деди йигитча.

Алкимёгар:

— Сенга айтган гапимни эсла: дунё — бу Аллоҳ-нинг зоҳирий бир қисми, холос. Алкимё эса руҳий комилликни — ботиний ашёни зоҳирий ашёга айлантиради, — деди.

— Ўзинг ҳозир нима билан машғулсан? — деб сўради Сантяго.

— Лочинимни овқатлантиряпман.

— Бунинг нима кераги бор? Агар шамолга айлана олмасам, бизни ўлдиришади-ку.

— «Биз»ни эмас, сени ўлдиришади, — деб жавоб берди Алкимёгар. — Мен шамолга айлана оламан.

* * *

Иккинчи кун бошланди, йигитча қароргоҳ ёнидаги қояга кўтарилди. Соқчилар тўсқинлик қилмай, уни ўтказиб юборишиди: улар шамолга айлана оладиган сеҳргар келганини аллақачон эшигтан эдилар, шунинг учун Сантягонинг яқинига йўлашмасди. Бундан ташқари, саҳро — энг катта зиндан, қочиб қаерга борарди.

Сантяго эрталабдан кечгача нигоҳларини саҳро-дан узмади. Ўз қалбига итоатда бўлди. Саҳро эса, қи-нидан қилични суғургандек, унинг қалбидан қўрқув-ни сугуриб олди.

Уларнинг ҳаммаси бир тилда гаплашаётган эди.

* * *

Үчинчи кун етиб келди. Қабила сардори ўз лаш-карбошиларини йиғди.

— Қани, бу йигитча қандай қилиб шамолга эври-лар экан, томоша қиласмиш, — деди у.

— Томоша қиласмиш, — деб тасдиқлади Алкимёгар ҳам.

Сантяго уларни кеча ўзи кун бўйи ўтирган жойга бошлаб келди. Сўнгра ерга ўтиришларини сўради.

— Кутишга тўғри келади, — деди у.

— Биз шошилмаймиз, — деб жавоб қилди қабила сардори. — Биз саҳро одамларимиз.

Сантяго нигоҳларини уфққа қадади. Кўз ўнгига тоғлар, қум барханлари ва қоялар ястаниб ётар: қум-ликлар устини қоплаган ўт-ўланларнинг қаердан жон олаётганлигига ақл бовар қилмасди. Мана саҳро — шунча кунлар, шунча ойларни унинг бағрида ўтказди, аммо сир-у асрорининг мингдан бирини ҳам ўр-ганолмади. Бу йўлда инглизни, карвонларни, қабила-лар ўртасидаги жангларни, беш юз хурмо дараҳти ва уч юз қудуқ соҳиби бўлган воҳани, Фотимани кўрди.

— Хўш, — деб сўради ундан саҳро, — сенга яна ни-ма керак? Кеча кўзимиз тўйғунча бир-биримизга тер-мулмадикми?

— Узоқ-узоқларда, сенинг қум барханларинг ора-сида мен севадиган қиз яшайди, — деб жавоб қилди Сантяго. — Қачонки сенга нигоҳ ташласам, уни ҳам кўраман. Унинг ёнига қайтишни истайман, сенинг ёрдамингга жуда ҳам муҳтоҷман. Мен шамолга айла-нишим керак.

— «Севги» дегани нима ўзи? — деб сўради саҳро.

— Севги — сенинг қумларинг осмонидаги лочин парвози. Унинг учун сен саҳро эмас, ям-яшил майса-зорсан. У ҳеч қачон сендан тухфа — ўлжа олмасдан қайтмайди. У сенинг қояларингни, сенинг барханла-рингни, сенинг тоғларингни ёддан билади. Сенинг бағринг ҳам у учун очиқ — у учун сахийсан, у учун меҳрибонсан.

— Лочиннинг тиғдай тумшуғи доим бағримни тил-калайди, — жавоб қилди саҳро. — Унга ўлжа бўладиган нарсани мен йиллаб вояга етказаман, энг ноёб бой-лигим — сув билан меҳмон қиласман, ташналики қон-дирадиган жойларни кўрсатаман. Сўнгра осмон-у фа-лакда лочин пайдо бўлади — менинг қумликларимда тириклик тирикликни маҳв этмаслигини кўриб, эн-дигина шодланаман деб турганимда — у ўзим яратган нарсадан мени жудо қиласми.

— Лекин сен уни лочин учун яратгансан, лочинга насиба бериш учун. Лочин инсонга насиба олиб ке-лади. Инсон ҳам қачондир сенинг қумларингга наси-ба элтади ва у ерда ҳаёт туғилади ва яна лочинга на-сиба пайдо бўлади. Дунё шундай қурилган.

— Севги ана шуми?

— Ана шу — севги. Бу шундай қурдатки, ўлжани лочинга айлантиради, лочинни — инсонга, инсонни эса — саҳрога айлантиради. Кўроғшинни олтинга ай-лантирадиган ва олтинни яна ер қаърига гизлайдиган ҳам ана шунинг ўзи.

— Сўзларингнинг маъносини тушунмаяпман, — де-ди саҳро.

— Бўлмаса, бир нарсани тушун: узоқларда, сенинг қумликларинг ичиди мени қиз кутмоқда. Шунинг учун шамолга айланмоғим лозим.

Саҳро бир муддат жим қолди.

— Шамол уларни тўзонга айлантиргомги учун мен сенга қумлардан бераман. Лекин бу кифоя қилмайди. Ёлғиз ўзим ҳеч нарса қилолмайман. Шамолдан ёрдам сўра.

Енгил шабада құзғолди. Йигитчанинг номаълум тилда ким биландир гаплашаётганини лашкарбошлиар узоқдан кузатиб туришарди.

Алкимёгар жилмайды.

Шамол Сантягога яқынлашиб келди ва юзларини пайпаслади. Дунёдаги жамики ҳодисотлардан бохабар бўлган шамол йигитчанинг саҳро билан сұхбатини ҳам эшигтан эди. Шамоллар бутун оламни кезиб юрадилар, уларнинг туғилган ерлари ҳам йўқ, ўладиган жойлари ҳам йўқ.

— Менга ёрдам бер, — деди унга йигитча. — Бир марта маҳбубамнинг овозини сендан топган эдим.

— Саҳро ва шамоллар тилида гаплашишни сенга ким ўргатган?

— Менинг қалбим, — деб жавоб қилди Сантяго.

Шамолнинг номлари кўп эди. Бу ерда уни «сирокко» деб аташарди, араблар уни сувлари мўл-кўл бўлган, қора танли одамлар яшайдиган ўлкалардан келади, деб ўйлашарди. Сантягонинг ватанида эса унга «левантин» деб ном беришган, гўё у саҳролар қумини ва жангари ҳабашлар ҳайқириқларини ташиб юради, деб ишонишарди.

Балки қўйларни ўтлатадиган водийлари бўлмаган олис юртларда шамоллар Андалусияда дунёга келади, деб ўйлашар. Аммо шамол ҳеч қаерда туғилмайди ҳам, ҳеч қаерда ўлмайди ҳам, чунки шамол саҳродан қудратлироқ.

Одамзод хоҳласа, саҳрони ҳосил беришга мажбур қила олади, қўйларини боқиши ҳам мумкин, лекин бўйсундиришга кучи етмайди.

— Сен шамол бўла олмайсан, — деди шамол. — Сен билан бизнинг моҳиятимиз бошқа.

Сантяго:

— Нотўри, — деб жавоб қилди. — Сен билан бу оламни кезиб юрганимизда менга алкимёнинг сирлари аён бўлган. Энди шамоллар ва саҳролар ҳам, уммонлар ҳам, юлдузлар ҳам — Оламнинг эгаси неки яратган бўлса менда жамулжам бўлган. Сен билан ме-

ни нобинодан бино қилган қўл битта, бизнинг қалбимиз ҳам битта. Мен ҳам худди сендай бўлмоқни — исталган пучмоққа кира олишни, денгизлар устидан учиб ўтишни, хазиналаримни яшириб турган қум тоғларини пуфлаб юборишни, севгилимнинг овозини ўзим билан олиб юришни хоҳлайман.

— Мен бир сафар сенинг Алкимёгар билан суҳбатингга қулоқ тутган эдим, — деди шамол. — У: «Ҳамманинг ўз Йўли бор», деганди. Одамзодга шамолга эврилиш тақдир қилинмаган.

— Ҳеч бўлмаса бир неча лаҳзага сенинг шакл-у шамойилингга кирай, менга ўргат. Ана шунда инсон ва шамолнинг чексиз имкониятларини муҳокама қилаверамиш.

Шамол жуда қизиқувчан, билагон бўлса-да, лекин бунақасини ҳали учратмаган эди. Унинг учун бу жуда қизиқ иш эди, батафсил муҳокама қилгиси ҳам келаётганди, аммо инсонни шамолга қандай айлантириш мумкинлигини ақлига ҳам сифдиролмаётганди. Ҳолбуки, унинг қўлидан жуда кўп иш келарди!

Ҳар қандай обод жойни саҳрого айлантира олар, кемаларни чўктириб юбориш, асрлар давомида яшаб келаётган дараҳтларни ва ўрмонларни ётқизиб ташлашнинг уддасидан чиқар, мусиқа ва номаълум овозлар янграб турадиган шаҳарлар устидан учиб ўта оларди. Қудрат бобида дунёдаги ҳамма нарсадан ўзиб кетдим, деб ҳисобларди.

Энди эса кичкина бир мавжудот чиқиб, ўзини шамолман, деб турибди, яна кўз кўриб, қулоқ эшитмаган ишларни қилишга қодирмиш.

— Буни «севги» деб аташади, — деди Сантяго шамол унинг тилагини бажармоқчи бўлаётганини кўриб. — Севсанг, нимани хоҳлассанг, ўшанг айланна оласан. Севсанг, нима юз берәётганини англашнинг ҳеччам ҳожати йўқ, чунки барча ҳодисалар бизнинг ичимизда юз беради, шундай экан, инсон шак-шубҳасиз шамолга айланна олади. Албатта, шамол унга мадад берса.

Шамол жуда мағрур эди, шу боис ҳам Сантиагонинг сўзлари унинг таъбини хира қилди. Саҳро кумларини шопириб, қаттикроқ эса бошлади. Лекин охироқибат гарчи у бутун оламни кезиб чиққан бўлса-да, инсонни шамолга айлантира олмаслигини тан олишга мажбур бўлди. Бунинг устига севги нималигини ҳам билмайди.

— Одамлар севги ҳақида гапираётиб, осмонга тикилишларини жуда кўп бора кузатганман, — деди шамол ўз ожизлигини тан олаётганидан ғазаби қўзиб. — Балки сен ҳам осмонга мурожаат қилганинг маъқулроқдир?

— Яхши фикр, — Сантиаго рози бўлди. — Фақат сен менга ёрдам бер: Қуёшга қараганда кўзларим қамаш-маслиги учун осмонни қум билан тусиб тур.

Шамол янада кучлироқ эсди, осмон-у фалакни чанг-тўзон қоплади ва Қуёш тилла тақсимчага айланаб қолди.

Қароргоҳдан кузатиб турганлар ҳеч нарсани фарқлаёлмай қолдилар. Саҳро одамлари «самум» деб атайдиган бу шамолнинг нима «каромат» кўрсатишини яхши билишарди. Бу улар учун денгиз бўронидан ҳам кучлироқ эди, айтмоқчи, улар денгиз нималигини билишмайди.

Отлар пишқира бошлади, қуролларнинг ниллари қумга тўлди.

Лашкарбошилардан бири қабила сардорига ўғирилди:

— Етарлимикан дейман?

Сантиаго энди уларга кўринмай қолган эди. Уларнинг юзлари кўзларигача оқ мато билан тўсилган ва нигоҳларида қўркув қотиб қолган эди.

— Бунга чек қўйишнинг вақти етди, — деди бошка лашкарбоши.

Қабила сардори:

— Майли, Аллоҳ бор қудратини кўрсатсин, — деб жавоб қилди. — Инсон қандай қилиб шамолга айланшини кўрмоқчиман.

Аммо ўз қўрқувини изҳор қилган лашкарбошилар-нинг исмларини ёдда сақлаб қолди. Шамол тингдан сўнг икковини ҳам мансабидан четлатишни кўнглига туғиб қўйди, чунки саҳро одамларига қўрқув бегона бўлиши лозим.

* * *

— **Ш**амол менга айтдики, сен севги нималигини билар экансан, — деб Сантяго Қуёшга мурожаат қилди. — Агар шундай бўлса, сен Олам Руҳини ҳам билсанг керак — у эса севгидан яратилган.

— Бу ердан менга Олам Руҳи кафтдагидай кўриниб туради, — жавоб қилди Қуёш. — У менинг қалбим билан гаплашади ва биз биргаликда ўт-ўланларни ўстирамиз, қўйларнинг соя илинжида яйловдан-яйловга кўчишига ёрдам берамиз. Ана шу жойдан — бу ер сизларнинг дунёингиздан жуда олисда — мен севишини ўргандим. Ерга озгина яқинлашсам жамики жонзорлар нобуд бўлишини ва Олам Руҳи йўқликка юз тутишини яхши биламан. Шу боис биз олисдан бир-бirimizга назар ташлаймиз ва олисдан туриб бир-бirimizни севамиз. Мен Ерга ҳаёт ва ҳарорат баҳш этаман, Ер эса менга — мавжудлигимнинг моҳиятини, маънисини тухфа қиласди.

— Сен севгининг нима эканлигини билар экансан, — тақорлади Сантяго.

— Мен Олам Руҳини яхши биламан, чунки бу чексиз Олам аро қилаётган адоқсиз сафарларимиз давомида у билан кўп сухбат курамиз. У менга ўзини нималар қийнашини сўзлаб берган: ҳозирга қадар тошлар ва ўсимликларгина асл ҳақиқатни — дунёдаги жамики нарса бир бутунликдан иборатлигини тушунар экан. Шу туфайли темирнинг мисга ўхшашини ёки миснинг айнан олтиндай бўлишини талаб қilmаймиз. Ушбу бир бутун оламда ҳаммасининг ўз вазифаси бор, Яратилишнинг бешинчи куни бутун мавжудотни бор қилган қўл ёзишдан тўхтаганда эди, ўша

ҳаммаси Дунё қозонида қўшилиб-қорилиб ягона бир мавжудликка айланган бўлур эди. Яхшиямки, Яратилишнинг олтинчи куни ҳам бўлган.

— Донишманд экансан, — деди йигитча, — чунки ҳаммасини узоқдан кўриб турасан. Лекин сен севги нималигини билмайсан. Агар Яратилишнинг олтинчи куни бўлмаганда — одамзод ҳам бино бўлмасди. Ва мис мислигича, қўрошин қўрошинлигича қолиб кетарди. Ҳар бирининг ўз Йўли бор, лекин бир кунмас бир кун бу Йўл босиб ўтилади. Шунинг учун ҳам бошқа бир унсурга айланмоқ, янги Йўлни бошламоқ лозим. Оlam Руҳи ҳақиқатан ҳам бир бутун, ягона нарсага айлангунга қадар ушбу жараён давом этаверади.

Күёш хаёлга чўмиб қолди ва равшанроқ нур тарата бошлади.

Ушбу сұхбатдан завқланиб кетган шамол ҳам Сантягоны ўткир нурлардан ҳимоя қилиш учун кучлироқ эса бошлади.

— Алкимё шунинг учун мавжудки, — давом этди Сантяго, — ҳар бир мавжудот ўз хазинасини изласин ва топсин, шундан сўнг аввалгидан ҳам яхшироқ, мукаммалроқ бўлишни истасин. Қўрошин ҳам токи дунёга зарурати бор экан, ўз қисматига битилган вазифани адо этади, ана ундан кейин олtingга айланмоғи лозим бўлади. Алкимёгарлар шундай дейишади. Яна улар шуни ҳам исботлашганки, биз ўз ҳолимиздан яхшироқ, мукаммалроқ бўлишга ҳаракат қиласар эканмиз, атрофимиздаги жамики нарсалар ҳам мукаммаллашади, гўзаллашади.

Кўш:

— Мени севгини билмайди, деган гапни қасрдан олдинг? — деб сўради.

— Севиб қолсанг саҳрора ўхшаб бир жойда турaverмайсан, шамолдай дунё бўйлаб зир югрмайсан, сенга ўхшаб ҳамма нарсага узоқдан назар солиб турaverмайсан киши. Севги — бу қудрат, Olam Ruҳини янгилайдиган ва мукаммаллаштирадиган қудрат. Olam

Рұхига илк бора кирганимда у менга мұкаммаллик тимсоли бўлиб туюлди. Лекин кейин у бизнинг аксими兹 эканлигини, унинг ҳам туйғулари жунбушга келишини, унинг ҳам ўз жанг-у жадаллари борлигини кўрдим. Унинг илҳомланиши, ғазабланиши ва ўзгариши, яхши ёки ёмон бўлиши бизга ва биз яшаётган заминга боғлиқ. Ана шу ўринда севгининг қудрати ўзини намоён қиласи, чунки севган пайтингда яхши бўлишга, юксак бўлишга интиласан.

— Хўш, мендан нима истайсан?

— Шамолга айланишимга ёрдам бер.

— Табиатга маълумки оламда мендан кўра донороқ бирор нарса йўқ, — деб жавоб қиласи Күёш, — лекин қай йўсинда шамолга айланишинг мумкинлигини мен ҳам билмайман.

— Унда мен кимдан мадал сўрай?

Күёш бир лаҳза тафаккур қиласи: суҳбатга қулоқ тутиб турган шамол бир зумда дунёга достон қилиб чиқади — бу олам ҷарофининг ақл-у дониши ҳам чегараланган экан, деб.

Ундан ташқари, Умумбашар Тилида сўзлаётган бу йигитчадан қочиш ҳам ақлдан эмас.

— Ҳаммасини ёзиб кетган Қўлдан сўра, — деди Күёш.

Шамол хурсандлигидан қийқириб юборди ва мислсиз бир куч билан тўфон кўтарди. Бир неча ҷодирлар ағдарилиди, боғланган отлар тизгиларини узиб юборди, қояда ўтирганлар учиб кетмаслик учун бир-бirlарига ёпишиб олишди.

Сантяго ҳаммасини ёзиб кетган Қўлга юзланди ва бутун Олам сукут денгизига чўмганини ҳис қиласи. У ушбу сукунатни бузишга журъат қилмади.

Сўнгра Севги қудрати қалбини лиммо-лим тўлдирди ва йигитча ибодат қила бошлади. У ўз ибодатида Яратгандан ҳеч нарса сўрамас ва умуман бирорта сўз изҳор қиласди, на қўйлари янги ялов топгани учун ҳамд-у сано ўқир, на дўконга чиннивор харидорларидан кўпроқ юборишни сўраб илтижо этар, на

саҳрода топган ёри уни кутишини тилаб ёлворарди. Сукунат уммони остида шуни англаб етдики, Саҳро ҳам, Шамол ва Қүёш ҳам ана шу Қўл нақшлаган аломатларни излар экан, ўз Тақдирлари Йўлидан боришига ва Зумрад Тош қиррасига ўйилган ёзувлар асрорига етишга интилар экан.

Йигитча яна шуни англаб етдики, ушбу аломатлар бутун Курас Заминга ва Коинотга сочиб ташланган экан, зоҳиран ҳеч бир аҳамиятсиз ва сабабсиз намоён бўлгандек туюлар экан. На Саҳро, на Шамол, на Қўёш ва на Одамзод ўзининг нима учун яратилганлигини билмайди. Сабаб ҳаммасини Яратган ўша Қўлнинг ўзида ва фақат У мўжизалар яратишга қодир: уммонларни саҳрого, одамни шамолга айлантира оладиган ҳам Унинг ўзи. Оламни илоҳий бир мақсад сари — Яратилишнинг олти куни Буюк Яратишга айланадиган томонга — нега бошлаб бораётгани Ёлғиз Ўзига аён.

Йигитча Олам Руҳига сингиб кетди ва шуни қўрдики, Олам Руҳи Аллоҳ Руҳининг бир парчаси экан, Аллоҳ Руҳи эса — ўз руҳи экан. Ва ўзи ҳам мўжизалар яратишга қодир экан.

* * *

Ўша куни самум шамоли ҳар қачонгидан даҳшатлироқ бўрон кўтарди. Шамолга айланиб, саҳранинг энг қудратли лашкарбошисини тиз чўқтирган, қароргоҳни кунпаякун қилган йигитча ҳақидаги афсона энди авлодлардан авлодларга ўтиб боради.

Самум бўрони қора қанотларини йифиб, ерга қўнган қуш янлиғ саҳрого бош қўйди. Одамларнинг қўрқув ва ҳайратдан қотиб қолган нигоҳлари йигитчани излади, лекин у турган жойидан ғойиб бўлган эди. У қароргоҳнинг бошқа бир четида ярим танигача кумга кўмилиб ётган соқчининг ёнида эди.

Сеҳрли қудрат ҳамманинг юрагига қўрқув солган эди. Фақат икки киши жилмайиб турарди: ўз шогир-

дидан фахрланаётган Алкимёгар ва қабила бошлиғи, у шогирд йигит Тангрининг қудратини англаб етганини тушуниб турарди.

Эртаси куни қабила бошлиғи Сантяго ва Алкимёгарни тўрт томонингиз қибла, деб қўйиб юборди, ҳатто кузатиб қўйиш учун жангчиларидан бирини қўшиб ҳам берди.

* * *

Үлар кун бўйи йўл босиши, шом туша бошлагач, Алкимёгар жангчига жавоб берди ва отдан тушди.

— Бўёғига бир ўзинг кетасан, — деди у Сантяго-га. — Эҳромларгача уч соатлик йўл қолди.

— Мен сендан розиман, — деди йигитча. — Менга Умумбашар Тилини ўргатдинг.

— Менсиз ҳам ўзинг биладиган нарсани ёдингга солдим, холос.

Алкимёгар коптлар ибодатхонасиning дарвозасини тақиллатди. Қора ридо кийган руҳоний чиқиб келди, улар копт тилида нималарнидир гаплашишди, сўнг Алкимёгар Сантягони ичкарига таклиф қилди.

— Унга сени ёрдамчим, деб айтдим.

Ибодатхона ошхонасидаги ўчоққа Алкимёгар олов ёқди. Руҳоний бир бўлак қўрошин келтирди, Алкимёгар қўрошинни темир идишга солиб, ўчоқ устига қўйди. Қўрошин эригач, у чўнтағидан сарғиш шиша тухумни олди, ундан тўғноғичнинг бошидай бўлакчасини ушатиб, мум суртди ва эриган қўрошиннинг устига ташлади.

Суюқлик қип-қизил қон тусиға кирди. Алкимёгар идишни оловдан олди ва совутишга қўйиб, руҳоний билан саҳродаги жанглар ҳақида суҳбатлаша бошлади.

— Уруш узоққа чўзиладими, деб қўрқаман, — деди у. Руҳонийнинг ҳасратидан тутун чиқди:

— Урушнинг дастидан карвонлар Гизадан жилолмай қолди. — Сўнгра итоаткорлик билан: — Худонинг хоҳиши шу экан-да, — деб қўшиб қўйди.

— Шундоқ, — деди Алкимёгар.

Идиш совиб бўлгач, Сантяго ва руҳоний ҳайрат билан бир-бирларига қараб қўйишди: идишнинг остида айланга бўлиб қотиб қолган қўрғошин олтинга айланган эди.

— Наҳотки мен ҳам қачондир буни ўрганиб оламан? — сўради йигитча.

— Бу менинг Йўлим, сеники эмас, менини. Шунчаки, бу иш мумкин эканлигини сенга кўрсатмоқчи эдим.

Улар яна ибодатхонанинг дарвозаси ёнига қайтиб келишди, шу ерда Алкимёгар олтин тақсимчани тўрт бўлакка бўлди.

— Бу сенга, — деди у биттасини руҳонийга узатиб. — Зиёратчиларни доимо хурсандчилик билан кутиб олганинг учун.

Руҳоний:

— Ўз илтифотим учун жуда кўп нарса оляпман, — деб эътиroz билдириди.

Алкимёгар:

— Ҳеч қачон қайтиб бундай дема. Ногаҳон Ҳаёт эшишиб қолиши мумкин ва кейинги сафар камроқ беради, — деб жавоб қилди, сўнгра Сантягога ўгирилди. — Бу эса сенга, қабила бошлиғига берилган пулларинг эвазига.

Йигитча ҳам «Бу кўп» демоқчи бўлди-ю, лекин индамади.

— Бу менга, — давом этди Алкимёгар. — Мен уйга қайтишим керак, саҳрова эса уруш бўляпти.

Тўртинчи бўлакни яна руҳонийга узатди.

— Бу ҳам Сантяго учун. Балки асқотиб қолар.

— Ахир мен ҳам хазиналар томон кетяпман-ку! — қичқириб юборди йигитча. — Қолаверса, жуда яқин қолди!

— Уларни топишингга ишончим комил, — деди Алкимёгар.

— Унда менга олтиннинг нима кераги бор? — деди йигитча.

— Чунки сен икки маротаба бор-йўғингдан жудо бўлдинг. Биринчи сафар сени фирибгар алдади, иккинчи мартасида эса қабила сардори тунади. Мен бир қартайган, иримчи арабман ва ўзимизнинг бир мақолимиизга жуда ишонаман: «Бир марта юз берган нарса иккинчи марта бўлмаслиги мумкин. Аммо икки бор юз берган нарса учинчи марта, албатта, булади».

Улар отларга минишиди.

— Сенга тушлар ҳақида бир ривоят айтиб бермоқчиман, — деди Алкимёгар. — Яқинроқ юр.

Йигитча итоат қилди.

— Хуллас, бундай. Қадим Римда, Тиберий ҳукмронлиги замонида бир марҳаматли одам бўлган экан, унинг икки ўғли бор экан. Бири жангчи бўлибди ва салтанатнинг энг узоқ бир гўшасида хизмат қилиш учун жўнаб кетибди. Иккинчиси эса бутун Римни ҳайратга соладиган шеърлар ёзар экан.

Кунлардан бир кун чол тушида осмондан фаришта тушиб, унинг ўғиларидан бирининг сўзи бутун дунёга машҳур бўлишини ва уни инсоният кўп асрлар тақрорлаб юришини башорат қилибди.

Чол бу баҳтдан йиғлаб юборибди: тақдир унга улуғ марҳамат кўргизган, фақат оталаргина ҳис қилиши мумкин бўлган олий қувончни ҳадя этган эди.

Кўп ўтмай у дорулфандан дорулбақога рихлат қилибди — бир гўдакни арава остидан қутқараман деб, ўзи фидирак тагига тушиб қолибди. Умрини тоатибодатда ўтказгани боис тўпна-тўғри Арши аълога кўтарилибди ва у ерда тушига кирган фариштани учратибди.

— Сен мўмин ва меҳрли инсон эдинг, — дебди фаришта унга. — Ҳаётинг муҳаббатли, ўлиминг фазилатли бўлди. Истаган тилагингни ижобат қиласман.

— Ҳаёт ҳам мендан мурувватини аямади, — дебди чол. — Сен тушимга ташриф буюрганингда бутун сави-ҳаракатларим зое кетмаганлигини англадим. Энди ўғлимнинг шеърлари авлодлардан авлодларга ўтади. Ўзим

учун сўрайдиган нарсам йўқ. Ҳар қандай ота ўзи боқиб тарбиялаган, ўқитган фарзандининг шуҳратидан ғуурланиб юради. Шунинг учун узоқ келажакда ҳам ўғлимнинг сўzlари тақрорланаётганини эшиштсан, девидим.

Фаришта унинг елкасига қўлини қўйди ва шу лаҳзадаёқ икковлари ҳам олис келажакда ҳозир бўлдилар — улкан шаҳар, номаълум тилда гаплашаётган минг-минглаб одамлар.

Кувончдан чолнинг кўзларига яна ёш келди.

— Ўғлимнинг шеърлари асрлар оша яшашига ишонар эдим, — деди чол кўзларидан шашқатор ёш оқаркан. — Айт-чи, бу одамлар ўғлингнинг қайси мисраларини тақрорлаб юришибоди.

Фаришта чолни авайлаб курсига ўтқизди ва ёнига ўзи ҳам ўтироди.

— Сен айтиётган шеърлар бутун Римда машҳур бўлди, уларни ҳамма севиб тинглар ва завқ-у шавққа тўларди. Аммо Тиберий салтанати завол топди ва шеърларни ҳам унудди. Одамлар сенинг ўғлингнинг — лекин жангчи ўғлингнинг сўzlарини тақрорлайтилар.

Чол фариштага ҳайрат ва ҳайрон нигоҳларини қадади.

— У энг чекка вилоятлардан бирида хизмат қилди, — деб давом этди фаришта. — Юзбошилик мартабасига эришибди. У ҳам сенга ўхшаб адолатли ва меҳрибон эди. Кунглардан бирида унинг қулларидан биттаси касал бўлиб қолди, уни ўлим ўз оғушига олишга чоғланаётган эди. Сенинг ўғлинг ҳозиқ бир табиб пайдо бўлганини эшишти ва уни излаб ўйлга тушиди. Йўлда эшиштики, У — Худонинг ўғли экан. Ўғлинг У шифо баҳиштган одамларни кўрди, Унинг таълимотини эшишти ва римлик юзбоши бўлса-да, Унинг динига кирди. Ниҳоят бир куни тонг чоги Унга рӯбарў бўлди ва хизматкори хаста эканлигини айтди. Ва Устоз — уни шундай деб аташарди — ўғлинг билан боришга қарор қилди. Аммо юзбоши тақвадор, эътиқодли эди, Устознинг кўзига кўзи тушиди-ю, Худонинг ўғли қаршисида турганлигини

аңглади. Ана шу лаҳзада ўғлинг шундай сўзларни айтдики, улар асрлар оша унутилмай келаверади. У шундай деган эди:

«Эй Ҳудоийм, азият чекма, менинг кулбамга қадам ранжида қилишингга арзимайман. Бир оғиз сўзинг кифоя, хизматкорим соғайиб кетади».

Алкимёгар отини жилдириди.

* * *

— Рӯйи заминдаги ҳар бир одам, у нима билан шуғулланишидан қатъий назар, дунё тарихида энг асосий вазифани бажаради. Одатда, буни ўзи ҳам билмайди.

Йигитча табассум қилди. Ҳаётнинг маъниси ҳақидаги саволлар бир чўпон учун қачондир шунчалик аҳамиятли бўлишини тасаввур ҳам қилмаганди.

— Алвидо, — деди Алкимёгар.

— Алвидо, — деди Йигитча.

* * *

Сантяго саҳрода икки ярим соатдан ортиқроқ йўл босиб, қалби нима деса диққат билан қулоқ тутди. Ҳазина қаерда яширилганини унга қалби айтиб бериши лозим эди.

«Ҳазина қаерда бўлса, қалбинг ҳам ўша ерда бўлади», деган эди унга Алкимёгар.

Аммо қалби унга бошқа ҳодисотлардан сўзлаётган эди. Икки маротаба қўрган тушини рўёбга чиқариш учун қўйларидан воз кечган чўпон йигитнинг тарихини фахр билан ҳикоя қилди. Қалбнинг ҳам ўз Йўли мавжудлигини эслатди ва Йўлни босиб ўтганлар ҳақида — янги ўлкаларни кашф этишга отланганлар, гўзал маликалар ишқида дунё кезганлар, ўз замондошлирининг тафаккур тарзига ва хурофий фикрларига қарши исён қилганлар ҳақида гапиради. У буюк каш-

фиётлар ҳақида, буюк ўзгаришлар ва буюк китоблар ҳақида сұзларди.

Фақат Сантяго қум бархани нишаблигидан күтарилаётганидагина қалби унга шивирлади:

«Диққат-эътиборингни жамла. Қаерга бориб йифлаб юборсанг, күzlарингдан шашқатор ёшлар оқса — мен ҳам, хазинанг ҳам ўша ерда бўлади».

Йигитча жуда секин кўтарилиб борарди. Фалак деҳқони сепиб юборган юлдузлар аро тўлин ой кўринди — йигитчанинг саҳрога чиққанига роппа-роса бир ой бўлибди. Ойнинг жамолини ерга таърифлаётган нурлар барханлар аро ойдин қўшиқлар айтиб югурар, уларнинг сояларини рақсга чорлар ва саҳрони тўлқинланаётган денгиздек ҳаяжонга соларди. Сантяго Алкимёгар билан хайрлашиб, отнинг жиловини бўйнига ташлаб, унга эрк берган кунини ёдга олди. Ой саҳро сукунатини ва ҳазина излаб чиққанлар ортга қолдирган йўлларни мангулик нурлари ила безарди.

Орадан бир неча дақиқа ўтгач, у тепаликка кўтарилиди, ногаҳон юраги жон-жаҳди билан гупиллаб ура бошлади. Сантягонинг қаршисида оп-ойдин қумликлар ва ойнинг пурвиқор нурларига бурканган кўйи Миср эҳромлари маҳобат ила юксалиб турарди.

Сантяго Аллоҳнинг бу инояти ва марҳаматидан жамики узв-у аъзоси сурурга тўлиб тиз чўкли ва йифлаб юборди. У Тақдирга ишонишни насиб қилгани учун Аллоҳга ҳамд-у санолар айтар ва бу тақдир уни Маликсиддиқ билан, чинниворлар сотувчиси билан, инглиз ва Алкимёгар билан рўбарў қилгани, энг асосийси — саҳро қизи билан учраштиргани, бу қиз уни Севги инсонни ҳеч қачон ўз йўлидан ҷалғитмаслигига ишонтиргани — ҳамма-ҳаммаси Тангрининг ҳоҳиширодаси билан юз берганлигини ҳис этар ва беадад шукр-у санолар қилиб чарчамасди.

Миср эҳромлари ўз пойига бош уриб келиб-ке-таётган миллионлаб бандалар қатори Сантягога ҳам мингйилликлар юксаклигидан виқор ила боқиб ту-

парди. Агар хоҳласа, энди у воҳага қайтиши, Фотимага уйланиши ва қўйларини боқиб юриши мумкин эди. Умумбашар Тилини биладиган, қўроғошинни олтинга айлантира оладиган Алкимёгардай одам ҳам саҳрода яшайди-ку. Сантяго илм-у ҳунаримни кўрсатай, ақл-у донишими мевалари билан ҳайратга солай деса, атрофида ҳеч ким йўқ: ҳолбуки, у ўз Тақдири Йўлида ўзига зарур бўлган ҳамма илм-у ҳунарни ўрганди, ниманики ҳис қилиб кўришни истаган бўлса эришди.

Лекин энг асосийси — у ўз хазинасини излаётган эди, қачонки мақсад амалга ошсагина одам ниятига етган ҳисобланади. Сантяго ҳамон тепаликда туаркан, йифидан ўзини тўхтатолмасди, ниҳоят пастга кўз ташлади ва кўз ёшлари томаётган жойда қўнғиз ўрмалаб бораётганини кўрди. Мисрликлар учун бу Аллоҳнинг рамзи эди — Сантяго саҳрода юравериб, буни яхши билиб олганди.

Демак, унга яна бир аломат намоён қилинди ва йигитча ерни ковлай бошлади. Лекин аввалига чинноворлар сотувчисининг гапларини эслади, кўриниб турибдики, у ҳақ эмас экан: бир умр тош устига тош тергандা ҳам ҳеч ким ўз ҳовлисида эҳром қуромайди.

Сантяго Тақдири кўрсатган, ўз Йўли кўрсатган, аломатлар кўрсатган, қалби кўрсатган жойнинг қумини туни билан ковлаб чиқди, лекин ҳеч нарса топа олмади. Дунё томошаларидан зериккан мингийилликлар эҳромлар чўққисидан сукут билан Сантягони кузатиб туришарди. Аммо у таслим бўлмади — қазаверди, қазаверди, шамол эса уни масхара қилгандек чукурни қайта-қайта қумга тўлдирад, у эса қазишдан тўхтамасди. Қўллари қонаб кетди, танида мадори қолмади, лекин қалбининг: «Кўз ёши томган жойни изла» деган даъватига содиқ қолаверди.

Сантяго чукурдан тошларни олиб ташлаётганда, ногаҳон қадам товушлари эшитилди. Сантяго ўтири-

либ қаради ва одамларни күрди — чуқурнинг оғзида ой нурига орқа қилиб турган одамларнинг юзларини ажратса олмади.

— Бу ерда нима қиляпсан? — деб сўради улардан бири. Йигитча жавоб қилмади. Қўркув бутун вужудини қамраб олди — энди унинг йўқотадиган нарсаси бор эди.

— Биз урушдан қочдик, — деди бошқаси. — Бизга пул керак. Бу ерда нима яширгансан?

— Ҳеч нарса яширганим йўқ, — жавоб қилди Сантяго.

Қочоқлардан бири уни чуқурдан тортиб олди, иккинчиси унинг чўнтақларини ковлаб чиқди ва қўйма олтин бўлагини топиб олди.

— Олтин, — деб бақириб юборди у.

Энди ой қароқчининг юзини ёритиб туради ва Сантяго унинг кўзларида ўз ажалини кўрди.

Иккинчи қочоқ:

— Чуқурда яна бўлса керак! — деди.

Улар Сантягони яна ковлашга мажбур қилишди, унинг бўйсунишдан ўзга иложи йўқ эди. Лекин хазина чиқмади ва улар Сантягони калтаклай бошлишди. Қароқчилар тонгнинг ilk нурлари кўрингунга қадар уни калтаклашди.

Кийимлари увада-увада бўлиб кетган Сантяго ўлими яқинлашганини ҳис қилди.

Алкимёгарнинг сўzlари ёдига тушди: «Ўлиминг аниқ бўлгандан кейин пулнинг сенга нима кераги бор? Мол-дунё ажални бир дақиқага ҳам тұхтатиб турулмайди».

Сантяго:

— Мен хазинани изляпман, — деб бақирди.

У ёрилиб кетган, қон талашган лабларини зўрға қимиirlатиб, қароқчиларга Миср эхромлари ёнида яширилган хазинани икки бор тушида кўрганлигини айтди. Уларнинг кўринишидан тұдабошига ўхшагани узоқ жим қолди, сўнgra қўл остидагилардан бирига ўғирилиб, деди:

— Уни қўйиб юбор. Бошқа ҳеч нарсаси йўқ, бу олтинни эса қаердандир ўғирлагани аниқ.

Сантяго қулаб тушди. Тудабоши унинг кўзларига қарамоқчи эди, аммо йигитча нигоҳларини эҳромлардан узмай ётарди.

— Кетдик бу ердан, — деди тудабоши қолганларга, сўнгра Сантягога ўгирилди:

— Бунчалик аҳмоқ бўлмаслик кераклигини тушуниб олишинг учун сени тирик қолдирман. Мен ҳам икки йил олдин ҳудди мана шу сен турган жойда фақат битта тушни бир неча марта кўрганман. Тушимда гуё мен Испанияга йўл олишим керак эмиш, чўпонлар қўйлари билан кириб ётадиган, омбори ўрнида азим чинор қад ростлаган, вайронча черковни топишим лозим эмиш, лекин мен қандайдир туш кўрганлиги учун саҳрони кесиб ўтадиган аҳмоқлардан эмасман.

Ана шу сўзларни айтиб, қароқчилар жўнаб кетишиди.

Сантяго машаққат билан ўрнидан турди ва сўнгги бор эҳромларга назар ташлади. Эҳромлар унга табасум ҳадя этишарди. Сантяго ҳам қалби баҳтга лиммолим тўлганини ҳис қилгани ҳолда эҳромларга табасум қилди.

Сантяго ўз хазинасига мұяссар бўлди.

ХОТИМА

Йигитчани Сантяго деб аташарди. У ярим вайронна, ташландиқ черковга етиб келганида, дунё ҳокимлигини тун ўз қўлига олган эди. Ибодатхона гумбази ёриқларидан худди аввалгидаи юлдузлар мўралашар, омбор ўрнини эгаллаган чинор ҳамон мағрур шовуллаб турарди. Бир сафар ўз қўйлари билан шу ерда тунаганлигини эслади, ўшанда кўрган тушини ҳисобга олмаганда, тун жуда осойишта ўтган эди.

Энди у яна шу ерда, лекин бу сафар қўйларини ҳайдаб келгани йўқ. Қулида белкурак билан келган эди.

У узоқ вақт нигоҳларини осмондан узмай турди, сўнгра қопчиғидан шишада мусаллас чиқарди ва бир қултум ҳўплади. Саҳрова бир куни тунда худди шундай юлдузларга термулганини ва Алкимёгар билан мусаллас ичганини эслади. Қанчадан-қанча йўллар ортда қолганини ва Худо унга илоҳий бир мўъжиза ила хазинани кўрсатгани ҳақида хаёл сурди.

Мабодо у тушларга ишонмаганда лўли кампирни ҳам, Маликсиддиқни ҳам, қароқчиларни ҳам... учратмаган бўларди.

«Буларнинг рўйхати жуда узун. Аммо Йўл аломатлар билан белгилаб қўйилган экан, шунинг учун ҳам адашиб кетмадим», деб ўлади у.

Ўйқу оғушига олганини ўзи ҳам сезмай қолди. Ўйғонгандан қуёш аллақачон тиккага келиб, уни томоша қилаётганди. Сантяго чинорнинг илдизлари остини кавлай бошлади.

«Қари жодугар, — у Алкимёгардан ёзғира бошлади, — сен ҳаммасини олдиндан билгансан. Ҳатто олтин қўймасининг иккинчи бўлагини мен қайтиб боришим учун руҳонийга қолдирдинг. Кийимларим ва

аҳволимни дабдала ҳолда күриб, руҳоний устимдан кулди. Мени бу азоблардан халос қила олмасмидинг?»

«Йўқ, — шамол эпкини аро овоз эшитилди. — Сени огоҳлантирганимда эди, эҳромларни кўра олмасдинг. Улар нақадар гўзал, шундай эмасми?»

Бу, шубҳасиз, Алкимёгарнинг овози эди. Йигитча кулиб қўйди ва қазишда давом этди. Ярим соатдан сўнг белкурак қаттиқ бир нарсага тегди, бир соатлар ўтиб, Сантягонинг қархисида қадимий олтин тангалар билан лиммо-лим сандиқ туарди. Сандиқда яна қимматбаҳо тошлар, оқ ва қизил патлар билан безалган олтин ниқоблар, гавҳартошлар билан нақшланган тош санамлар ҳам беҳисоб бўлиб, улар — мамлакат аллақачон унугтган жанг-у жадалларнинг ўлжалари, эгалари фарзандларига ҳам васият қилмаган бойликлар эди.

Сантяго қопчиғидан Урим ва Туммимни чиқарди. Улар Сантягога фақат бир маротаба — бозорда, тонг чоғи асқотган эди, холос: ҳаёт уларсиз ҳам ўзининг ишончли аломатлари илиа унга ёрдам бериб келди.

У тошларни сандиққа солди — булар ҳам Сантяго хазинасининг бир қисми: тошлар энди у ҳеч қайтиб кўролмайдиган қари шоҳни эслатиб туради.

«Ўз Тақдирни Йўлидан бораётгандарга ҳаёт ҳақиқатан ҳам ўз хайр-у саховатини аямайди, — деб ўйлади у ва Тарифга бориб, лўли кампирга хазинанинг ўндан бир қисмини бериш кераклигини эслади. — Лўлилар нақадар доно халқ! Оламни бетиним кезиб юришлари туфайли шундай бўлишса керак».

Сантяго яна шамол эпкинини ҳис қилди. Бу Африкадан эсиб келган «левантин» шамоли бўлса эҳтимол, аммо бу сафар у саҳро ҳидини олиб келгани йўқ, қора танлилар босқини ҳақида огоҳлантираётгани ҳам йўқ. Сантяго шамол қанотларидаги хуш бўйни, овоз ва таъмни ажратга олди, улар оҳиста сузиб келиб, ниҳоят лабларига бўса бўлиб қўнди. Йигитча жилмайди: бу Фотиманинг илк бўсаси эди.

— Мен боряпман, — деди у, — ёнингга боряпман, Фотима!

ПАУЛО КОЭЛЬО ВА «АЛКИМЁГАР» (Таржимондан)

Бани башар токи бунёд бўлибдики, бу оламнинг сир-синоати ва номукаммаллиги, ўзининг Курраи Заминга ташрифи сабаби ва тақдири Азалини ўзгартириш мумкинми, йўқлиги хусусида бош қотиради.

Нега руҳи беором, нега мудом қалби амрига буй-сунмай умргузаронлик қилишга маҳкум? Қандай яшашни кимдан, нимадан ўрганиши лозим, йўл қўрсатувчи, этагидан тутгувлик устоз борми? Бахт нима, омад нима, муҳаббат нима, қачон келади? Кимдан нажот ва мужда кутиш лозим — тушларданми, фол-у ромданми, китобларданми, Худоданми?..

Одамзоднинг Ақли ва Қалби ана шу азалий ва бадиий саволлар жавобларида ҳеч қачон келиша олмаган. «Алкимёгар» ушбу муҳорабада қалб тарафига. У тириклик ташвишлари қирқиб ташлаган руҳнинг қанотларини яна парвозга йўллагандек, ғамбода кўнгилларга қайта ҳаёт уфургандек бўлади. Дунёга, ўзингизга бошқача назар ташлашга мажбур қиласи: Дунё — сирли ва оддий, ўзингиз — ноёб бир мўъжиза ва қудратли эканлигингизни англайсиз. Бадиий сўз, алабиёт ана шундай сеҳрга қодир!

Хўш, бу сеҳргар — Пауло Коэльо ким?

Ўтган асрнинг охирги чорагида рус тили орқали бўлса ҳам ўзбек китобхонига етиб келган Лотин Америкаси адабиёти, айниқса, насли ҳаммамизни ҳайратга солган эди. Аргентиналик Хулио Кортасар, кубалик Алексо Карпентер, колумбиялик Габриэл Гарсия Маркес, гватемалалик Мигел Анхел Астуриас, мексикалик Карлос Фуэнтэс асарларидаги тоҳ реалистик,

гоҳ рамзий тил, Шарқ афсоналарини жуда-жуда эслатувчи мифларга қурилган роман ва ҳикоялар бизни мафтун қылган эди. Сүнгра янада улканроқ ёзувчига — аргентиналик Хорхе Луис Борхесга дуч келдик. Ва у адабий доираларда бир овоздан «Лотин Америкаси насрининг отаси» деб баҳоланди. Баҳолашда адашилмаган экан. Пауло Коэльо испан адиби Хуан Ариас билан сұхбатда шундай дейди:

«Ёшлигимда Борхес мен учун авлиё эди, ҳозир ҳам шундай. У билан танишиш учун бир куни Рио де-Женейродан автобусста ўтириб, Аргентинага йўл олдим. Унга телбаларча сифинар эдим. Ёнимда бир қиз ҳам бор эди. Биз қофозда кўрсатилган манзилга келдик. Борхесни ўз уйининг рўпарасидаги меҳмонхонада, деб айтишди. Мен ёнига бордим. Борхес курсида ўтирас эди. У билан гаплашиш учун қирқ саккиз соат мижжа қоқмай келдим, аммо юзма-юз бўлгач, сўзлаш қобилияти мени тарк этди. «Қаршимда мен сифинадиган санам турибди, санамлар эса гапирмайди», деб хаёлимдан ўтказдим. Унга бир оғиз ҳам сўз айттолмадим. Қиз эса бу ҳолатни тушунмасди. Унга: «Мен афсонага айланган одамни кўрмоқчи эдим ва бу баҳтга эришдим», деб тушунтирдим. Аслида у ерда сўзга ҳожат қолмаган эди... Менинг ҳамма китобларимда Борхеснинг таъсири бор».

Мана, бугун Лотин Америкаси адабиёти Борхес мактабидан чиққан, лекин португал тилида ёзадиган яна бир сўз сехргари — Пауло Коэльо билан жаҳонни лол қолдириб турибди.

Пауло Коэльо 1947 йил 24 августда Бразилиянинг Рио де-Жанейро шаҳрида туғилган. Отаси — собиқ инженер Педро Кейма ди Соуза, онаси — Лижия Арапине Коэльо. Онаси художўй аёл бўлган. Пауло ёшлигига актёрликни орзу қылган, Борхес ва Генри Миллер китобларини қўлдан қўймаган. Унинг қизиқишлирига қарши бўлган ота-онаси Паулони иезуитлар диний коллеж-интернатига беришади. Коллеж уни

қаттиқ интизомга ўргатади, аммо Ҳудога бўлган эътиқодини сўндиради. Ўша ерда у илк машқлари билан биринчи бор адабий мукофотга ҳам сазовор бўлади.

Сўнгра у Рио де-Жанейродаги университетнинг хуқуқшунослик факултетида ўқыйди. Лекин бир маҳромда яшаш Паулонинг табиатига ёт эди. Шу боис ўша пайтда ёшлар ўртасида урф бўлган «хиппилар» гуруҳларига қўшилади. Сўнгра сўл сиёсий кучлар тарафдори ҳисобланадиган талабалар ҳаракати аъзоси бўлади. Маркс, Энгельс, Гегелни жиддий ўрганиб чиқади, машҳур инқилобий қўшиқчи Че Геварани севиб тинглайди, сиёсий намойишларда иштирок эта-ди. Буларни у ўзининг романтиклиги ва руҳий изла-нишлари билан изоҳлайди: «Мен кришна, буддавий-лик, йога фалсафаси, хуллас, динларнинг ҳаммаси билан ҳам шуғулланиб кўрдим».

Пауло охир-оқибат университетни ташлаб, болалик орзузи — театр билан машғул бўлади. Абитуриентларни ўқишига киришга тайёрлаб, пул ишлайди ва бутун Американи айланиб келади. Аммо ёзувчиликка ҳавас уни тарқ этмайди. «О Глобо» телерадиокомпа-нияси ва газетасига мунтазам равишда сценарийлар, мақолалар ёзив туради. Ўзи ҳам «2001» номли журнал ташкил қиласди. Шу журналга мақолалар тайёрлаётib мусиқа продюсери ва қўшиқчи Раул Сейшас билан танишади. У билан ҳамкорлиги давомида 65 та қўшиқ ёзади ва бирданига бойиб кетади. Бошпанасизлик жонига текканидан бўлса керак, бирданига бешта уй сотиб олади. 1974 йилда театрнинг тарбиявий аҳамияти ҳақидаги биринчи китоби чиқади.

Шундан сўнг у магия (сехргарлик)га қизиқиб қолади ва бу соҳага боши билан шўнғиб кетади. Бу ҳақда қўлингиздаги китобнинг сўзбошисида муаллиф батафсил тўхталган. Бу орада у жамиятни ўзgartириш ҳақидаги сиёсий қарашлари учун ва партизанларга алоқаси бор, деб гумон қилиниб, уч марта қамоқقا олинади. Қамоқда сиёсий маҳбусларга қўлланилади-

ган барча қийноқ усулларини бошидан кечиради. Ҳибсдан мұжизавий тарзда қутилиб чиққанидан сүнг 1976 йилда бир неча журналларнинг мухбири сифатида Англияга кетади. У ерда Пауло Коэльо үз ҳаёти ҳақида китоб ёзади, лекин уйға қайтаётіб, құләзмасини йүқотиб қўяди.

Ниҳоят, 34 ёшида энди жиддий одам булишга қарор қиласы. Касби рассом бўлган Кристина Ойти-сикага уйланади. Аммо бундан кейин умрини нимага бағишлиш ҳақида бир тұхтамга келиш, үзига Тақдир қилингандай вазифани аниқлаш учун саёҳат қилиш иштиёқи уни тинч қўймайди. Англияда ишлаб келган пулларига дунё бўйлаб саёҳатга чиқади. Олмониядаги Даҳау, Польшадаги Освенцим сингари коншлагерларни, у ерлардаги крематорийларни кўради, инсониятнинг үз қавмига қилган даҳшатли жиноятларини бутун шуури ва руҳидан ўтказади. Ва «Нега бу жиноятлар ҳозир ҳам давом этяпти?» қабилидаги ўнлаб саволлар унинг қалбидан фафлат пардасини кўтаргандай бўлади. Пауло Коэльо саёҳатдан католик динининг Амстердамдаги RAM (қаттиққўллик, муҳаббат, меҳр) ордени (мазҳаби)га аъзо бўлиб қайтади. Шундан сүнг у Ёқуб алайҳиссалом юрган йўллардан Исо алайҳиссаломнинг ўн икки ҳаворийсидан бирининг майити сақланадиган Сантяго-де-Компостелага эллик беш кун пиёда йўл босиб зиёратга бориб келади.

Зиёратдан сүнг Пауло Коэлло биринчи адабий асари — «Сеҳгарнинг кундалиги»ни эълон қиласы. Кўп ўтмай «Алкимёгар» чиқади ва қисқа вақт ичидан бирин-кетин 12 та романи дунё бўйлаб тарқалади. 1998 йилгача 22 миллион нусхада китоби сотилади. Уни шу пайтгача ёмғир ёғдира оладиган машҳур сеҳгар сифатида билган Лотин Америкаси танқидчилари «Коэльо асарларининг адабиётга дахли йўқ, улар амалий руҳшунослик ва эзотерика (илми ботиний)га доир китоблар», деб мақолалар ёзишади. Пауло Коэльонинг ўзи эса бундай деб ҳисобламайди:

«Менинг баъзи асарларим китоб дўконининг бадиий адабиётлар бўлимида, баъзилари фалсафа бўлимида туришини хоҳлардим, лекин асло эзотерика бўлимида эмас. Мен буни тортинасадан, уялмасдан, гурур билан айта оламан».

Мана, муаллифнинг ҳаёти билан қисман танишиб чиқдингиз ва Сизда «Алкимёгар Пауло Коэльюнинг ўзи эмасми», деган фикр туғилиши мумкин. Бу саволга ҳам муаллифнинг ўзи жавоб беради:

«Дарҳақиқат, китобларимнинг қаҳрамонлари — менинг ўзим. Лекин «мен ўзим» деб айта олмайдиган ягона қаҳрамоним — бу Алкимёгар. Чунки Алкимёгар ҳамма Нарсани англаган, мақомга эришган одам, мен ҳамма нарсани билмайман, кўп илмлар менга номаълум. «Алкимёгар»да мен чўпон йигитчаман, чинниворлар сотувчисиман, ҳатто Фотимаман. Китобларимда битта-яримта ўйлаб топилган ҳолатлар бор, лекин асарларим тўқиб ёзилмаган. Ўша воқеаларнинг ҳаммаси юз берган, бошимдан ўтказганман».

«Алкимёгар»ни турли дин ва турфа миллат вакиллари севиб ўқияпти, у ҳақда китоблар ёзиляпти, таҳлил ва талқинларнинг охири кўринмайди. Бош сабаб — ҳар бир Китобхон у ердан ўзини топяпти: кимдир Фотима, кимдир Сантяго, кимдир чинниворлар сотувчиси, кимдир Туякаш, кимдир мовутчининг қизи, яна кимдир Сантягонинг отаси. Орзулар ва армонлар, муҳаббат ва айрилиқ, омад ва мағлубият қоришиқ умрларининг мазмунини излашяпти. Ҳаётлари давомида Худо юборган, ўzlари эътибор бермаган аломатларнинг сарҳисобини қилишяпти. Қалбларига қачондан бўён қулоқ солмай қўйганларини эслашяпти. Ана шу — тирикликка чорлов, ана шу — руҳнинг уйғонишига даъват эмасми! Худди шу фазилати туфайли ҳам ўзбек китобхонлари «Алкимёгар»ни севиб ўқишлирага ишонаман.

Қолаверса, роман бизнинг ҳалқ қиссаларимиз каби ровиёна бир услубда ёзилганлиги, Сантягонинг

йўли сўфийликдаги тариқат йўли сингари ўзидан бошланиб, ўзида ниҳоя топиши, Маликсиддиқнинг Хўжайи Хизрга ўхшаб, Сантиягонинг йўлида турли қиёфаларда рўбарў бўлиши каби миллатимизнинг маънавий дунёсига, эътиқодига яқин жиҳатлари боис ҳам халқимиз меҳрини қозонишига имоним комил.

Балки «Алкимёгар»нинг ўзбек тилида бирданига учта таржимаси пайдо бўлиши ҳам бизнинг ихтиёриздан ташқари рамзий бир ҳодисадир. Ўзбек адабиётининг забардаст олими ва таржимони, ҳурматли устозим Озод Шарафуддинов, таниқли адабиётшунос, филойи журналист Аҳмад Отабоевлар таржималарига камоли эҳтиром ила мазкур таржимани бир уриниш, деб ҳисоблашларини истар эдим. Албатта, йўл қўйилган сакталиклар борасида устозлар, адабиётшунослар ва китобхонлар ўз мулоҳазаларини аямасликларидан умидворман.

МУНДАРИЖА

ҮЗ ТАҚДИРИМИЗ ҮЗ ҚҰЛИМИЗДА

3

СҮЗ БОШИ

7

МУҚАДДИМА

13

БИРИНЧИ ҚИСМ

14

ИККИНЧИ ҚИСМ

53

ХОТИМА

150

ПАУЛО КОЭЛЬО ВА «АЛКИМЕГАР»

152

ПАУЛО КОЭЛЬО

АЛКИМЁГАР

2- нашри

*„O'qituvchi“ нашриёт-матбаа ижодий уйи
Тошкент – 2018*

Муҳаррир С. Ҳўжааҳмедов

Бадиий муҳаррир Ш. Одилов

Техник муҳаррир Н. Ниёзмуҳамедова

Компьютерда саҳифаловчи М. Ибрагимова

Мусаҳҳид М. Мирсаликов

Нашриёт лицензияси А1 № 291. 04.11.2016. Оригинал-
макетдан босишига рухсат этилди 01.03.2018.

Бичими 84×108^{1/32}, Кегли 10 шпонли. Таймс гарн.

Офсет босма усулида босилди. Офсет қофози.

Шартни б. т. 8,40. Ҳисоб-нашриёт т. 6,72.

Адади 10 000 нусха. Буюртма №99–18

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
„O'qituvchi“ нашриёт-матбаа ижодий уйи. Тошкент – 206,
Юнусобол тумани, Янгишаҳар кўчаси, 1- уй.
Шартнома № 66–18.

**84(7Бра)
К-75**

Коэльо, Пауло.

Алкимёгар. [Матн] : роман / П. Коэльо ; таржимон А. Сайд. 2- нашри – Тошкент: „O‘qituvchi“ НМИУ, 2018. – 160 б.

ISBN 978-9943-22-236-6

УЎК: 821.134.3(81)

КБК 84(7Бра)

ЖАХОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

ПАУЛО КОЭЛЬО

Китобларимнинг қаҳрамонлари – менинг ўзим. Лекин «мен ўзим» деб айта олмайдиган ягона қаҳрамоним бу – Алкимёгар. Чунки Алкимёгар ҳамма Нарсани англаган, мақомга эришган одам, мен ҳамма нарсани билмайман, кўп илмлар менга номаълум.

«Алкимёгар»да мен чўпон йигитчаман, чинниворлар сотувчисиман, ҳатто Фотимаман. Китобларимда битта-яримта ўйлаб топилган ҳолатлар бор, лекин асарларим тўқиб ёзилмаган. Ўша воқеаларнинг ҳаммаси юз берган, бошимдан ўтказганман.

A handwritten signature in black ink.

© „O'qituvchi“ NMIU
100206, Toshkent sh.,
Yangishahar ko'chasi, 1,
Tel.: (+99871) 224-04-12,
E-mail: Info@oqituvchi.uz,
Web-site: www.oqituvchi.uz

ISBN 978-9943-22-236-6

A standard barcode representing the ISBN number.

9 789943 222366